

OBSAH

Úvod.....	8
I. TEORETICKÁ ČÁST	10
1. Vzělanost v moderní společnosti	10
2. Základní pojmy	11
2.2. Čtení.....	11
2.3. Četba	12
2.4. Čtenář.....	12
2.4.1. Dětský čtenář.....	13
2.5. Čtenářství	13
3. Dětské čtenářství	14
3.1. Předčtenářské období.....	15
3.2. Mateřská škola	17
3.2.1. Vrstevníci v Mateřské škole.....	19
3.3. Čtenářské období = období nástupu do školy	20
3.4. Význam knihy pro děti.....	21
3.4.1. Rozvoj řeči a komunikace	22
3.5. Vztah ke čtení v dospělosti	23
4. Rodina	24
4.1. Funkce rodiny.....	25
4.1.1. Emocionální funkce rodiny	25
4.1.2. Ekonomická funkce rodiny	26
4.1.3. Socializační funkce rodiny	26
4.2. Dítě v předškolním věku	27
4.3. Čtenářské zázemí v rodině	28
4.3.1. Péče o knihy	30
4.3.1.1. Knihovnička dítěte	31
4.3.2. Získávání knih.....	32
4.3.3. Návštěva knihovny.....	33
4.3.4. Výběr knížky pro dítě.....	35
4.4. Socioekonomická stránka rodiny	37
4.5. Volný čas dítěte.....	38
5. Kniha a multimediální svět	39
5.1. Televize.....	39

5.2.	Počítače	42
5.3.	Elektronické čtení.....	43
6.	Literatura pro děti.....	44
6.1.	Jednotlivé druhy knih pro děti předškolního věku	45
6.1.1.	Obrázkové knížky	45
6.1.2.	Řídkanky	46
6.1.3.	Příběhy o zvířátkách.....	47
6.1.4.	Pohádky.....	48
6.1.5.	Povídky	49
6.1.6.	Poznávací literatura.....	49
6.1.7.	Cvičebnice.....	49
6.1.8.	Dětské časopisy.....	49
6.1.9.	Audioknihy.....	51
6.2.	Požadavky na knihy pro předškolní věk	53
6.3.	Dětsí spisovatelé a ilustrátoři	54
II.	PRAKTICKÁ ČÁST.....	55
7.	Výzkum.....	55
7.1.	Cíle výzkumu	55
7.2.	Metodologie	55
7.2.1.	Rozhovor.....	55
7.3.	Výzkumný vzorek	56
7.4.	Analýza a interpretace dat.....	57
8.	Obraz čtenářství v rodině	58
8.1.	Rodina H	58
8.2.	Rodina N	59
8.3.	Rodina R	60
9.	Všechny rodiny	61
9.1.	Knih a dětství rodičů	61
9.2.	Současnost.....	66
9.3.	Situace s vlastním dítětem.....	72
10.	Závěr	90
11.	Seznam použité literatury.....	95

Úvod:

Pro svoji diplomovou práci jsem si zvolila téma *Knihy v rodině předškoláka*. Zaměřím se tedy zejména na rodinné prostředí, ve kterém většinou přichází dítě do styku s knihou poprvé.

Čtenářství není pouhá zábava, ale četba se významně podílí i na všestranném rozvoji dítěte a jeho osobnosti. Kniha podporuje rozvoj fantazie, představivosti, pozornosti, myšlení, ale také napomáhá při formování hodnotových žebříčků dítěte. To, zda děti čtou a co čtou, se později promítá i ve vzdělávacím procesu. Čtenářství u dětí má i celospolečenský význam. Pokud si dítě utvoří ke knihám pozitivní vztah a přenesení své čtenářské návyky až do své dospělosti, je velmi pravděpodobné, že se bude vyvíjet vztah ke knihám i u jejich generace dětí v dalších letech. Prvotní zkušenosti dítě získává v rodině, následně ve vzdělávacích institucích, ale podílí se na tom i knihovny. Čtení se uplatňuje nejen ve vzdělávání, ale v průběhu celého života jedince, protože se bude neustále setkávat s texty, kterým musí rozumět (jízdní řád, návody a recepty, noviny, internet, formuláře atd.)

V první kapitole teoretické části se pokusím zachytit důležitost četby v současné technicky vyspělé společnosti.

Ve druhé části jsem se zaměřila na definice a ujasnění pojmů, se kterými budu ve své diplomové práci pracovat.

Třetí část se zabývá dětským čtenářstvím. Zaměřila jsem se na to, jak se čtenářství u dítěte formuje a co všechno se podílí při jeho vývoji. Svou pozornost jsem soustředila i na Mateřskou školu, jako první vzdělávací instituci dítěte, kde může přijít s knihou také do kontaktu. Okrajově se také zmiňuji o období nástupu do školy a výuce čtení v první třídě. Vyzdvihnout jsem se snažila zejména význam knih a čtení pro dítě. Zároveň jsem se pokusila o popis toho, jak vztah ke knihám v dětství souvisí se vztahem ke knihám a četbě v dospělosti.

Ve čtvrté části jsem se snažila vyjádřit, jak důležitou roli ve vztahu k literatuře hraje rodina dítěte a v jakém čtenářském zázemí je dítě vychovááno. Když si rodiče vezmou své dítě na klín a společně si čtou, prohlíží obrázky nebo si vypráví, může se to všechno stát rituálem, který dítě rozvíjí nejen po stránce rozumové, ale i po stránce citové. Zajímavým faktem, který může výrazně ovlivnit čtenářské zázemí rodiny, je socioekonomická stránka. V této části jsem se také zaměřila na vyplnění volného času dětskou literaturou.

Pátá část se zabývá specifičností vztahu literatury a technickými médii. Tato média se stala běžnou součástí dnešních rodin a zajímalo mě, jaký vliv to může mít na předškolní dítě.

Konečně v poslední části jsem popsala základní žánry literatury pro děti, jako jsou říkanky, obrázkové knížky, pohádky, příběhy o zvířátkách, „pracovní“ knížky, poznávací literatura a také dětské časopisy. Tyto žánry jsou dítěti blízké pro svou jednoduchost a srozumitelnost. Rozvíjejí dětskou řeč, rytmus, fantazii, myšlení, sociální citění a humor. Pozornost jsem zaměřila také na audioknihy. Důležitou částí teorie je také definování požadavků na dětskou literaturu, která vyplývá zejména z psychických zvláštností dětského čtenáře.

V empirické části navazuji na teoretickou část práce a věnuji se zde interpretaci dat získaných z výzkumného šetření ve třech rodinách s dítětem předškolního věku. Ke sběru dat jsem využila polostrukturovaného rozhovoru vždy s jedním rodičem (maminka). Hlavním cílem je zmapovat obraz čtenářství v daných rodinách. Odpovědět si na otázku jakou úlohu má kniha v rodině, jak je s knížkami nakládáno jako s výchovným a vzdělávacím prostředkem, jaký vztah ke knihám má dítě, zda raná zkušenost ovlivní čtenářství v pozdějším věku aj.

V závěru své diplomové práce jsem se věnovala shrnutí všech poznatků, které mi vzešly z mých dat a porovnání s odbornou literaturou.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1. Vzdělanost v moderní společnosti

Pro současnou moderní společnost jsou typické významné technologické změny a pokroky. Aby se lidé v moderní společnosti dokázali přizpůsobit technologickým požadavkům, je nutná dostatečná profesní příprava, která patří k hlavním cílům vzdělávání. Školní příprava má těžiště v předávání konkrétních vědomostí a dovedností a také v předávání poznatků v teoretické rovině (Havlík et al. 2007). „Zánik starých a vznik nových profesí vyžadují flexibilitu a celoživotní adaptaci, a tedy schopnost trvalého vzdělávání.“ (Havlík et al., 2007, s. 28). Pro trvalé vzdělávání je potřebná schopnost práce s informacemi a také umění „naučit se učit“ (Havlík et al., 2007, s. 41).

S technologickým pokrokem a neustále rostoucím množstvím informací souvisí také s rozvoj zdroje těchto informací, které jsou stále více zprostředkovány za pomoci médií, jako jsou knihy, noviny a dnes velmi oblíbená televize či internet.

S informacemi pracujeme z nutnosti orientovat se v daném prostředí. Současné musíme být informováni i z hlediska své pracovní nebo společenské pozice. V současnosti se nevyhne práci s informacemi nikdo.

Práci s informacemi a nabývání vědomostí je v moderní společnosti realizováno prostřednictvím institucí, které jsou k tomu určeny. Základem pro získávání vědomostí a vzdělanosti je čtenářství, které je potřebné rozvíjet nejen ve vzdělávacích institucích, ale mnohem dříve.

V současné společnosti je vyvíjen tlak na schopnost jedince zpracovávat množství informací, které mu jeho společnost nabízí a které ve svém životě potřebuje. To mu umožňuje absolvování vzdělávací cesty skrze vzdělávací instituce. Na jedince však působí i tlak „zábavných“ informací, které ho zase naopak odvracejí od povinností a poskytují mu oddych a zábavu. Není tedy snadné naučit se odlišovat jedny informace od druhých a umět mezi nimi nalézt střední cestu. Nalézt cestu a uspokojivě tyto požadavky zvládnout usnadní právě intenzivní čtení v dětském věku.

„Dobré čtenářské dovednosti představují v současné společnosti klíčový předpoklad pro přístup jedince ke vzdělání.“ (Mertin et al., 2003, s. 121) Nedostatečně rozvinuté čtenářské dovednosti zcela jistě ztěžují přístup ke vzdělání a následnému pracovnímu i společenskému uplatnění. „Čtení je pokládáno za

dovednost, která se kontinuálně rozvíjí od nejútlejšího věku dítěte.“ (Mertin et al. 2003, s. 122) Tím se logicky zvyšují i nároky a požadavky na rodiče a předškolní vzdělávací instituce při výuce čtení.

2. Základní pojmy

V této práci budu zmiňovat několik základních pojmů, které se budou velmi často opakovat. Proto bych chtěla tyto pojmy představit. Nejde mi o jejich ostré vymezení, nýbrž o základní rozhraničení termínů v kontextu této práce.

2.1. Předškolní věk

Pojem předškolní věk v sobě většinou zahrnuje období od 3 let do nástupu školní povinné docházky, tj. 6 let věku dítěte. *„Toto období je charakterizováno na svém začátku právě první společenskou emancipací dítěte a na svém konci pak druhým výrazným emancipačním krokem, tj. nástupem do školy.“* (Šulová et al., 2003, s. 454) Marie Vágnerová ve své publikaci *Vývojová psychologie* tento věk rozšiřuje až do sedmi let života jedince a specifikuje toto období jako „věk hry“ (Vágnerová, 2012). Ve své diplomové práci se budu zabývat nejen obdobím předškolním, ale prolínat se zde bude i období předcházející a následující a to zhruba to věku sedmi let.

Jak je zřejmé již název tohoto období „předškolní“ naznačuje, že se jedná o dobu před školou. Jde o pouhou přípravu na věci, které teprve nastanou. Mnohé dnešní výzkumy ale ukazují opak. Neboť právě PŘEDŠKOLNÍ období je pro život člověka specificky důležité. Tuto důležitost budu vyzdvihovat v následujících kapitolách své práce.

2.2. Čtení

„Čtení je čas věnovaný knihám, přičemž tento čas je nějak a něčím motivován.“ (Trávníček, 2007, s. 19) Výběr knihy je motivován především nějakým naším očekáváním, naším zájmem apod.

Čtení se považuje za jednu z klíčových dovedností v životě člověka. Díky dovednosti číst se jedinci otevírá cesta ke vzdělání a také ke společenskému uplatnění. Předávání zkušeností a poznatků je zajištěno díky písmu. Nicméně k čemu by nám bylo písmo bez schopnosti tyto ustálené znaky přečíst?

„Čtení nás socializuje a individualizuje, determinuje i osvobozuje od determinací; dostává nás pod kulturní tlak a zároveň nás z tohoto tlaku vymaňuje; volba toho, jakou knihu budeme číst, je koneckonců na nás, ale tato volba je vždy už nějak určena (nakladatelský plánem, skladbou knihovny, cenou knihy, cenzurou, doporučením přátel).“ (Trávníček, 2007, s. 25)

2.3. Četba

Obecně lze říci, že četba je základní aktivitou zaměřenou na knihy; aktivita, která vykazuje vlastní vnitřní zákonitosti a ze které je patrná nějaká intence, plánovitost, hodnotový vztah ke knihám a jejich výběru; jde o vztah, který nevzniká jednorázově, ale musí být po určitou dobu rozvíjen a udržován (Trávníček, 2007, s. 35). V obecnějším významu se jedná o veškeré aktivity čtení, které nás doprovázejí každý den.

2.4. Čtenář

Obecně lze říci, že čtenářem je každá osoba, která umí číst. Podle psychologie je to každý, kdo vnímá psaný text, rozumí mu a má k němu vztah.

Dle Nakonečného čtenářem není pouze osoba aktuálně čtoucí, ale i ten, kdo někdy čte a četl (Nakonečný, 1965). Lenka Václavíková Helšusová popisuje dětského čtenáře jako dítě, které čte pravidelně, alespoň 1-2krát týdně, přečte alespoň jednu knihu za týden a čtení ho baví. Knihy čte nejen pro zábavu ale také pro poučení. Děti, které čtou pouze doporučenou školní četbu, považuje za nedobrovolné čtenáře. Dle jejich slov tyto „čtenáři“ nejsou četbou zaujati natolik, aby se jí věnovali i ve svém volném čase (Václavíková Helšusová, 2003a).

Podle mě je tedy možné za čtenáře považovat kohokoli, kdo má o četbu zájem ať z důvodu zábavy nebo povinnosti. Čtenář se často ocitá mezi dvěma póly – muset x chtít. Knihy jsou voleny podle toho, k jakému pólu se čtenář přikloní. V oblasti „CHTÍT“ si volíme knížky, které nám umožní odpočinek; knížky, které nás zajímají a chceme si je přečíst. Oproti tomu pól „MUSET“ obsahuje převážně díla, která „musíme“ číst do školy nebo práce. Kdy volba není úplně na nás, ale je řízena někým zvenčí. Ocítáme se pod kulturním nátlakem, ale současně si můžeme vytvořit svůj vlastní individuální čtenářský prostor.

2.4.1. Dětský čtenář

K odlišení dětského čtenáře od čtenáře dospělého využiji 4 vlastnosti, které formuloval V. Smetáček (Smetáček, 1973).

- a) Dětský čtenář je v neustálém vývoji. Vytváří a formuje se celá jeho osobnost i čtenářské zájmy. Období dětství se vyznačuje rychlým rozvojem organismu po všech stránkách, rostou intelektuální schopnosti, zkušenosti, formují se emoce, postoje a názory. V neposlední řadě dochází také k poměrně častým změnám ve společenském zařazení dítěte. V důsledku tohoto nepřetržitého rozvoje se mění také potřeby a zájmy malého čtenáře.
- b) Dětský čtenář je častěji k četbě direktivně veden a řízen. Čtenářství dítěte ovlivňuje zpočátku rodina, později škola a kamarádi. Mnohdy nemá možnost svobodně si četbu vybírat podle svých zájmů, ale je nucen řídit se povinností (např. doporučená četba). Pokud však dítě čte pouze z povinnosti, vytvoří si zpravidla k četbě negativní vztah.
- c) Dětský čtenář více podléhá vlivu četby. Má menší literární i životní zkušenosti a jeho chápání reality není plně rozvinuté. Proto je k obsahu četby senzitivnější, nechá se častěji dějem unášet. Jednodušeji dochází k projekci a identifikaci s imaginárními hrdiny a smyšlenými příběhy.
- d) Dětský čtenář čte hlavně ze zájmu. Dospělý čtenář důsledně rozlišuje mezi četbou pro zábavu a četbou pro získání potřebných informací. Naproti tomu dítě chápe četbu v první řadě jako zábavu a informace z ní zpravidla čerpá pouze jaksi mimochodem.

Dětského čtenáře bych tedy definovala takto: Dětský čtenář se čtenářem postupně stává díky vlivu rodiny, školy a jiných institucí, které ho k četbě zpočátku direktivně vedou.

2.5. Čtenářství

„Čtenářství je plánovitě a cílené rozvíjení četby za pomoci školy, knihoven a jiných vzdělávacích institucí, často je doprovázeno institucionálně organizovanými kampaněmi a podpůrnými akcemi. Tento pojem se používá zejména v souvislosti s dětskou populací.“ (Trávníček, 2007, s. 35)

S touto definicí zcela souhlasím a ještě bych dodala, že se od čtení se odlišuje tím, že je vždy spojeno se záměrnou dobrovolnou činností, se zálibou.

3. Dětské čtenářství

Otakar Chaloupka definuje dětské čtenářství jako „*vlastní, z osobního rozhodnutí a z osobních důvodů vyplývající vztah k literatuře, který dítě na různé úrovni a v různé míře samo od sebe uskutečňuje.*“ (Chaloupka, 1995, s. 5)

V dnešní době se považuje dětské čtenářství za okrajový jev. „*Zda dítě čte a co čte, má významný vliv na řadu další oblastí života dítěte, a to jak ve vzdělání a vzdělanosti, tak v životním stylu i budoucích profesních a životních vyhlídkách. Role knihy v životě dospělého člověka je podstatnou součástí kulturního kapitálu jedince a zraje dlouhodobě od dětství.*“ (Václavíková Helšusová et al., 2003a) Proto se dnes objevují různé snahy nejen odborníků, ale i různých institucí a organizací, které se snaží o aktivní řešení situace. Nastalá situace není pouze problémem individuálním, ale také celospolečenským. Proto se stále více odborníků a zainteresovaných jedinců snaží hledat takové cesty, které by usnadnily návrat dětí zpět ke knihám a k jejich četbě. Různá sdružení nebo také knihovny dnes vytvářejí stále více programů a aktivit, které dětské čtenářství podporují.

Význam dětského čtenářství je zakotven i ve vládních materiálech – např. dokument „Kulturní politika Ministerstva kultury České republiky“, kde je v článku 59 uvedena nutnost podporovat vztah dětí a mládeže ke knihovnám a ke knize jako zdroji informací. Jedná se zejména o nutnost „*vychovávat z dětí a mládeže kultivované čtenáře, naučit je vyhledávat a používat informace, využívat knihoven k rozvoji sebe sama.*“

„*Dítě se čtenářem nerodí, dítě se čtenářem stává.*“ (Smetáček, 1973, s. 75) Což znamená, že je jeho čtenářství ve velké míře ovlivněno působením okolí, zejména působením rodiny a později i školy. Vzhledem k tomu, že čtenářství není spontánní aktivitou dítěte, musí se na něm podílet řada podmínek a vlivů. Základem čtenářských dovedností jsou hlavně biologické předpoklady, výrazně se také podílí vlivy prostředí (vzdělanost rodičů, sociokulturní prostředí, rodinné zázemí, škola...) Prostředí, ve kterých děti vyrůstají, se výrazně odlišují, což souvisí s variabilitou charakteristik dětí. Z rodiny dítě přechází do školního prostředí, kde se má naučit číst a tím tak vyrovnat odlišnosti v biologické výbavě jedince i nerovnosti v rodinném a

širším sociálním prostředí, které na dítě v předškolním věku působí. Nicméně školní vzdělávání není zcela schopné tyto rozdíly vyrovnat. Muselo by nabízet každému jedinci individuální program, který by se přesně zaměřil na jeho potřeby.

Významnou roli zde hrají i odborníci na dětskou literaturu, jako jsou spisovatelé, ilustrátoři, knihovníci a jiné osoby podílející se na propagaci dětského čtenářství.

Na vztahu dítěte k četbě a knize se podílejí ještě další faktory, jako je celkové prostředí jeho života, pohoda či napětí, vzor, příklad, nálada, atmosféra atd.

3.1. Předčtenářské období

Přesná doba, „kdy“ se dětské čtenářství objevuje, zůstává stále otevřenou otázkou. *„Někteří tvrdili, že je tomu tak v době, kdy se dítě samo setkává při svých hrách s rozpočítadly a samo je také používá, kdy se doma učí první veršičky, říkadla apod., takže na ně působí bezprostředně zvuková stránka.“* (Chaloupka, 1995, s. 6) Dle jiných je rozhodující rané dětství, tj. doba, v níž dítě poslouchá pohádky vyprávěné nebo čtené rodičem. Objevují se také názory, že mnohem důležitější pro dítě a jeho čtenářství je kojenecký věk, v němž maminka zpívá ukolébavky. Existuje také názor, že rozhodující je doba před narozením dítěte a to, zda si matka v době těhotenství čte nebo zpívá.

Dle mého názoru se vztah ke knize formuje v rodině nejprve na základě sluchového vjemu při poslouchání čtených pohádek, říkadel a básniček. Jde zhruba o děti ve věku od šesti měsíců věku. Dítě začíná být schopné sledovat směr pohledu rodičů a aktivně se tak podílí na dosažení sdílené pozornosti. Zpočátku jsou tyto interakce pouze dyadické. Kolem devátého měsíce věku začíná být dítě schopné rozdělovat svou pozornost mezi matku a předmět, a vstupuje tak do interakcí triadických (Langmeier, 2006, s. 69). V této chvíli si většinou rodič posadí dítě na svůj klín a říká (zpočátku sám) různé říkanky. Jednou takovou velmi oblíbenou a rozšířenou říkankou je „Paci, paci pacičky“. Dospělý nejprve vytleská rytmus. Pak uchopí ručičky dítěte a tleskání společně s říkankou zopakuje. Po čase opakování to začne dělat dítě samo. Tyto činnosti jsou pro dítě velmi zábavné a rádo je opakuje. Říkanky jsou spojovány s nějakými snadnými a rytmickými pohyby, což děti baví. Dětem různá říkadla a básničky přinášejí radost nejen ze zvuku slov, rytmu a rýmu, ale i z pohybu a pozornosti, kterou mu rodič věnuje. *„Způsob jazykové a rytmické organizace říkadla je velice blízký některým tvořivým způsobům, jakými malé dítě*

samo zachází s jazykem, jakými rytmičuje své slovní projevy a rýmuje.“ (Chaloupka, 1982, s. 125)

Dítě v předškolním věku většinou ještě nezná písmenka a neumí číst. Dle Chaloupky je setkání dítěte s literárním dílem zatím jen nepřímé – dítě potřebuje zprostředkovatele mezi psaným slovem a sebou samým (Chaloupka, 1982, s. 135). *Po tuto dobu může číst svoje knížky jedině vašima očima, ústy a srdcem.*“ (Havlíková, 1987, str. 8) To, zda knížka dítě zaujme či ne, závisí hlavně na rodičích. Právě díky rodičům si získává důvěru ke knížce samotné, ale i ke světu, který se v knize nachází. V knížkách se objevují pokaždé jiné obrázky, říkadla a příběhy a pro dítě je to něco nového, co přichází ze světa, který ještě nezná. Může se objevit úzkost z těchto nových věcí a obrázků. Tento okamžik je důležitým momentem pro rodiče, který ovlivní právě to, jak dítě s knížkou naloží. *„Když však uvidí knížku podanou vašima rukama, otevřenou na vašem klíně, promlouvající vašim hlasem, nebude se bát neznámých obrázků ani příběhů a pohádek, jak budou přicházet, ale bude je zařazovat mezi domácí věci, blízké, hodné, přívětivé a vždy po ruce.*“ (Havlíková, 1987, s. 8)

První knížka, která se dítěti dostává do ruky, je leporelo. Je to zhruba kolem 1. roku dítěte. V tomto věku se dítě ještě nedokáže pořádně na činnost soustředit, ale stále třeští pohledem z obrázku na obrázek nebo i k jiné činnosti, než je prohlížení knížky. I přes tuto dětskou nepozornost je důležité vydržet a dále se dítěti věnovat. Protože právě práce s knihou napomáhá a podporuje vývoj řeči u dítěte. *„Prohlížení, předčítání a pozdější čtení knížek je jedinečným kulturním prostředkem, jak dítě učit jazyku, kterým mluvíte, mateřskému jazyku. Jazykem se učí dorozumívat, poznávat, myslet a uvědomovat si okolní svět i sebe sama.*“ (Havlíková, 1987, s. 9)

První zkušenost a vztah ke knížkám navozují zejména rodiče. Tyto prvotní zkušenosti se vtiskují vždy nehlouběji. Pokud by dítě prožilo negativní zážitek společně s knihou, mohlo by se stát, že se v něm projeví odpor ke knížkám. Proto není dobré děti ke knihám nutit. *„Nepříjemné dojmy vyvolané kolem čtení určité knížky se totiž okamžitě spojují s prvními dojmy z knížky vůbec.*“ (Havlíková, 1987, s. 14)

V předškolním věku se může objevit „předčasné čtení“, to je chvíle, kdy už dítě umí číst ještě před nástupem školní docházky. Na tento jev existuje mnoho názorů, které se dost různí. Například Havlíková zmiňuje, že si předčasné čtenář může dělat řadu starostí, které jsou nepřiměřené jeho věku a zbytečně se tak trápí různými

obavami, úzkostmi a strachem z věcí, lidí a úkazů, které poznal v knížkách a zveličil je ve svých představách, protože na setkání s nimi ještě nebyl dostatečně rozumově připraven (Havlíková, 1987, s. 18).

Pro předškoláky je typický princip nápodoby. Dítě je v tomto věku také značně zvědavé a touží po poznání. „*Dítě napodobuje, co vidí kolem sebe. Protože kolem sebe vidí ze všeho nejdřív rodiče, napodobuje ve všem rodiče.*“ (Chaloupka, 1982, s. 8) Toho lze využít ve prospěch rozvoje čtenářství. Pokud dítě vidí své rodiče při četbě, vnímá knihu jako věc, která nám něco přináší. Čím častěji a více členů rodiny dítě uvidí společně s knihou, uvidí úsměv na jejich tváři, radost a vášeň při líčení příběhu druhému, tím více je pravděpodobné, že se v něm probudí zvědavost, co že se to všechno v těch knihách skrývá. Naopak, pokud rodiče nečtou, knihy nekupují ani nepůjčují v knihovnách, nemluví o knihách a čtení před dítětem shazují, zárodek zájmu o knihy může být nenávratně zničen a dítě nebude mít potřebu knihy poznat. „*Chceme-li se ptát, jestli dítě čte, je na místě otázka, jestli čtou jeho rodiče.*“ (Chaloupka, 1982 s. 10)

„*Čtení je pokládáno za dovednost, která se kontinuálně rozvíjí od nejtěplejšího věku dítěte. Spolu s tím je výrazně zvýšena role rodičů i předškolních vzdělávacích institucí při výuce čtení.*“ (Mertin et al., 2003, s. 122) Proto je důležité vybudovat u dítěte v předškolním věku základní čtenářské návyky, zformovat jeho zájem a vztah ke knize a snažit se toto všechno v průběhu jeho dalšího vývoje upevňovat.

3.2. Mateřská škola

Značná část dětí u nás navštěvuje mateřskou školu od třetího roku věku. Z toho důvodu je důležité zmínit i její úlohu v oblasti předčtenářského rozvoje.

Již v Programu výchovné práce pro jesle a mateřské školy byla literární výchova specifikována jako součást předškolního vzdělávání. Podle tohoto programu kniha dítě provází všemi etapami vývoje a má velké výchovné poslání. Má značný význam pro duševní rozvoj, estetické vnímání, cítění a celkovou kultivaci projevů. Zpočátku dítě vychovává jako posluchače, ale současně jako budoucího vnímavého čtenáře (Novoveská, 1981, s. 205).

V roce 2005 se začalo vzdělávání řídit dle Rámcového vzdělávacího programu (dále RVP). Školní vzdělávací program si vytváří každá škola sama dle svých parametrů. Ačkoli není v České republice uzákoněna povinná školní docházka do

mateřské školy, je však doporučována, neboť „*předškolní vzdělávání v MŠ plní důležité cíle: rozumový, citový, tělesný rozvoj dětí, osvojování základních pravidel chování a mezilidských vztahů, rozvoj řeči a komunikačních dovedností*“ (Průcha, 2009, s. 148). K plnění těchto cílů může napomoci i dětská literatura.

Přítomnost knížky v mateřské škole je důležitá. Je možné, aby si dítě přineslo oblíbenou knížku z domova a vyprávělo o ní ostatním dětem. Stejně tak může knížku přinést paní učitelka a dětem ji nejprve představit a poté kousek přečíst. Knížky by měly být přirozenou součástí „hraček“ a pomůcek ve vzdělávací nabídce mateřské školy. Dítě tak má možnost knížku si půjčit a samo si ji prohlédnout. Kniha je „*vhodnou pomůckou, protože ozřejmuje dětem jejich životní zkušenosti, naplňuje spektrum nových pojmů, spoluvytváří estetický vkus dětí a vede je ke čtenářství.*“ (Gebhartová, 2011, s. 12)

Jak jsem již zmiňovala, čtení není činností, kterou by dítě získalo, ale je potřeba se této dovednosti naučit. Mateřská škola by měla rozvíjet a podporovat právě ty dovednosti, které souvisejí se čtením. Zaměřit by se měla na všechny děti a zejména pak na ty, které jsou v oblasti čtení ohrožené selháním. Rizikovým dítětem rozumíme každé dítě, u kterého jsou zjištěny znaky, které jsou později spojovány s potížemi v osvojování čtení. Rizikové faktory se pojí nejen s dítětem, ale i s rodinným prostředím, úrovní předškolní vzdělávací instituce, do které dítě dochází (Mertin et al., 2003, s. 125).

Nejdůležitějšími prvky, které je potřebné v předškolním období rozvíjet aby bylo dosaženo vyspělého čtenářství, jsou: pochopení principu čtení a rozvoj fonologického uvědomění. Předškolní děti by měly mít možnost pochopit princip čtení, tedy to, že předmět či událost jsou zastoupeny jiným objektem (slovo stůl odkazuje na faktický stůl). Dítě tak pochopí, že slovo koresponduje s textem v knížce a to zase se skutečným předmětem. Současně se musí také naučit, že číst se má zleva doprava, řádky od shora dolů a text obsahuje cenné informace (Mertin et al., 2003, s. 126).

Vývoj fonologického uvědomění může probíhat v prvních letech života. Jen některé děti však mohou získat fonologické uvědomění spontánně, ale vhodnými cvičeními lze tento proces prohloubit. „*Dosažená úroveň fonemického uvědomění posiluje rozvoj čtení, a naopak čtenářská praxe prohlubuje fonemické uvědomění.*“ Dítě si uvědomuje, že se slovo skládá z fonémů, což se jeví jako podstatné pro rozvoj čtenářských dovedností (Mertin et al., 2003, s. 126).

„Je důležité, aby se dítě důkladně seznámilo s aktem a konceptem čtení, jeho smyslem a cílem ještě před tím, než se začne zabývat formálním kódem.“ (Kollariková et al., 2010, s. 277) Předškolní příprava by se měla zaměřit na rozvoj strategií a předpokladů budoucího čtení s porozuměním.

Nejúčinnější a nejčastější metodou podpory čtenářství v mateřské škole je předčítání. *„Při předčítání se dítě učí nenásilně principům čtení, je motivováno ke čtení, čtení je pozitivně propojováno s radostí, s pěknými zážitky, se společnou činností s dětmi i dospělými.“* (Mertin et al., 2003, s. 127) Mezi další činnosti, kterých může učitelka v mateřské škole využít, patří například prohlížení knížek, předvídání, o čem kniha je, „čtení“ knih podle obrázků, kreslení pohádky, opakování čteného z paměti atd. Důležité je, aby dítě zažívalo ze čtení radost. Jakmile by se později objevil nějaký neúspěch nebo problém, dítě je „posílněno“ předchozími pozitivními zážitky a na čtení hned nezanevře.

Význam má také osobnost učitelky. Pokud má dítě ke své učitelce jako autoritě hezký vztah a má ji rádo, určitě bude jakoukoli činnost přijímat obecně shovívavěji než od jiných osob. Nezáleží pouze na jejich osobnostních vlastnostech a vztahu k dítěti, ale také na tom, jak umí s knihou „zacházet“. Je důležité, aby uměla předčítat s různou intonací a napětím či radostí v hlase, aby to pro děti bylo zajímavé a hlavně zábavné.

Existuje mnoho činností na podporu zájmu o knížku a rozvoje čtenářství, mezi které patří například: pravidelné hovory o knížkách, exkurze do knihovny, informace o knížkách pro rodiče, předčítací odpoledne, čtení před odpoledním spánkem a mnohé další.

3.2.1. Vrstevníci v Mateřské škole

S nástupem do Mateřské školy, se dítě začíná ocitát v sociálním kolektivu. Jeho rodina pro něho tvořila a stále ještě tvoří první sociální kolektiv, a jeho vrstevníci ve školce jsou pro něho také kolektivem, avšak jiným a neméně důležitým. Děti ve školce jsou v rovném postavení, sdílejí stejné kolektivní zkušenosti a jsou si také podobní svým stupněm vývoje. *„Specifika vrstevnických vztahů nutí dítě překračovat dosaženou úroveň vývoje, experimentovat, ukázat iniciativu, nezávislost a schopnost kooperovat.“* (Hoskovcová, 2003, s. 31)

Vrstevníci se stávají cílovou skupinou sociálního vývoje už od předškolního věku. Z tohoto okruhu si většinou vybíráme přátele i do dalších let, někdy i na celý život. „*Jsou položeny základy těch vlastností, které lidskému jedinci umožňují uspokojivě se zařadit do širší společnosti – společná hra, společná činnost, spolupráce, soucit, ale také společně strávený volný čas, zábava a humor.*“ (Hoskocová, 2003, s. 32) V tomto věku se začíná rozvíjet i schopnost sdílet emoce s ostatními, díky čemu mohou začít vznikat pozdější přátelství.

Zároveň se ve vrstevnické skupině rozvíjí prosociální chování, které se projevuje tím, že jsou děti schopné dělení, dávání ale i pomáhání. Děti toto chování vidí i v různých příbězích a pohádkách, které jim jsou vyprávěny nebo předčítány. Například v pohádce O zvířátkách, dítě vidí, jak se k sobě kamarádi chovají, pomáhají si, společně zvládají problémy, a jak jsou pro ně vztahy s ostatními důležité a nenahraditelné.

3.3. Čtenářské období = období nástupu do školy

Běžně je výuka čtení spojována s povinným vzděláváním na základní škole (Mertin et al., 2003, s. 122). Škola intenzivně podporuje čtenářské návyky, které si dítě osvojilo v rodině. Rodina u dítěte v předškolním věku funguje jako jakýsi přípravný stupeň. Dochází k probouzení zájmu o knížky a čtení, motivace a vytvoření prvních „čtenářských“ návyků. Ale i ve školním prostředí můžeme mluvit o přípravném období v oblasti čtení. Jedná se o dobu, kdy je potřeba dovést všechny děti na stejnou startovací úroveň a teprve poté je možné zahájit výuku čtení. Neboť každá rodina je jiná a výchova probíhá také jinak. Někteří rodiče se svými dětmi knížky neprohlízejí, nevyprávějí si navzájem a dětem nečtou. Pak jsou také rodiny s dětmi, které tyto zkušenosti mají a některé dokonce začínají rozpoznávat jednotlivá písmenka nebo umí číst ještě před nástupem do školy. Proto může škola sehrát významnou roli u dětí, jejichž rodinné zázemí je v oblasti čtenářství slabší.

Doba k zahájení výuky čtení je spojována se zralostí dítěte. Zralostí se rozumí nejen rozumové předpoklady, ale také emoční připravenost dítěte pro práci ve škole a dostatečná motivace (Langmeier et al., 2006, s. 111). „*Dítě před dosažením potřebné zralosti nemá dostatečně vyvinuté příslušné percepčně-kognitivní funkce, takže by výuka čtení představovala neúměrnou a neekonomickou zátěž.*“ (Mertin, 2003, s. 122) V případě čtení se nejedná jen o duševní činnost, ale vždy je to spojené

s tělesnou motorikou. Provázeno je to také očními pohyby. Všechny tyto předpoklady by měly být rozvinuty pro správné osvojení čtení.

Čtenářským obdobím je zde myšleno období, kdy už dítě umí číst a čte si samo. Aktivně vyhledává knížky, které ho zajímají, a které si chce přečíst.

V tomto období se děti mohou rozdělit na dvě části – čtenáře a nečtenáře. „Čtenáři jsou ty děti, které se samy zajímají o knížky, jakmile se jen trochu naučí číst. Nečtenáři nemají zájem o knižní příběhy, protože žijí ve skutečnosti příběhy mnohem zajímavější.“ (Havlínová, 1987, s. 21). Aby se z dětí staly čtenáři, je vhodné začít s četbou brzy po narození.

Ještě v době, kdy už si dítě umí text přečíst samo (1. a 2. třída) by měl rodič svému dítěti stále ještě předčítat a vyprávět. Dítě už sice umí číst, ale rozpoznávání písmenek mu dá tolik práce, že ještě není natolik schopný vnímat to, o čem čte. „Složitější věty, které v téže době už výborně chápe, pokud mu je říkáte nebo předčítáte, však není schopno pochopit stejně rychle, když si je musí slabikovat samo.“ (Havlínová, 1987, s. 17) Dítě určitě uvítá aktivitu ze strany dospělého. Není tedy vhodné nutit ho do čtení jeho knížky, protože právě v tuto chvíli by se mohl jeho zájem obrátit v nezájem, možná až odpor k této činnosti. Protože neúspěch je obecně pojímán negativně a nejen děti se snaží těmito situacím vyhýbat.

3.4. Význam knihy pro děti

Četba působí na emocionální, estetickou, psychickou i vzdělávací stránku osobnosti dítěte. Kniha má v období vývoje dítěte a formování jeho osobnosti důležitou funkci. Výrazně působí na emocionální, etický a prosociální rozvoj dítěte. Literární texty podporují a pozitivně ovlivňují jeho obrazotvornost, představivost a následně i tvořivost. Prostřednictvím pohádkových příběhů ožívají pohádkové bytosti, jako jsou princezny, draci, skřítkové atd. Tyto oblíbené hrdiny děti často napodobují. Díky nim si osvojují reakce a jednání v různých situacích. Zjišťují jaké chování je ve společnosti přijímáno a kterému je lepší se vyhnout. Nelze opomenout ani významnou relaxační a zábavnou funkci četby a jiných aktivit spojených s knihami.

Osobnost dítěte se formuje již od útlého dětství dítěte, ovlivňují ji společenské vztahy, kterých je dítě součástí a také prostředky se kterými přichází do bezprostředního kontaktu. Dítě se ocitá ve velmi omezené skupině lidí a jeho poznání

světa je také velmi malé, proto mu příběhy obohacují život, neboť mu zprostředkovávají zkušenosti, podněcují jeho fantazii, rozšiřují obzor a také obohacují jeho slovní zásobu. Významná je v předškolním věku ilustrace, která umožňuje snazší udržení pozornosti dítěte, ale i správné porozumění obsahu.

Význam četby a knihy je v každém věkovém období trošku odlišný. Někteří odborníci se domnívají, že je vhodné předčítat či vyprávět dítěti již před jeho narozením. Pro kojence a batole je typická potřeba dostatečného množství podnětů všeho druhu, včetně mluveného projevu, na které se dítě učí adekvátně reagovat. Zatím jsou knihy vnímány jako předměty ke hraní. Již v tomto období lze dítě připravovat na čtenářství. To je možné společným prohlížením, hlasitým popisováním jednoduchých obrázků či barevných leporel. Tato činnost je pro ně vítanou zábavou. Většinou batolata mají osvojenou takovou slovní zásobu, aby se mohla sama zapojovat do povídání nebo se učilo říkanky. Chaloupka konstatuje, že pro úspěšné působení „četby“ na batole je determinováno tím, jak je mu prezentována. Pokud z vyprávění, předčítání či hry s omalovánkami udělají rodiče zábavnou činnost, jsou na nejlepší cestě u dítěte vytvořit dobré základy pro vytvoření pozitivního vztahu ke knize (Chaloupka, 1982, s. 572).

U dětí předškolního věku se prodlužuje doba pozornosti a jsou tedy schopné soustředit se na vyprávění, či předčítání delší dobu a také ho lépe vnímají. Význam knihy v jejich životě tak stále roste a děti jsou také aktivnější v činnostech, které souvisejí s knihami. Předškoláci vyhledávají příběhy a pohádky, které jsou jim známé, protože se mohou zapojit. Komentují obrázky, doplňují rodiče nebo pokračují ve vyprávění sami. Vztah ke knihám je u dítěte ovlivněn tím, jaký postoj ke knihám a četbě zaujímají jeho rodiče. Předškolní věk je typický tím, že děti nekriticky přijímají své rodiče jako vzor.

Kladný vztah ke knihám má v pozdějším věku (mladší školní věk a později) velký vliv i na školní úspěchy a celkově ke na vzdělávání. *„Výsledky čtenářských výzkumů prokázaly, že „děti, které baví čtení, baví také škola, mají tudíž dobrý vztah ke vzdělávání“.* (Václavíková Helšusová, 2003b)

3.4.1. Rozvoj řeči a komunikace

Knihy má nezastupitelnou roli při rozvoji řeči a slovní zásoby. *„Knihy jsou vynikající „hračkou“, které lze využít k rozvíjení komunikačních schopností.“*

(Horňáková et al., 2009, s. 126) K rozvoji řeči dochází nejlépe za pomoci dětských obrázkových knížek, jako jsou leporela. Slovní zásoba dítěte se rozvíjí díky velkým a jednoduchým obrázkům, které leporela obsahují. Dítě si rozšiřuje slovní zásobu a zároveň se učí a dozvídá nové informace o běžném životě. Využít lze i jednoduchých otázek, kde se nachází nějaké zvířátko, jaké zvuky dané zvířátko vydává a dítě ukazuje na obrázky v knížce a zároveň odpovídá.

K rozvoji řeči slouží velmi dobře i říkanky, které jsou charakteristické jednoduchým veršem. Dítě se pomocí nich učí mluvit. Často jsou spojovány s rytmickými pohyby, které umocňují upevnění spojení mezi slovy.

Dětská literatura a práce s ní slouží i jako prostor ke komunikaci rodiče se svým dítětem. Povídat si je možné o obrázcích v knížce, o příběhu, ale je možné klást dítěti otázky směřující ke knize. Možné je také hovořit o knížkách, které čte s dětmi učitelka v mateřské škole a nechat si příběh dítětem převyprávět a následně rozvést debatu nad tím, kdo se v příběhu choval správně a kdo méně (v těchto případech je dobré, aby rodič příběh nebo knihu znal).

Literatura pro děti předškolního věku poskytuje rodičům různé náměty ke komunikaci se svým dítětem. Dítě sděluje své pocity, názory nebo přání. Zde se můžeme dozvědět hodně o jeho vnitřním světě a poodhalit jeho zájmy a preference.

Podle Evy Šimelové je umělecké slovo nenahraditelné v rozvoji a při postupném obohacování slovní zásoby dítěte, jeho vyjadřovacích schopnostech a uvědomování si krásy rodného jazyka (<http://www.rodina.cz/scripts/detail.asp?id=3877>). Pomocí uměleckého slova se dítě hodně dozví i o světě, lidech a zvířatech, vztazích, morálce a chování. Nebo si realizuje svá přání, potřeby a konflikty.

3.5. Vztah ke čtení v dospělosti

Dítě, které si v dětství vytvoří ke knihám pozitivní vztah a čtení se stává náplní jeho volného času, má velkou šanci, že se zájem o knihy a čtenářství bude stále prohlubovat a v dospělosti se bude jednat o zcela přirozenou součást jeho života. „*Pokud dítě vypovídá, že ho čtení baví, pak máme větší naději, že mu čtenářská aktivita, ať již vykonávaná dobrovolně či nedobrovolně, vydrží do dospělého věku, protože je hlouběji či pevněji fixována, v jeho každodenním životě.*“ (Václavíková Helšusová et al., 2003a, s. 11) Existují i lidé, kteří si kladný vztah ke knihám vytvoří později, třeba až v dospělosti i bez předchozích pozitivních zkušeností v dětství.

Motivace ke čtení v dospělosti je sycena i pozitivními a příjemnými zkušenostmi z dětství. Jedinec měl možnost už v dětství zjistit, k čemu je kniha dobrá, jak je možné při čtení relaxovat, využít její děj jako obsah diskuze s druhými lidmi a zároveň tak s nimi získat společný prožitek. Knihy jsou často využívány nejen pro relaxování, ale je možné použít je i pro získání informací nebo podpoření svých zájmů. Každý čtenář nachází v této aktivitě zcela jiné zkušenosti a každý je k četbě motivován něčím jiným.

Pokud chtějí rodiče vychovat čtenáře i ze svých dětí, je vhodné vychovávat je ve „čtenářském“ prostředí. Nejde pouze o skutečnost, že děti své rodiče vidí, jak čtou a s knihami pracují, ale důležité je i to, do jaké míry je rodina literaturou vybavena přímo v domácnosti. *„Rodina demonstruje uznávané hodnoty i v předmětech, které vlastní a se kterými přichází dítě v domácnosti do styku.“* (Matoušek, 1997, s. 41) Pokud dítě vidí, že si rodič ve volném čase čte, předčítá dítěti, povídá si o čteném s druhým, dítě pak chápe hodnotu knihy a tuto hodnotu si může zvnitřnit i ono samotné.

4. Rodina

„Rodina hraje nejen pro dětství, ale i pro další vývoj až k dospělosti a dokonce i pro život v dospělosti stěžejní, v mnoha směrech rozhodující a ve všech nenahraditelnou roli, na druhé straně úloha rodiny je v druhé polovině našeho století postupně stále zřetelněji oslabována.“ (Chaloupka, 1995, s. 23) Stejně jako autor se domnívám, že se v současné době vliv rodiny neustále snižuje. V dnešní uspěchané době je rodič čím dál více „zaměstnán“, jsou na něho kladeny vyšší nároky, setkává se s vyššími finančními nároky ohledně vzdělávání svých dětí, ale také se snaží žít svým životem a pro svoje zájmy. *„Rodina vždy určitou základní úlohu při tvorbě životní cesty dítěte plní i třeba tím, že ji neplní.“* (Chaloupka, 1995, s. 25) Nejde však o „nedostatek“ času jen ze strany rodičů, ale i ze strany samotných dětí. Velká část dětské populace navštěvuje mateřskou školu a některé z nich chodí do různých kroužků již v předškolním věku. Volnočasové aktivity se zaměřují na pohyb, jako je např. plavání nebo tanečky; různé hudební kroužky – flétna či hra na jiný hudební nástroj; výuka angličtiny; logopedie a jiné podobné. Rodiče pak přejíždí mezi nejrůznějšími místy a domů se dostanou unavení a v pozdních odpoledních hodinách. Často jsou přetížení nejen rodiče, ale i jejich děti a není pak divu, že už není možné

dítě zlákat k tomu, aby se společně věnovali knížce. Dítě tak pasivně „upadá“ před televizi a nic jiného ho nezajímá.

„Rodina je prvním a dosti závazným modelem společnosti, s jakým se dítě setkává.“ (Matoušek, 1997, s. 10) V této sociální skupině dítě získává ty nejdůležitější poznatky o tom, jak naše společnost funguje. Osvojuje si je pomocí nápodoby, přímou zkušeností, povídáním s rodiči nebo také pomocí příběhů z knih, které mu jeho rodič předčítá. Nejcennějším statkem, který dnes rodina svým dětem předává, není dle Matouška majetek, ale vzdělání (Matoušek, 1997, s. 24).

4.1.Funkce rodiny

Každá rodina má ve společnosti určené sociální funkce, které by měla plnit (podrobněji se budu rozepisovat pouze o některých z nich). Jedná se o tyto funkce:

- 1) biologická a reprodukční funkce (včetně funkce ochranné),
- 2) emocionální funkce a tvorba domova,
- 3) ekonomická funkce,
- 4) socializační a výchovná funkce (Matoušek, 1997, s. 68).

4.1.1. Emocionální funkce rodiny

Patří k nezákladnější ze všech funkcí, které má rodina plnit. V rámci rodiny se dají rozlišit dvě roviny komunikace. *„První je „mluvení“ jako málo rozvinutá forma řečového styku, při níž jsou dětem kladeny základní otázky, jež bychom mohli nazvat provozními (jestli má hlad, zda se umylo), dítě na tyto otázky prostě a stručně odpovídá, případně mu jsou sdělovány jednoduché pokyny. Druhou rovinu tvoří skutečné „vedení rozhovoru“, což znamená, že rodiče dítěti něco vypravují, ptají se ho na jeho vlastní zážitky, pocity, hry a ono také souvisle vypravuje, ptá se, svěřuje se s tím, co je nejvíce zajímavé.“* (Chaloupka, 1995, s. 29) Právě tato druhá rovina je pro dítě nejvíce důležitá a přínosná. Dochází k vytváření skutečného vztahu mezi rodičem a dítětem. Při komunikaci s rodičem se u dítěte zvyšuje jeho slovní zásoba, schopnost vyprávět příběhy, zlepšuje se výslovnost a dítě si osvojuje schopnost převést své myšlenky do slov a sdílet je s druhými. Komunikovat lze nejen o každodenních činnostech, ale také o příbězích a pohádkách z knížek. Tím se zároveň upevňují vzájemné rodinné vztahy a prohlubuje se i zájem o četbu u dítěte.

Obávám se, že v dnešních rodinách převládá zejména první rovina „mluvení“ vzhledem k pracovní vytíženosti rodičů.

4.1.2. Ekonomická funkce rodiny

Ekonomická funkce patřila vždy také k významnějším, ale věřím, že dnes je tato funkce postavena ještě výše. Nároky na život se zvyšují a tím se zvyšují i nároky na jednotlivce. Současný technologický pokrok klade velký důraz na vzdělání.

V souvislosti s touto funkcí bych zmínila možnost zapojit dítě do rodinné dělby práce. Dítě si osvojí princip plnění povinností, což mu usnadní vstup do školy, která pro něho představuje nové formální prostředí, kterým vstupuje do „světa práce a povinností“. Zároveň se tak učí samostatnosti a přebírá odpovědnosti za své činy. I díky knihám a příběhům se dítě učí nepřímo samostatnosti a odpovědnosti. Například v pohádce o neposlušných kůzlátkách dítě vidí, jak situace dopadne, když neuposlechne své rodiče a dojde k situaci, za kterou je ono samo zodpovědné. „*Samostatnosti se naučí, když ho někdo naučí chápat, co samostatnost obnáší, jaké má důsledky a dosahy, a když kolem sebe vidí samostatné lidi.*“ (Chaloupka, 1995, s. 87)

4.1.3. Socializační funkce rodiny

Snad nejvýznamnější funkcí rodiny je právě funkce socializační. Dítě je na svých rodičích značně závislé a rodiče mají vůči svému dítěti jisté závazky a povinnosti. V každé rodině by měla platit tzv. teze minimálního zaopatření. „*Každé dítě má nárok na to, aby mu rodiče zajistili: základní výživu, oblečení, ubytování, zdravotní péči a přístup ke vzdělání.*“ (Havlík et al. 2007, s. 73) Tyto závazky jsou většinou ve všech rodinách obdobné i napříč kulturami. V každé rodině se však značně liší, jaké hodnoty jsou pro rodinu důležité a jak k těmto hodnotám své děti povedou. Mezi hodnoty rodiny patří i čtenářství. Mezi rodinami existují individuální rozdíly, ale nikde není psané, co je správné a co ne.

Na socializační a výchovnou funkci má velký vliv i škola, která z velké části ovlivňuje a organizuje čas rodiny (rozvrhem hodin, prázdninami atd.), ale vstupuje i do jejich hodnotového systému. „*Školní úspěšnost bývá jednou ze základních hodnot rodiny, dokonce nezřídka patří k měřítkům její úspěšnosti.*“ (Havlík et al., 2007, s. 75)

Velkým socializačním prostředkem jsou také knihy a četba. Na dítě působí svým obsahem i tím, že jsou prostředkem k vyhledávání dalších informací, příběhů i událostí.

4.2. Dítě v předškolním věku

Předškolákem je dítě v období mezi třetím a šestým rokem věku. Během tohoto období se dítě vyvíjí po všech stránkách – tělesné, pohybové, intelektové, citové i společenské. Samo je velmi aktivní a vyhledává podněty dle svých zájmů. Zároveň se učí a přijímá základní kulturní nároky své společnosti. Rozvíjí se jeho slovní zásoba a výslovnost, která ještě není úplně dokonalá. Před vstupem do školy se díky užívání básniček, říkanek a písniček dá považovat za dostačující. V předškolním věku dokáže dítě vyjádřit své myšlenky. Nepopisují jen realitu, ale umí slovy vyjádřit i svoje fantazie (Matějček, 2005).

Stále není čtenářem v pravém slova smyslu, ale rádo poslouchá, prohlíží si obrázky, pojmenovává předměty a jevy, které může objevit v knihách. Zaujmou ho krátké pohádky a říkanky, které mají nabitý děj. V tomto věku je kniha také často považována za hračku. Vztah ke knihám se vytváří postupně, nejprve na základě obrázků a později pomocí textu.

Hlavní činností dítěte v předškolním období je hra, která má i významnou úlohu v socializačním procesu. Napomáhá při rozvoji poznávacích funkcí dítěte. Hry znamenají nácvik budoucí aktivity a výrazně stimulují rozvoj osobnosti dítěte. V předškolním období se dítě učí postupně chápat, co je reálné a co je smyšlené. Právě hra mu umožňuje propojení reality a fantazie v příjemnější rovině. Hra má vždy nějaký smysl, který často vzniká až v průběhu hry. Dítě při hraní pocítuje radost, napětí, možnost kreativně zasahovat a měnit. Děti v předškolním věku ještě nejsou zatížené pracovními činnostmi a hra tyto činnosti zastupuje. Ke hře může využít také knihu, která je v předškolním věku často považována za jednu z dětských hraček. Vztah ke knihám jako takový se teprve postupně vytváří, čemuž napomáhají zejména rodiče.

Předškolní věk je také obdobím věčných otázek: kdy? proč? jak? proč ne? a co kdyby? Jde o zcela běžný projev ve vývoji řeči dítěte. Pro dítě je svět kolem něho stále ještě cizí a spoustu věcí a situací nezná a neví, proč se dějí. Tyto otázky mu pomáhají vyznat se v tomto složitém prostředí. Otázky pokládá hlavně svým

blízkým, protože zatím bezmezně důvěřuje pouze jim a věří, že oni znají odpověď na všechny jeho otázky.

Důležité je přizpůsobit vysvětlení dětské mysli. Dítěti je zcela jedno, zda to, co mu rodič odpovídá, je pravda nebo ne, ale potřebuje nabit jistotu, že všechno, co se kolem něho děje, má nějaký smysl. Nutné je odpovědět jasně a takovým způsobem, aby dítě odpověď pochopilo a spokojilo se s ní. Děti disponují velkou fantazií a je pro ně možné úplně všechno. Tato komunikace formuje i vztah mezi dítětem a rodičem. Dítě může získat pocit, že se může rodiče zeptat na cokoli, pokud se rodič snaží odpovídat i na nepříjemné či citlivé otázky. Dítě se zajímá o svět okolo sebe a zároveň touží po rodičovské pozornosti a blízkosti. Na otázky je možné odpovídat pomocí příběhů či pohádek a je možné využít k tomu i příběhy z knížek.

4.3. Čtenářské zázemí v rodině

Rodina je stále nenahraditelným faktorem při vytváření vztahu ke knihám. Čtení pro dítě není přirozená a samozřejmá aktivita, jakou je například řeč. Dítě sice rádo poslouchá vyprávění, rádo sleduje obrázky, ale čtení knih ke svému životu nepotřebuje. Proto je důležité u něho nejprve vytvořit potřebu čtení, vzbudit jeho zájem o knížky a propojit čtení s jeho životními potřebami (<http://www.rodina.cz/clanek4031.htm>).

Čtenářství podporuje nejen nápodoba rodiče dítětem (vidí svého rodiče, že se věnuje čtení), ale také pozitivní reakce na jeho chování v souvislosti s knížkou. Potřeba čtení se může zvyšovat, když dítě vidí, že má jeho rodič radost, že poslouchá, když je mu předčítáno nebo když knížkou samo listuje, prohlíží si v ní.

Lenka Václavíková Helšusová a Ivan Gabal uvádějí v analýze výsledků sociologického výzkumu „Jak čtou české děti“, že 70% dětí, které dnes denně čtou, jsou děti, kterým pravidelně rodiče četli, když byly menší. Naopak z dětí, které nikdy nečtou, zažila pouze čtvrtina, že by jim někdo v dětství pravidelně četl z knížky (2003a).

V rodině většinou čtou matky častěji než otcové. Když už otcové čtou, jedná se o odbornou literaturu. Matce je v rodině ve většině případů prisuzována mnohem větší možnost ovlivnění dítěte v jeho aktivitách. Je tomu převážně z důvodu, že právě maminky zůstávají se svým dítětem doma a starají se o něho. Dítě se tak učí hlavně od své mámy. Proto mohou ovlivnit a motivovat dítě i v jeho čtenářství. Důležité

však je, aby měl rodič vybudované své vlastní čtenářské návyky a zájmy, které pak předává svému potomkovi a přímo či nepřímo ho motivuje. Helšusová také dodává, že čtení v přítomnosti dítěte velmi pomáhá z hlediska rozvoje čtenářství (Václavíková Helšusová, 2003a, s. 24).

„Jednoznačně nejsilnější a autonomní vliv na rozvoj čtení dětí má však povídání rodičů a dětí o knihách, které děti čtou.“ (Václavíková Helšusová, 2003a, s. 24) Komunikace o knihách výrazně podporuje získávání čtenářských návyků. Rodič se svým dítětem diskutuje o čtenářských prožitcích, o porozumění knížce a příběhu a také o tom, zda se knížka dítěti líbí či nelíbí. Dítěti je věnována pozornost, má možnost sdělit svůj vlastní čtenářský zážitek a zkušenost, konfrontovat tuto zkušenost s názorem a zkušeností svých rodičů.

Problém by mohl nastat v případě, kdy rodiče nečtou, knížky nevlastní (nechodí ani do knihovny) a o knihách nemluví. Dítě tak nepovažuje knížky za samozřejmou součást svého života, nezařazuje do svého volného času a nemá ze čtení potěšení. Je dobré, když si dítě prožije osobní zkušenost s knížkou alespoň ve škole. Někdy může škola napravit „chyby“, které vznikly v rodinném prostředí. Ačkoli je čtenářské zázemí v rodině velmi důležité pro budoucí rozvoj čtenářství u dítěte, není to však 100% platnou podmínkou. Existují výjimky, které potvrzují pravidlo. Děti, které pocházejí z podnětného čtenářského prostředí, si vztah ke knihám nikdy nevytvoří a naopak, děti, které k tomu nikdy vedené nebyly, si svou cestu ke čtení naleznou sami.

Matějček také zdůrazňuje, aby rodiče nepromarnili příležitost k rodinnému čtení. Neboť *„psychologické výzkumy prokázaly, že v rodinách, kde se čte, jsou děti lépe připraveny na čtení ve škole. Jde o motivaci, bohatší slovní zásobu, pohotovější vyjadřování myšlenek apod.“* (Matějček, 2007, s. 57)

„Společné činnosti rodiny se častým opakováním ritualizují.“ (Matoušek, 1997, s. 73) Rituálem se v rodině může stát i ukládání dětí ke spánku a to nejen večerní. Během tohoto rituálu rodiče svým dětem čtou pohádku nebo vyprávějí nějaký příběh. Poté většinou dojde k nějakému rozloučení a dítě je ponecháno o samotě, aby usnulo. Jelikož je tato činnost opakována, dítě je na ni zvyklé a může ji i samo vyžadovat. Ritualizace se nemusí týkat pouze ukládání ke spánku. Rituálem se může stát i odpolední činnost spojená s knížkou. Rodiče si společně s dítětem čtou, prohlížejí, vyprávějí, ale mohou se pustit i do tvorby své vlastní knížky. Dítě se tak může na

tuto činnost těšit, protože se jedná o příjemně strávené chvíle s rodičem, kdy se mu naplno věnuje.

Lenka Václavíková Helšusová a Ivan Gabal shrnují charakteristiky rodiny, které umožňují a zvyšují šanci na vytvoření vztahu ke knize a čtení:

- Rodiny s čtenářským zázemím – kde rodiče čtou, čtou s dětmi, komunikují s dětmi o knihách.
- Rodiny s otevřeným přístupem k dítěti a jeho zájmům – věnují se volnému času dětí, motivují je k aktivitě, k vzájemné spolupráci i zábavě v rámci hodiny.
- Rodiny s větším vzdělanostním kapitálem.
- Rodiny s vyšším příjmovým zajištěním.
- Rodiny s vyšším pracovně profesním postavením rodičů. (2003a, s. 29)

4.3.1. *Péče o knihy*

O čtenářském zázemí rodiny vypovídá i fyzická přítomnost knih v domácnosti. Snad v každé domácnosti se najde alespoň pár knih, otázkou však je, jak je s nimi v rodině nakládáno. Při vlastnictví většího množství knih je vhodné ukládat je do knihovničky nebo na nějaké místo, které je pro to přímo určené. Ke knihám tak může mít přístup každý člen rodiny, tedy i dítě. V takových rodinných knihovnách se nalézají jak odborné nebo zábavné knihy rodičů, ale také knížky pro děti. Každý si tedy vybere tu svou. Nebo mohou být v rodině knihovny například dvě. V jedné jsou knížky rodičů a druhá knihovna obsahuje knížky dětské, které se většinou nacházejí v dětském pokoji, aby si knihu mohlo dítě kdykoli vzít.

Pokud je v domácnosti takové místo, kam se knihy ukládají a dítě vidí svého rodiče, jak se ke knize chová, opět je tím nepřímo posilován i jeho postoj ke knihám.

Při utváření vztahu ke knížkám u dítěte je důležité i to, jak je právě s knihami v rodině nakládáno a nejen to. Jde i o běžné udržování pořádku v domácnosti. Dítě se už od malička učí, že se hračky po hraní musejí uklízet na své místo a vůbec ve svých věcech udržovat pořádek. Je vhodné vést k tomu dítě již v předškolním věku. Tuto dovednost poté dítě převede i na knihy. Nejprve dítěti nabídnout svou pomoc a ukázat mu, kde mají hračky své místo. Později to bude předškolák zvládat na požádání i sám a ještě později bude své hračky uklízet automaticky i bez požádání rodiče. Takový každodenní úkol, které vykonává jen samo dítě a náleží pouze jemu,

ho učí samostatnosti a zodpovědnosti. Tím můžeme dítě pomalu připravovat na soběstačnost v dospělosti. Je důležité dítě náležitě pochválit, pokud svůj úkol splní. *„Dospělí mají příležitost tuto schopnost dítěte podporovat, posilovat a rozvíjet prostě tím, že v přiměřené míře na ně samé přenesou zodpovědnost a že od něj vyžadují jeho vlastní a zdůvodněné rozhodování.“* (Chaloupka, 1995, s. 86)

Podle mě si dítě osvojuje schopnost samostatnosti i z příběhů, které mu rodiče předčítají nebo vyprávějí. Například v pohádce o neposlušných kůzlátkách dítě vidí, jak situace dopadne, když neuposlechne své rodiče a dojde k situaci, za kterou je ono samo zodpovědné.

„Při čtenářství je prostor pro samostatnost a vlastní rozhodování dítěte poměrně značný, v poměru k jiným jeho činnostem doma až mimořádný.“ (Chaloupka, 1995 s. 89) Zde se uplatňují takoví činitelé, kteří mají při samostatnosti, odpovědnosti a rozhodování důležitou roli. Jedná se o vlastní postoj, citový přízvuk, zájem či nezájem, sympatie či nesympatie, právo volby, vytrvalost a důslednost.

Pokud si jedinec získá zkušenost s domácí knihovnou již v dětství, je velmi pravděpodobné, že si knihovničku udrží až do své dospělosti a poté ji vytvoří i svým vlastním dětem. *„Pravděpodobnost existence domácí knihovny dospělých je přímo závislá na tom, zda měli dříve svou knihovničku jako děti.“* (Chaloupka, 1995 s. 80)

4.3.1.1. Knihovnička dítěte

Podle mého názoru je důležité, aby mělo dítě doma nějaké místo (poličku, skříňku nebo místo na stole), kam si bude své knížky ukládat. Stejně tak jako jeho hračky i jeho knihy patří k němu, a tudíž mají mít své místo. Pokaždé když se bude chtít do knihy podívat, ví kde ji má. *„Dítě bude vědět, že knížky jsou, že existují, že patří k jeho nejbližšímu okolí, k tomu, čím je obklopeno, že mají své místo v jeho vlastním světě.“* (Chaloupka, 1995 s. 68)

V předškolním období je vhodné začít u dítěte s výchovou k samostatnosti a odpovědnosti. To je možné zajistit jednoduchým úkolem jako je právě úklid hraček nebo knížek na své místo, když si s nimi dítě dohraje. Zpočátku je možné dítěti s tímto úkolem pomoci a ukázat jak na to, později dítě zvládne úkol splnit samo. Vhodné je dítě pochválit, zase by se to nemělo přehánět, protože je to něco, co se očekávalo. Je možné, že dítě tato činnost nebude bavit, ale tím je připravováno na budoucí život dospělého člověka, který také musí plnit úkoly ne vždy příjemné a

oblíbené. „Nenasílné, postupné zvykání na povinnosti dětem později velmi usnadní život.“ (Biddulph, 2012, s. 82) Tyto dovednosti dítě později využije při nástupu na základní školu, kde se pro něho otevře nový svět autorit a povinností.

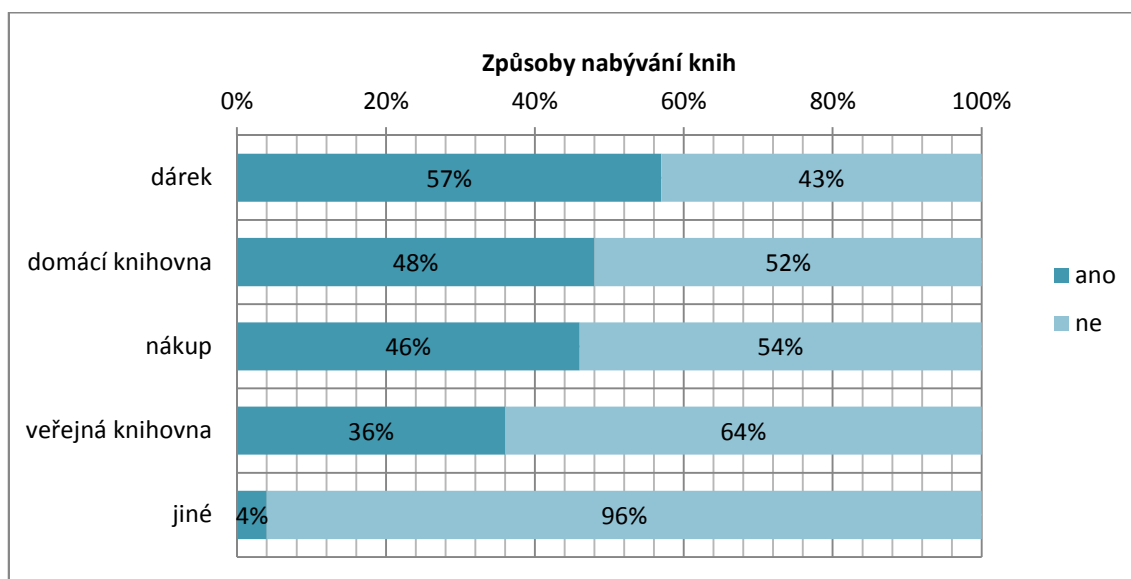
Nestačí však pouze dítěti „založit“ knihovničku a nakupovat mu do ní knihy. Důležitá je práce s knihou. Rodič, či jiný dospělý si knihu s dítětem prohlíží, čte z ní, rodič dítěti vypráví o čem příběh v knížce je, apod. Jen za těchto okolností vzniká díky důvěrnému vztahu s rodičem/dospělým vztah ke knize. Právě rodič předává dítěti zkušenost s knížkou – buď příjemnou nebo nepříjemnou. Opět zde záleží hlavně na rodiči, jak bude dítě své čtenářství prožívat.

Tím jak dítě roste a mění se jeho zájmy, se samozřejmě mění i jeho knihovnička. Dítě postupem času vyměňuje leporela za pohádky a později například za hrdinské příběhy. Možná si ale ve své knihovničce ponechá svazek pohádek jemu nejmilejší a možná právě v dospělosti bude z toho svazku číst svým dětem. „*Dětská knihovnička by měla být co nejdříve obrazem dítěte samého, měla by mít jeden základní znak: upřímnost a pravdivost.*“ (Chaloupka, 1995, s. 76)

4.3.2. Získávání knih

Existují zhruba 3 nejběžnější způsoby získávání knih. Dle údajů ze sociodemografického šetření se dozvídáme, že více než polovina z nás získává knihy jako dárek, polovina těží z domácí knihovny a z vlastního nákupu, téměř dvě pětiny získávají knihy z veřejných knihoven (Trávníček, 2010, s. 89).

Tab. 1

„Důležitým předpokladem nadprůměrné čtenářské aktivity je dostupnost knih.“ (Václavíková Helšusová, 2003a, s. 19) Pokud chceme, aby dítě četlo, je potřebné nabídnout mu dostatečné množství a také dostatečný výběr dětské literatury. V současnosti je všude kolem dítěte velké množství různých zábav, která je dostupná ihned. Knihy tedy potřebuje mít na dosah, aby v konkurenci s jinou zábavou mohly uspět. Pokud jsou pro dítě snadno dostupné, má mnohem větší šanci začlenit čtení mezi své zájmy.

Nejjednodušším přístupem ke knihám pro předškolní dítě je rodinná knihovna v domácnosti. Tato možnost je však pro dítě limitována množstvím knih, které se v domácí knihovničce nalézají. Větší množství a různorodost knih pro dítě dostupných v domácím prostředí poukazuje na rodinné zázemí s lepším vztahem ke knize. Domácí knihovnu mohou tvořit nově zakoupené nebo darované knížky ale může se jednat i o svazky, které jsou děděné z generace na generaci.

Knihy se dají dále získat ve veřejné knihovně, kam však musí nejprve dítě někdo přivést. Nejčastěji do knihovny přivádí své dítě rodič. Zároveň mu zde pomáhá i s výběrem vhodné knížky.

„Nakupování knih v obchodě je indikátorem ukazujícím na lepší kulturní a ekonomické zázemí v rodině a většinou i na lepší čtenářské návyky dítěte.“ (Václavíková Helšusová, 2003a, s. 19) S tím se pojí i vyšší dosažené vzdělání rodičů.

Velkou část knížek dostává dítě v předškolním věku jako dárek například k Vánocům nebo jako dárek k narozeninám či svátku. Prostřednictvím dárku je dítě stimulováno ke čtení. „Kniha jako dárek je také jedním ze sdělení, jímž je dítěti zprostředkovávána informace o její hodnotě a významu četby. Děti častěji obdarovávané knihou jsou častěji čtenáři.“ (Václavíková Helšusová, 2003a, s. 27)

4.3.3. Návštěva knihovny

Dítě v průběhu svého života přebírá celou řadu vzorců chování od svých rodičů. „Knihovna není samozřejmou součástí života dětí.“ (Václavíková Helšusová, 2003a, s. 50) Do knihovny je musí nejprve někdo přivést. Iniciátorem návštěvy knihovny je v předškolním věku zejména rodič. Někteří rodiče však sami knihovnu nenavštěvují a knihy nečtou. Děti z těchto rodin nepřichází do kontaktu s knihovnou a tím se ještě snižuje možnost motivace pro čtenářské zájmy. Pro rozvoj čtenářství u těchto dětí je

zde ještě šance například v Mateřské nebo Základní škole. Některé školy totiž pořádají exkurze do místních knihoven, kde je dítě s knihovnickým prostředím seznámeno.

S prostředím a fungováním knihovny se dítě většinou více seznamuje až ve školním věku. Vzhledem k tomu, že mladší děti ještě neumí číst samy, navštěvují knihovnu spíše ojediněle nebo s rodiči. Ale je vhodné, aby i v tomto věku dítě knihovnu navštívilo, seznámilo se s tímto místem a zjistilo, že možnost získat knihu je i jinde než jen v domácí knihovničce nebo v obchodě.

L. Vášová uvádí, že výchova dětského čtenáře v knihovně spočívá v tom, naučit ho samostatně a tvořivě pracovat s knihou, usměrňovat jeho čtenářské zájmy a postupně ho směřovat k samostatnému výběru kvalitní četby (Vášová, 1995).

V České republice se propagaci četby a podpoře čtenářství věnují jednotlivé organizace za pomoci vlastních projektů a kampaní v lokálním i celorepublikovém rozsahu. Jedná se zejména o knihovny, zaštiťované Svazem knihovníků a informačních pracovníků České republiky, společnost Svět knihy při Svazu českých knihkupců a nakladatelů, Klub ilustrátorů dětské knihy a také nakladatelé knih pro děti se svými knižními kluby nebo knihkupci.

Mezi velmi známé akce knihoven patří *Noc s Andersenem*. Jedná se o noc strávenou v knihovně v dětském oddělení mezi knihami, vyplněnou nejen společným čtením oblíbených knih, ale také spoustou her, soutěží a dalších zábavných aktivit. Jako další bych zmínila akci *Velké říjnové společné čtení*, která probíhá v rámci Týdne knihoven. Záměrem je podpořit veřejné předčítání knih v prostorách knihoven. Prvního čtení se ujímá osobnost veřejného života (starosta, poslanec, spisovatel, umělec, sportovec...). Podmínkou je čtení knih pouze českých autorů. V rámci této akce se myslí i na předškolní děti z mateřských škol, kterým předčítají žáci základních škol. Knihovna tímto projektem podporuje nejen čtenářství u dětí, ale seznamuje také mladé čtenáře s chodem knihovny.

Dále bych se chtěla zmínit o projektu *Celé Česko čte dětem*, který je pořádán stejnojmennou obecně prospěšnou společností. „*Tato osvětová a mediální kampaň, největší svého druhu v České republice, se zaměřuje na podporu čtenářské gramotnosti dětí a mládeže, ale také na propagaci hodnotné literatury a budování pevných vazeb v rodině prostřednictvím společného čtení.*“ (<http://www.celeceskoctedetem.cz/cz/menu/7/o-nas/>) V rámci této kampaně jsou

pořádány konference a přednášky, jejichž cílem je seznámit osoby ze škol, školek, knihoven, nemocnic a dětských domovů s problematikou dětské četby a předčítání.

Svaz českých knihkupců a nakladatelů a jeho společnost Svět knihy s. r. o. zahájily v roce 2005 na veletrhu Svět knihy Brno propagační kampaň na podporu čtení knih v České republice. Projekt s názvem „*Rosteme s knihou*“ je zaměřen na zvyšování čtenářské gramotnosti. „*Kampaň Rosteme s knihou si klade za cíl prostřednictvím řady aktivit z oblasti literárních a čtenářských soutěží, anket, knižních výstav, besed s autory, literárně-výtvarných dílen, workshopů i www stránek oslovovat zejména předškolní a školní mládež a rozvíjet a prohlubovat jejich literární vzdělání a čtenářskou vyspělost, zlepšovat a obohacovat komunikační schopnosti a obecné kulturní znalosti.*“ (dostupné z <http://www.rostemesknihou.cz/cz/rosteme-s-knihou/o-kampani/>) Na webových stránkách této kampaně se nacházejí diskuze, názory a doporučení na knihy pro děti různého věku od nejmenších „čtenářů“ až po starší děti. Nalézt zde můžeme i tipy na audioknihy. V rámci kampaně jsou pořádány různé soutěže pro děti, které povzbuzují jejich kreativní myšlení a fantazii a zároveň kladný vztah ke knihám.

Dále bych se chtěla zmínit o *Veletrhu dětské knihy v Liberci*, který se také zaměřuje na problematiku dětské literatury a dětského čtenářství. Scházejí se zde lidé, kteří se touto problematikou zabývají (nakladatelé, spisovatelé, ilustrátoři, knihovníci a knihkupci, pedagogové, psychologové i lidé z řad široké veřejnosti). Jedná se o jediný dětský knižní veletrh v oblasti střední Evropy a je možné zde vidět nejucelenější přehled české produkce dětských knih. Bohatý a atraktivní doprovodný program se snaží přilákat co nejvíce návštěvníků, ale také je přivést ke knihám a četbě. Programy jsou koncipovány tak, aby upoutaly zájem a pozornost dětí a ukázaly jim cestu ke knihám nenásilným způsobem.

4.3.4. Výběr knížky pro dítě

Nejdůležitější je při výběru vycházet z věku dítěte a jeho rozumových schopností. Velká část rodičů vybírá knihy podle toho, co sami uznají za vhodné nebo se přiklání k přání dítěte. Možné je využít různé recenze knih nebo doporučení a rady učitelů z Mateřské školy. Možností je také požádat knihovníka v navštívené knihovně o radu a pomoc při výběru. V každém knihkupectví se nacházejí regály s knížkami určené pro dětské čtenáře. Rodič má vždy možnost knihu prolistovat a

určit, zda je opravdu pro jeho dítě vhodná. Důležité je vybírat opravdu kvalitní knihy, aby byl z dítěte vychován kvalitní čtenář. Tyto knihy „*pomáhají rozvíjet jeho řeč, pozornost, paměť, narativní schopnosti (vyprávění), představivost, tvořivost, empatii, fantazii, logické myšlení apod.*“ (Hornáková et al., 2009, s. 126) Rodič by se měl zaměřit nejen na obsah knížky, ale také ilustraci, formu knihy (leporelo, pevná vazba...) a úroveň zpracování textu. Tyto vlastnosti velmi ovlivňují, zda knížka dítě zaujme nebo ne.

První seznámení s knihami začíná obvykle okolo 6. měsíce, kdy ještě nechápe přesný význam knihy. Dítě ji zatím využívá k jiným činnostem, např. žvýká ji, mačká, hází s ní, dotýká se obrázků, sleduje obrázky. Nejvhodnější jsou pro toto období různá leporela, která jsou z tvrdého kartonu nebo také z gumy a textilu. Většinou obsahují velký a srozumitelný obrázek na jedné stránce. Oblíbená jsou leporela vydávající zvuky, které mělo dítě možnost slyšet ve svém okolí. Při práci s dítětem s tímto druhem knížek spočívá v pojmenovávání obrázků, dotýkání se toho, co je na stránce, použití knížky jako kteroukoli jinou hračku, otevírat a zavírat knihu (Hornáková et al., 2009, s. 127).

Zpočátku je vhodné volit různé interaktivní knihy, např. leporela nebo knihy vydávající zvuk či třibící hmat. Dítě bude společně s rodičem obracet stránky a prohlížet obrázky, popisovat a pojmenovávat obrázky nebo napodobovat zvuky zvířat. Jakmile se začínají objevovat první pravá slova, dítě pomalu začíná chápat, že obrázky v knize představují skutečné předměty a osoby. V tuto chvíli je možné požadovat, aby dítě hledalo například oblíbený obrázek. Zhruba mezi 18. a 24. měsícem je již dítě schopné více se zapojit do společných činností s rodičem. Zde je možné zvolit knihy, které obsahují jednoduché a krátké příběhy týkající se každodenního života. Zároveň je to okamžik, kdy dítě přichází samo s knížkou v ruce a dožaduje se zájmu ze strany rodiče. Kolem druhého roku se značně zvyšuje slovní zásoba dítěte a je schopné vyprávět i o věcech, které právě nevidí. Knížku si prohlíží i samo, poznává a chápe, že v knize vystupuje hlavní postava. Zde nastává zlom, kdy si dítě samo vybírá knížku, ze které chce číst. Rodič může pokládat jednoduché otázky týkající se příběhu nebo doplňovat slova na konci známých říkanek či krátkých příběhů. Kolem třetího roku dochází ke zlepšení porozumění. Dítě si „čte“ a prohlíží knížku samo a komentuje ji, dokáže rozpoznat dobré a špatné vlastnosti postav v příběhu, začíná chápat vztahy mezi postavami, umí mluvit o minulosti a budoucnosti. V tomto věku je možné zvolit klasickou pohádku. Rodič může nechat

své dítě vyprávět příběh podle ilustrací, hádat podle obrázku, o čem kniha je nebo si zahrát divadlo podle příběhu (Hornáková et al., 2009, s. 128-132).

Je však možné pracovat s dítětem s jakoukoli knihou, i když zrovna plně neodpovídá danému období dítěte. Necháme dítěti volnost v tom, aby ukazovalo samo obrázky, které ho zaujmou, ty pojmenujeme a klidně vymyslíme i krátký příběh. Přizpůsobit se také dá řeč, aby bylo dítě schopné příběhu porozumět. Důležitá je intonace a změna hlasu, která u dítěte bystří pozornost. Na dítěti samotném (na jeho reakcích a zájmu) poznáme, zda „čteme“ knihu na jeho úrovni a baví ho to.

Podle Mertina je důležité je výběr podřídít konkrétnímu dítěti, jeho vývojové úrovni a aktuálním potřebám a zvýší se tak přitažlivost čtení a knížek. U dětí je nutné položit důraz na zaujetí knížkou, okouzlení příběhem (<http://www.rodina.cz/clanek4031.htm>).

4.4. Socioekonomická stránka rodiny

Na čtenářství a čtenářské zázemí v rodině má velký vliv i socioekonomická stránka rodiny.

Prvním a nejsilnějším prvkem socioekonomického zázemí rodiny z hlediska čtení dítěte je úroveň *vzdělání rodičů*. Podpora čtenářských zájmů u rodičů s vyšším vzděláním probíhá nepřímo tím, že sami čtou a jejich dítě je vidí. Čtenářsky motivující klima je vytvářeno i tím, že tito rodiče čtou dětem a s dětmi o čtení hovoří. V rodině se také objevuje větší množství knih, rodiče disponují dovedností vybrat knihu pro dítě a ke knihám ho motivovat.

Se vzděláním rodičů souvisí i jejich *pracovní zařazení*. Rodiče jsou také schopni dítě přímo i nepřímo motivovat ke čtení (čtenářská aktivita, komunikace s dětmi). Často také mohou svým dětem lépe pomoci s celou řadou dovedností, které dítě potřebuje do školy, mohou dítěti snadněji pomoci se zorientovat v četbě v nabízených knihách a naučí dítě pracovat s knížkami a používat je (Václavíková Helšusová, 2003a, s. 28).

Důležitá je i *příjmová úroveň rodiny*. To souvisí s možností vydávat finanční prostředky na knihy, ale i na jiné aktivity významné z hlediska čtenářství. Nejde jen o pořizování knih samotných, ale i jiné vybavení domácnosti (knihovna, počítač, internet), což umožňuje a usnadňuje získávání a práci s informacemi. Ne vždy však musí znamenat, že nedostatek finančních zdrojů negativně ovlivní čtenářské zázemí

rodiny. Rodiny s nižšími příjmy mohou využít návštěvy knihoven a knihu si domů půjčit.

„Většina problémů se čtením se objevuje u dětí ze slabšího (chudšího) rodinného zázemí s menší vzdělanostní úrovní.“ (Šulová et al., 2003, s. 312) Tyto rodiny doma většinou nemají mnoho knih, nenavštěvují knihovny, knihy nekupují a sami s nimi nepracují. Dítě tak má omezené možnosti setkat se s knihou a chybí mu rodičovský vzor pracující s knihou. Rodiče si s dítětem o knihách nepovídají a možná ani nečtou před spaním.

„Při kumulaci vyššího příjmového, vzdělanostního i kulturního standardu rodiny mají děti nejvyšší šance dospět ke knize a čtení.“ (Václavíková Helšusová, 2003a, s. 29) Rodiče jsou často nuceni číst odborné knihy vzhledem k požadavkům svého povolání. Zde je využíváno knih jako zdroje informací. To je možné učit dítě také v předškolním věku. Například rodič chce, aby se jeho dítě něco naučilo o domácích zvířatech. Společně si povídají o tom, jak zvířátko vypadá, jaké vydává zvuky, čím je vhodné ho krmit, jak se říká jeho mlád'atům, kde bydlí atp. Dítě tak nepřímo získává povědomí o knihách právě jako o zdroji informací. Tato dovednost je také hojně využívaná ve škole například při přípravě referátů.

4.5. Volný čas dítěte

„Volný čas je čas, kdy člověk nevykonává činnosti pod tlakem závazků, jež nevyplývají z jeho sociálních rolí, zvláště z dělby práce a nutnosti zachovat a rozvíjet svůj život.“ (Hofbauer, 2004, s. 13)

V naší společnosti mají děti rozmanité možnosti, jak trávit volný čas. Volba je samozřejmě podmíněna samotným dítětem a také sociálním prostředím, ve kterém vyrůstá. Většinou děti z rodin s vyšším sociálním, vzdělanostním a ekonomickým kapitálem mají svůj volný čas více strukturovaný. Navštěvují různé sportovní kroužky, jazykové školy, hrají na nějaký hudební nástroj atp. Trendem je také trávit svůj volný čas nicneděláním nebo sledováním televize a hraním her na počítači. Nicméně vždy jsou volnočasové aktivity u dětí stimulovány a korigovány především rodiči. *„Primární skupinou, která se stává prvotním prostředím volnočasového života dítěte, je rodina. Volný čas v rodině je závislý na životní úrovni a sociálním statusu, způsobu začlenění do společnosti, úroveň bydlení, vybavenost domácnosti včetně potřeb pro volný čas.“* (Hofbauer, 2004, s. 57)

U dětí v mladším věku určují rodiče náplň volného času mnohem více než u starších dětí, kde hraje roli i volba samotného dítěte. Dítě v předškolním věku nemá téměř žádné povinnosti a strukturace jeho dne je značně závislá na rodičích. Předškolák se tak věnuje především aktivitám a činnostem, které mu rodič nabídne. Aby čtenářství tvořilo část volnočasových aktivit dítěte i ve starším věku, je nutné seznámit dítě s knihou už v předškolním věku. *„Děti, které čtou, zároveň také více tráví čas s rodiči, více s rodiči komunikují, jsou rodiči více vedeny k povinnostem školním i domácím. Čtenářství patří mezi rodinné a rodinně motivované aktivity.“* (Václavíková Helšusová, 2003a, s. 17)

Čtenářství jako náplň volného času dítěte podporuje také skutečnost, zda děti vidí své rodiče s knihou v jejich volném čase. Kniha je tak přirozenou součástí jejich života a je mnohem snazší získat si k ní pozitivní vztah. *„Pokud rodiče svůj volný čas vyplňují četbou a kniha je neodmyslitelnou součástí jejich hodnotového systému, lze předpokládat, že uvedené skutečnosti ovlivní pozitivně vztah dítěte ke knize a budou spjaty se čtenářskými počátky dítěte.“*

5. Kniha a multimediální svět

Média jsou v dnešním světě stále dostupnější pro větší a větší okruh lidí. Snad téměř každá rodina vlastní minimálně televizi, většina má doma i stolní počítač, notebook nebo alespoň tablet. Většinou každý člen rodiny má svůj vlastní mobilní telefon, někteří členové dokonce dva. Stále častěji se objevují mobily i u dětí.

Všechny média se stala samozřejmostí v každé domácnosti. Děti média považují za běžnou součást svého každodenního života. Neboť se objevují nejen u nich doma, ale také v mateřské škole.

Život současných dětí (i předškolního věku) stále více ovlivňují média, se kterými se předchozí generace setkaly jen zřídka. Dnešní generace dětí dokáže ovládat média bez menších problémů, mnohdy lépe než jejich rodiče. Možná proto se v současnosti neustále řeší otázka, zda má kniha šanci v konkurenčním boji s všudypřítomnými technologiemi.

5.1. Televize

Dříve trávila rodina více času spolu. Rodiče měli mnohem více času na své děti a všichni jako celek se zabývali společnými aktivitami (výlety, hry, vyprávění

příběhů...). Vzhledem ke svému zaměstnání mají rodiče velmi omezený čas, který by mohli věnovat svým dětem. Tento čas ještě musí rozdělit mezi povinnosti v domácnosti a své děti. Proto často využívají televizi pro zabavení svých dětí, čímž získají čas na své povinnosti.

V současnosti děti tráví stále více času před obrazovkami nejen televize ale i počítačů, či jiných technologicky vyspělých přístrojů (tablety, mobily...). Nejhorším postřehem pro mě je skutečnost, že mnohem více u televizorů končí i děti předškolního věku. Předškolní věk považuji za stěžejní pro vštěpování nových poznatků, vytváření vztahu mezi rodičem a dítěte a pochopení světa jako takového. Dětský mozek funguje jako houba, která do sebe vsákne vše, co je mu nabídnuto. Všechny poznatky a dovednosti si sebou nese do dalších etap svého života a ovlivňuje to nejen jeho chování, ale formuje se tím i jeho osobnost. Před televizorem ztrácí komunikace mezi rodičem a dítětem a celkový mezilidský vztah na síle. *„Dítě se jako lidská bytost nejvíce rozvíjí ve styku s jinými lidmi, když si povídá s rodiči, když si hraje s jinými dětmi – u televizoru je ale samo, všemi opuštěno.“* (Chaloupka, 1995, s. 42) Na druhou stranu televize je prostředkem, který podává informace dítěti přímo – např. vstoupí kamerou přímo do džungle a dítě samo sebe zpřítomňuje v prostředí, jež kamera snímá. Dítě má možnost setkat se a poznat i prostředí mimo jeho realitu (např. různá zvířata, velké lodě, nekonečné moře). Oproti tomu vyprávění, kniha, škola nebo rodiče poskytují dítěti informace pouze zprostředkovaně. *„Televize přinesla do dětského světa naprostou představu poznávacích procesů vlastní spoluúčasti i sebetvorby.“* (Chaloupka, 1995, s. 43)

I zde je opět háček. *„Televize sice poskytuje dítěti neskonale víc, než mu může poskytnout jakýkoliv jiný zdroj poznatků, činí tak však nahodile, napřeskáčku a nesoustavně. Pro poznatkový rozvoj dítěte je důležitá soustavnost, návaznost, směřování od jednoduššího ke složitějšímu, zpevňování, opakování – tedy něco, co dodržuje každá učebnice i např. encyklopedické knihy pro děti a mládež.“* (Chaloupka, 1995, s. 43) Nicméně autor vzápětí zmiňuje, že vliv televize není natolik zhoubný, jak se všichni domnívají. *„Myšlenkové postupy dítěte jsou natolik tvárné, že si malý televizní divák dovede v paměti „skládat“, co k sobě patří, i když to viděl třeba s časovým odstupem a napřeskáčku.“* (Chaloupka, 1995, s. 44)

Skutečným problémem však je to, že děti často sledují nevhodné pořady, kdy mají sklon napodobovat jejich hrdiny.

Dalším háčkem televize je její názornost, tedy schopnost ukázat vše tak, že divák má příběh doslova „živý před očima“. *„To může mít velmi negativní dopad na rozvoj vlastní představivosti dítěte a zejména jeho představivosti dotvářecí.“* (Chaloupka, 1995, s. 46) Naopak, pokud je dítěti vyprávěna pohádka nebo on sám si čte, jeho představivost je neustále v činnosti, dítě samotné je aktivní. *„Při čtení knížky, když si na základě své fantazii vytvářejí představy a obrazy, jejich mysl čile pracuje. Dítě dostává podněty a reaguje na ně, „zpracovávají“ svět svou myslí.“* (Biddulph, 2012, s. 105) Televize má tedy i negativní dopad na rozvoj řeči. Pro rozvoj komunikačních schopností je nezbytná vzájemná komunikační situace. Jen v těchto situacích má dítě šanci rozvíjet si slovník a zlepšovat se v gramatice. V televizním programu lze ale nalézt takové programy, které stimulují rozumový i komunikační vývoj. Důležité tedy je pečlivě vybírat, co dítěti pustíme.

Některé televizní pořady v sobě obsahují skryté informace, které ale velmi silně působí na dítě a jeho hodnotový systém. Objevuje se zde rozdělení na zlé a dobré postavy, kdy zlé je vždy potřeba odstranit, výhodné je pomstít se, lhaní ve svůj vlastní prospěch, ženy jsou ukázány především jako slabé a potřebují ochránit, oproti tomu muži jsou vždy silní, mají zbraně, zachraňují dívky a hlavně nikdy nepláčou.

Také není vhodné nechat dítě sledovat večerní televizní zprávy. Pro dítě může být jejich obsah často ohrožující a zbytečně zatěžující.

V televizním programu je možné nalézt i výchovné a vzdělávací pořady určené přímo pro děti. I zde je vhodné sledovat pořad společně s dítětem a případně mu scénu vysvětlit, veselit se s ním nebo komentovat jednotlivé postavy a jejich činy. *„Seriály jsou pro děti mnohem přínosnější, když je rodiče občas sledují s nimi, zpívají s nimi písničky nebo komentují jednotlivé postavy a tak dětem pomáhají aktivně se pořadu „účastnit“.* (Biddulph, 2012, s. 107)

Televize tedy dítěti přináší vždy něco dobrého a zároveň i špatného a záleží opět na rodičích, jakou zkušenost s televizí dítěti poskytnou. Regulovat sledování televize mohou v předškolním období právě oni a tím tak ovlivnit i budoucí chování jejich dítěte. *„Opuštěnost dítěte u televizoru představuje, myslím si alespoň pro jeho rozvoj větší nebezpečí než občas dost slabomyslné hollywoodské kreslené seriály se želvými mutanty.“* (Chaloupka, 1995, s. 49)

Děti s více strukturovaným volným časem (rodiče s nimi hrají hry, chodí ven na procházky a dětská hřiště, vzdělávají se pomocí knížek, vypráví jim příběhy....) nemají příliš času sledovat televizi. K usměrňování doby před televizí mohou rodiče

také využít různých zákazů a nařízení. Díky pravidlům, která rodiče stanoví ohledně času stráveného před televizí, se dítě učí plánovat, vybírat si a vychutnat si svůj pořad (Biddulph, 2012, s. 107). Televizní pořady také intenzivně sledují děti, které mají televizi umístěnou přímo v dětském pokojíčku, čímž se snižuje i pravděpodobná frekvence čtení. „*Televize bere dětem čas, který by jinak trávily pohybem, hrami, povídáním, čtením a tvořivou činností – kdyby nebyly omámeny hypnotickým zářením televizní obrazovky.*“ (Biddulph, 2012, s. 105)

Komerční produkce musí splňovat určité kvality zábavního průmyslu – efekt, dojem, uvolnění, oddych. „*Zábava sama o sobě je potřebná a prospěšná pro rovnováhu „uvnitř“ psychiky každého. Nikdo z nás nemůže jenom pracovat, studovat, snažit se, namáhat se bez druhého pólu zábavy, rozptýlení a oddychu.*“ (Chaloupka, 1995, s. 58) Člověk jí však podlehne velmi snadno, neboť je snadno přístupná, nenáročná a není u ní potřeba příliš myslet. Děti jsou ohroženy tím, že jí zcela propadnou a neví, „kdy mají dost“.

Televize zprostředkovává dítěti informace jiným způsobem než čtením. Dítě to vidí a slyší a nepotřebuje být samo aktivní.

5.2.Počítače

V dnešní době je vysoké procento rodin s malými dětmi, které vlastní počítač/tablet a počet se stále zvyšuje. Počítače jsou stále dostupnější pro širší oblast populace. S přítomností počítače v domácnosti souvisí i možnost připojení k internetu. Počítač a internet je často využíván rodiči ke své pracovní činnosti. Přítomnost počítače v domácnosti napomáhá ke zvyšování počítačové gramotnosti dětí, čímž se zájem o počítače zpětně posiluje. Při používání počítače je potřeba, aby dítě využívalo svou představivost a schopnost vlastního rozhodování i vlastních postojů (Chaloupka, 1995, s. 90).

V současné době existují některé programy, které slouží nejen k zábavě a hraní, ale také k výuce dětí. Programy jsou volně dostupné na různých internetových stránkách pro děti, např. Alík nebo je možné je zakoupit do svého PC na DVD. Děti počítače, mobilní telefony či tablety přitahují a činnost s touto elektronikou je pro ně velmi zábavná. Pokud rodiče svým dětem umožní trávit nějaký čas u počítače, bylo by vhodné, kdyby děti tento čas trávily alespoň u těchto rozvíjejících programů. Programy nebo internetové stránky obsahují nástroje k procvičování paměti, k výuce

ovládání počítače pomocí myši a klávesnice, trénování pozornosti, rozlišování tvarů a zvuků, rozvíjení své fantazie a kreativity aj. Využit se dají i programy na podporu výuky cizího jazyka.

Výpočetní technika se stává běžnou součástí dnešního života a děti by se tedy měly dokázat orientovat v tomto směru a zvládat ji používat. S interaktivními programy může mít rodič činnost svého dítěte na počítači pod kontrolou. Dítě se zároveň učí tomu, že počítač neslouží pouze zábavě, ale je možné ho využít k učení, práci nebo vyhledávání informací.

Stejně tak jako regulování času před televizí tak i čas u počítače je intenzivnější u dětí z rodin s nižším socioekonomickým statusem. Počítač i televize tak vytěsňuje čas pro cokoliv jiného. Pokud v rodině chybí i čtenářský vzor, četba pak u dítěte není tak oblíbená jako v rodinách, kde je čtenářství běžnou aktivitou, děti vidí své rodiče s knihou, televize se sleduje minimálně a počítač je využíván k pracovním činnostem a v rozumné míře k herním aktivitám.

5.3. Elektronické čtení

Opravdoví čtenáři využívají téměř každé volné chvilky ke čtení knížek. Knihy si berou na dovolenou, na cestu autobusem či vlakem nebo na místa, kde předpokládají delší čekání, např. čekárna u lékaře. Problém může nastat v případě objemnějších knih, nebo když je potřeba vzít si knih více. Tento problém by mohla vyřešit elektronická čtečka knih, kterou v současnosti začíná využívat stále více lidí.

Někteří lidé dávají stále přednost papírovým knihám. Důvodem je typická vůně tištěných knih, možnost knihu vlastnit, listovat v ní nebo také její „hmatatelnost“. Tito odpůrci mají také strach z bolesti hlavy nebo očí kvůli neustálému pozorování obrazovky.

Digitální knihy a elektronické čtečky tak mají své příznivce ale také odpůrce. Existuje několik výhod a nevýhod, které jistě ovlivní čtenáře při rozhodování, zda si elektronickou knihu zakoupí či ne.

Mezi velké výhody patří úspora místa, což ocení opravdu vášniví čtenáři, kteří přečtou několik knih týdně. Vášniví čtenáři určitě uvítají i možnost číst několik knih najednou. Čtenáři si mohou měnit velikost i druh písma. Některé čtečky mají podsvícený displej, který umožňuje čtení i při slabém osvětlení. Baterie mají velkou výdrž v řádu týdnů. Čtečka si automaticky pamatuje rozečtenou stránku a to u

několika knih současně. U cizojazyčných knih je pro čtenáře k dispozici překladový slovník. Elektronické knihy jsou dobře dostupné prostřednictvím Internetu a nestane se, že by byly vyprodané. Je umožněno rychlé vyhledávání zadaných slov v textu v rámci celé knihy. Lepší čtečky umožňují také vkládání poznámek a zvýraznění textu.

Mezi nevýhody patří problémy s vyobrazením knihy na displeji, neboť každý software zobrazuje e-knihu trošičku jinak. Problémy jsou kvůli licenčním podmínkám s prodejem nebo půjčováním e-knih.

Elektronické knihy by se mohly zdát vhodným řešením pro studenty, kteří musí přečíst velké množství knih a skript, které jsou často velmi obsáhlé, ale opak může být pravdou. Displej čtečky je většinou velikosti cca A5. V případě, že text obsahuje nějakou grafiku, může být její velikost změněna kvůli rozměrům displeje do nečitelného obrazce. Studium odborné literatury také není stejné jako čtení beletrie. Studující člověk potřebuje různě v knize listovat, porovnávat, hledat a vracet se. Listování ve čtečkách je velmi pomalé. Pro studenty je také důležité podtrhávání, zvýrazňování a psaní poznámek k textu, což je u čtečky také velmi obtížné.

Otázkou také je vhodnost použití elektronické čtečky u dětí a nabídka dětských digitálních knih. Dnes existují na internetu různé pracovní e-knihy, které je možné si stáhnout a vytisknout, což umožní tisk pouze konkrétních stránek, které využijeme (např. poznávání barev). Osobně si myslím, že je pro děti mnohem vhodnější tištěná forma knih.

6. Literatura pro děti

Literatura pro děti se musí zaměřovat hlavně na svého čtenáře a musí stále plnit svou funkci. Pojem „literatura pro děti“ se vyvíjel v souvislosti s konstituováním literárních textů pro děti. Dříve se také používaly pojmy jako dětské spisy, dětské čtení, dětské písemnictví nebo také termín dětská četba. Definici pojmu „literatura pro děti“ můžeme najít v Encyklopedii literárních žánrů: „*Literatura přímo adresovaná dětem a mládeži, v širším pojetí též jiné literární texty, které přijímají jako svou četbu*“ (Mocná et al., 2004, s. 360).

Dětská literatura plní zejména estetickou funkci. V tomto žánru se promítají různou mírou tři estetické priority. První je didaktická funkce, která rozvíjí hodnotové orientace, emocionalitu, sociální dovednosti. Sem patří pohádky, bajky

nebo příběhy s dětským hrdinou. Dále se jedná o poznávací funkci, která rozvíjí znalosti a dovednosti a je poznatelná v dětských encyklopediích. Třetí prioritou je imaginativní funkce, která rozvíjí hravost a fantazii prostřednictvím autorské pohádky. Největší podíl zabírá didaktická funkce (Mocná et al., 2004).

Významová a tematická vrstva u literatury pro děti směřuje k pozitivním hodnotám, využívá JÁ formy, která rozvíjí dětskou představivost a umožňuje dítěti snáze proniknout do děje. Neméně důležitá je i ilustrace dětských knih, která je v některých případech nadřazená textu. Sem řadíme různá leporela a obrazové knihy.

6.1. Jednotlivé druhy knih pro děti předškolního věku

Ve své diplomové práci se zabývám především dětmi v předškolním věku, tudíž se zaměřím na žánry jako leporela, obrazové knihy, říkadla, pohádky a povídky, „pracovní“ knihy a časopisy pro děti.

6.1.1. Obrázkové knížky

První knížkou, která se dostává dítěti do rukou, je leporelo. Leporelo je lepenková skládanka, na které jsou vytištěné jednoduché obrázky, někdy i krátký text. Obdobou jsou knížky obsahově podobné, které jsou také z lepenky, ale jsou svázané ve hřbetě jako opravdová knížka. Tyto knížky jsou ideální pro nejmenší děti pro rozvoj slovní zásoby a znalostí o běžném životě.

Obrázky či fotografie v těchto knížkách obsahují pouze to, co je opravdu podstatné a díky tomu poznáme, že např. kuře je prostě kuře. Obrázky jsou dominantní, slovo pouze doprovází nebo vysvětluje. *„Takový obrázek má kromě toho tu vlastnost, že učí dítě vnímat skutečnou věc už z hlediska jejich podstatných znaků pro případ, až se s ní setká. Prohlížení obrázkové knížky tedy dítěti dovoluje, aby se seznamovala se světem účinněji a mnohem rychleji, než je to možné na podkladě jeho přímé zkušenosti.“* (Havlíková, 1987, s. 46)

Existuje mnoho věcí, se kterými se dítě setká na obrázku mnohem dříve než ve skutečnosti. To je užitečné například pro městské děti, které díky obrázkové knize znají domácí zvířata, vědí, jak vypadají a čím jsou nám užitečná, ačkoli ji ve svém životě ještě nikdy neviděly. *„Dítě ve svém poznání není omezeno jen příjemnou zkušeností, ale že má od svých předků vytvořeny spolehlivé a chytré nástroje*

poznání. A jsou to právě obrázky z prvních knížek, u kterých jeho kulturní vývoj začíná.“ (Havlínová, 1987, s. 47)

„Další cyklus prohlížení obrázkových knížek přichází s obdobím, kdy už dítě rozumí běžným slovům, i když je ještě neumí vyslovovat a používat.“ (Havlínová, 1987, s. 52) V téhle chvíli se rodič ptá svého dítěte nejčastěji těmito otázkami: „Kde je kočička? A jak dělá kočička?“ apod. Tato hra na ptaní, ukazování a odpovídání je u dětí velmi oblíbená. Stále je ale pozornost dítěte omezená, jakmile přestane dítě činnost bavit, ihned hledá činnost novou. V tomto okamžiku dítě pustíme a necháme ho, aby se zabavilo.

Zhruba kolem tří let, vyhledává dítě samo pozornost rodičů. Dožaduje se, aby mu rodič či jiný příbuzný předčítal nebo si s ním knížku prohlížel. Knížky využívá ale i jiným způsobem, a to ke hře. Leporela jsou pro svůj materiál a „stavbu“ vhodné jako ohrádky pro zvířátka, domečky, silnice pro auta a mnoho dalšího.

Dítě se díky obrázkové knížce postupně dovídá všechny souvislosti o obrázku, který je v knížce nakreslený. „Co je tohle za zvířátko? Jak se říká mamince, tatínkovi a jejich mládětku? Co to zvířátko jí?“ Pomocí těchto otázek se dítěti rozšiřují jeho obzory.

6.1.2. Říkaneky

Tento literární žánr je charakteristický svým úsporným a jednoduchým veršem a o říkankách můžeme říct, že se pomocí nich dítě učí mluvit. Říkaneky často spojujeme s nějakými snadnými a rytmickými pohyby, což je často pro děti zábavné. Právě rytmus říkanky je velmi důležitý v rozvoji dětské řeči. „Díky rytmu říkanek, který je navíc obohacen srozumitelným rýmem, se do vědomí dítěte dostávají první pevnější spojení mezi slovy, tolik důležitá právě pro začátky vývoje řeči.“ (Havlínová, 1987, s. 60)

Ne všechny říkaneky jsou smysluplné nebo související s nakresleným obrázkem. Často se jedná o slovní „rozcvičku“. Dětem to přináší radost ze zvuku slov, rytmu a rýmu.

Zhruba kolem 3. roku je schopnost dítěte napodobovat slova stále více posilována rozvojem paměťových schopností. Vybavování slov usnadňuje dítěti právě rytmická a veselá říkanek. Při opakování říkanky je dobré, když necháme dítě ukazovat na obrázek podle slov říkanky.

Říkadla lze využít při hře dospělého s dítětem, například Vařila myšička kašičku nebo Paci, paci, pacičky. Setkáváme se s nimi i při pohybových hrách dětí jako je Zlatá brána. Mezi říkadla se řadí i hádanky, které procvičují důvtip dětí. U dětí jsou také v oblibě častá rozpočítadla, která používají před hrou (např. Ententyky, dva špalíky) nebo jazykolamy - říkadla procvičující výslovnost a výřečnost u dětí.

6.1.3. Příběhy o zvířátkách

Jakmile se dítě dokáže soustředit delší dobu a je schopné vyslechnout první krátký děj, nastupují první knížky s příběhy ať už o zvířátkách nebo o pohádkových bytostech apod. Některé děti jsou schopné už v předškolním věku vydržet delší dobu sedět a poslouchat příběhy, které jim rodič vypráví. *„Výrazným znakem tohoto období je prudký růst schopnosti zapamatování mluveného slova. Dítě projevuje svojí paměť v tom, že se dožaduje, abychom mu četli znovu a znovu tytéž příběhy, které už zná: „Táto, tu o kůzlátkách.“ (Havlíková, 1987, s. 74)*

Nejdříve přicházejí na řadu příběhy o zvířátkách, které dítěti poskytují ubezpečení, že má ochranu táty a mámy a jistotu domova. *„Kdyby nebylo domova, velký svět by se zmocnil každého z nás už od malička a bez zvláštních ohledů. Pokud by nás rovnou nezničil, museli bychom se naučit tvrdě se bránit.“ (Havlíková, 1987, s. 76)* Domov k dítěti působení okolního světa nejdříve nepustí. Proto má dítě nezkalenou představu o tom, že svět je jenom dobrý. Postupně však začne rodina k dítěti pouštět okolní svět a tím dítě zjišťuje, že svět není jen dobrý. *„Dobrý domov děti učí, že ten svět, který máme rádi, si musíme umět obhájit, a že všemu co jej narušuje a ničí, musíme umět čelit. Takový domov je pro dítě bezpečným místem, v němž může zdravě růst, dospět ve vyrovnanou osobnost, nezůstat naivní a slabé, ale ani se nestát nepřítelem lidstva.“ (Havlíková, 1987, s. 76)*

Příběhy o zvířátkách představují mezilidské vztahy v životě. Hlavním hrdinou většinou bývá nějaké mládě, které je slabé, hloupoučké a nemotorné a ještě ke všemu je neposlušné. Před neblahými následky jeho činů, mládě většinou zachrání jeho rodiče nebo starší sourozenci. Rodiče se pak chvíli na mládě zlobí, ale jsou rádi, že se nic špatného nestalo. Dítě tak vidí, že se má kam vrátit, na koho se spolehnout a s kým počítat.

O něco později můžeme k příběhu o zvířátkách přidat klasické pohádkové příběhy. Zde se k původnímu ději přidává ještě jeden odvážný motiv ztráty domova a nalezení nového.

6.1.4. Pohádky

K nabídnutí klasického pohádkového příběhu dítěti, musí být správný čas. Pokud předčítáme pohádku například dvouletému dítěti, může zůstat nadpřirozeným úkazům a hrdinům netečné, protože jim neporozumí. V tomto věku ještě u dítěte není natolik rozvinuta fantazie a chápání řeči. *„K pochopení pohádkového děje je totiž nezbytné, aby dětská psychika zacházela už s poměrně značným počtem nasbíraných vjemů a byla schopna si je uchovat v představách. Každá představa však musí být zároveň natolik dobře spojena se slovním pojmenováním toho, čeho je představou, aby ji bylo možné libovolně vyvolávat k životu pouhým slovem. Schopnost představit si pod slovním označením skutečné věci, děje a úkazy, je předpokladem vzniku představ toho druhu, kterým říkáme fantazijní.“* (Havlínová, 1987, s. 82)

Některé děti pohádky neodmítají i přesto, že prožívají velký strach. Ty velmi citlivé se mohou v noci probouzet a mají děsivé sny. V tomto případě je lepší, když rodič klasické pohádky ještě odloží na pozdější dobu. Druhým příkladem, kdy je vhodné klasickou pohádku vyloučit, je nemocné dítě. Nemocné dítě potřebuje udržovat duševní pohodu, kladné citové rozpoložení, což pohádka většinou postrádá.

„Připravit dítě na zlo je stejně důležité, jako je naučit dobrou.“ (Havlínová, 1987, s. 86) Zážitek toho, co je dobré, dítěti zprostředkovává rodič vztahy mezi sebou a způsobem života. Poučení o zlu musí přijít jinou cestou než od rodičů. Nesmí se týkat v žádném případě rodiny. *„Cestou, po níž přichází poučení o zlu ve světě, je pohádka. Pohádka zpřístupňuje dítěti první obzor světa, v němž má zlo svoje nepopiratelné místo v podobě neskutečného příběhu.“* (Havlínová, 1987, s. 86)

Dobrodružství začíná tím, že se stane něco, co se řádu vymkne. V průběhu děje se však postavy snaží, aby se postupně znovu obnovil pořádek a řád lidských vztahů. Všechno se napraví a dítě se uklidní a oddychne si. *„Zjistí, že na světě jsou sice také zlé síly, zlí lidé, zlo, ale to že je daleko a nakonec stejně zvítězí dobro.“* (Havlínová, 1987, s. 87)

6.1.5. *Povídky*

Tento žánr se také uplatňuje velmi často v literatuře pro děti v předškolním věku. Pro povídku je typické jednoduché a přímočaré rozvíjení děje, krátký časový úsek a ukončenost děje. K lepší orientaci v textu přispívá malý počet vystupujících postav a jejich jednoznačná etická charakteristika. Náměty na povídky jsou čerpány z rodinného prostředí a jedná se o povídky ze života dítěte. Tematika povídek se rozšiřuje s tím, jak se rozšiřuje obzor dítěte, jeho zájmy a prvotní životní zkušenosti (Gebhartová, 1989).

6.1.6. *Poznávací literatura*

I v předškolním věku jsou encyklopedie důležitým doplňkem při vzdělávání dětí. Tato naučná literatura podněcuje a motivuje děti k samostatnému vzdělávání, poznávání reality a propojení svých znalostí. Encyklopedie bývají zaměřené na různé oblasti. Existují encyklopedie o zvířatech, přírodě, lidském těle a další. Poté jsou knihy, které sdružují více poznatků.

6.1.7. *Cvičebnice*

Tyto knížky vznikly v souvislosti s vědecko-technickým rozvojem naší společnosti, neboť tento rozvoj staví současný systém vzdělávání před nové úkoly. Neustále je zvyšován požadavek na to, co musí zvládnout děti v první třídě. Tyto „cvičebnice“ využívají rodiče pro předškoláky nebo ještě v prvním ročníku Základní školy. Cvičebnice jsou sestavené zábavnou formou – obsahují různé úkoly, kdy dítě kreslí, vybarvuje, poznává barvy, počítá, píše, učí se číslice, učí se písmenka atp. „*Vedou dítě od poznání základních jevů nejbližšího světa k odkrývání souvislostí mezi nimi.*“ (Havlínová, 1987, s. 68) Autorka zmiňuje ještě jednu přednost těchto knížek. Jedná se o procvičování duševní činnosti, kterou děti překypují.

6.1.8. *Dětské časopisy*

Součástí dětské literatury jsou dětské časopisy. Současná nabídka časopisů pro děti předškolního věku je velmi obsáhlá a různorodá. Jejich tvorba by měla vycházet z Rámcového vzdělávacího programu pro předškolní vzdělávání. V ideálním případě

by měl jejich obsah zasahovat do všech pěti vzdělávacích oblastí (dítě a jeho tělo, dítě a jeho psychika, dítě a ten druhý, dítě a společnost, dítě a svět).

Pro dětské časopisy je typické, že sdružují informace, které dítěti podávají srozumitelnou formou. Většinou pomocí různých her, doplňovaček, příběhů a obrázků. Časopisy jsou většinou vydávány častěji než knihy, tudíž jsou obsahově aktuálnější a mohou rychleji reagovat na změny ve společnosti a pokroky v nejrůznějších oblastech. Součástí časopisů jsou tedy i reklamy, které na pokroky upozorňují (PC, mobily, DVD, knihy...)

Při práci s časopisy se předpokládá aktivní spoluúčast rodičů nebo učitelů z mateřské školy či základní školy. Časopisy obsahují i různé náměty na společné činnosti. Pomocí časopisu je možné s dětmi řešit nejrůznější úkoly, nechat je číst nebo jim předčítat, učit se básničky, trénovat jejich dovednosti, kreslit a malovat, vyrábět, zpívat, cvičit a hrát si.

Mezi nejnámější časopisy u nás řadíme Mateřídoušku a Sluníčko. První číslo Mateřídoušky bylo vydáno již v roce 1945 a jeho zakladatelem a šéfredaktorem byl František Hrubín. O něco mladší je časopis Sluníčko, jehož první číslo vyšlo v roce 1967 pod vedením Zdeňka Aldy. Sluníčko je určeno pro nejmenší, vhodné je pro děti v předškolním věku.

Časopis Pastelka na svých internetových stránkách uvádí, že svým obsahem volně navazuje na Rámcový vzdělávací program. *„Jednotlivá témata jsou připravována tak, abyste společně s dětmi nejen trénovali jejich znalosti a dovednosti, ale také vytvářeli a posilovali jejich zdravou sebedůvěru ve vlastní schopnosti, a tak aktivně pomáhali utvářet dětskou osobnost.“* (<http://www.pastelka.com>)

Uvádím zde náměty a témata každé vzdělávací oblasti RVP PV, se kterými se může čtenář dětského časopisu setkat.

Dítě a jeho tělo:

Úkoly zaměřené na zrakové rozlišování (hledání rozdílů, vyškrtávání odlišného/nehodícího obrázku, vyhledávání nesmyslů na obrázku, přiřazování zvířátka nebo věci ke stínu), činnosti zaměřené na rozvoj jemné motoriky (vystřihovánky, omalovánky, skládky, výtvarné soutěže), úkoly a příběhy zaměřené na lidské tělo a naše zdraví (popis lidského těla, spojování oblečení s částmi těla, péče o zuby) atd.

Dítě a jeho psychika

Do této oblasti spadají činnosti jako například sledování a vyprávění pohádky, příběhu, slovní hádanky, básničky, písně, malované čtení, příběhy, komiksy, základní matematické představy (početní úkoly, spojování stejných geometrických tvarů, řazení příběhu podle časové posloupnosti, obtahování a dokreslování tvarů), poznávání barev, poznávání některých písmen, seznámení s cizím jazykem.

Dítě a ten druhý

Do této kategorie se řadí příběhy o kamarádství, vzájemné pomoci, dále příběhy, které slouží k prevenci šikany, lhaní a krádeží. Často bývá dítěti zprostředkováno, jak se chovat před cizími lidmi nebo jak by měly vypadat vztahy v rodině.

Dítě a společnost

Tuto skupinu tvoří příběhy o tom, jak se chovat k druhým lidem, dětská etiketa nebo také hudební činnosti (texty písní).

Dítě a svět

Toto téma bývá pojednáno v příbězích o širším společenském prostředí (roční období, světadíly, jiné země, kultury a národy, zvířata, Vesmír), současně sem spadá i povědomí o životním prostředí (třídění odpadu, péče o životním prostředí).

6.1.9. Audioknihy

Audiokniha je nahrávka mluveného slova. Jedná se o zvukový záznam nějakého díla, který obvykle vychází z tištěných materiálů, který je zaznamenaný na zvukových nosičích (audio CD, audiokazeta, CD MP3). Dnešním trendem je prodej v online prostředí, kde je možné jednotlivé tituly jednoduše stáhnout a uložit se je ve vlastním PC či osobních přenosných zařízeních.

Rozlišují se dva druhy audioknih – zkrácené a nezkrácené. Nezkrácené audioknihy jsou doslovným čtením knihy bez jakýchkoli zásahů, zatímco zkrácené mají text upravený. Důvodem většinou bývá snížení výrobních nákladů a zároveň i menší časová a finanční náročnost. Některé audioknihy mají podobu kompletní dramatizace – s kompletním obsazením rolí, hudbou a dalšími doprovodnými efekty.

Některé rozhlasové stanice např. Český rozhlas zařazuje do svého vysílání přenos čtení. Program je zaměřen na dospělé i dětské posluchače. Zároveň Český rozhlas nabízí k volnému stažení několik desítek nahrávek podle známých básní, románů a povídek v podání českých herců. Pro děti je v nabídce každý den Hajaja, pohádkový skřítek, každou sobotu jsou vysílány hry pro děti a jejich rodiče a každou neděli si mohou děti se svými rodiči poslechnout od 13:03 do 14 hodin nedělní pohádku. Vybraná literární a dramatická díla je možné poslouchat ještě několik dní po jejich odvysílání.

Audioknihy jsou vhodným řešením pro zaneprázdněné rodiče, kteří z nějakého důvodu nemohou číst svým dětem pohádku večer před spaním. Poslech audioknihy se dá přirovnat předčítání. Dítě se totiž plně soustředí na hlas člověka, který předčítá/vypráví. Je zde nějaká druhá osoba, která nám příběh zprostředkovává pomocí sebe. Dítě při poslechu audioknihy rozvíjí svou představivost a zapojuje se při této činnosti i jeho pozornost. Dítě nemá k dispozici žádné obrázky a ilustrace a je tedy na jeho fantazii, jak bude svět knižních hrdinů vypadat. Pohádku či příběh je možné dítěti pustit například při jízdě autem nebo na jiných místech, kde se očekává delší čekání a dítě by se mohlo nudit.

U audioknih pro děti je velmi důležitý hlas načítatele, který by měl svým projevem dítě zaujmout a vzbuzovat v nich jistý pocit klidu a bezpečí. Důležitý je i výběr titulu pro dětského posluchače a pozornost vzbuzuje i obal audioknihy.

Audioknihy představují velkou výhodu i pro zrakově postižené, protože se jedná o auditivní dokument, k jehož zprostředkování využíváme náš sluch. Motivovat a poskytnout pomoc mohou i váhavým čtenářům; dětem, které neumí tak číst. Vhodné jsou i pro čtenáře, který s textem bojuje z řady důvodů jako je dyslexie a jiné poruchy učení nebo nedostatečná slovní zásoba.

Audioknihy jsou dnes poměrně dobře dostupné. Začínají být součástí různých dětských časopisů jako přílohy. Většinou se jedná o pohádky nebo kratší příběhy.

„Poslech audioknihy dává zážitku z literárního díla další rozměr, často naopak může zájem o literaturu podnítit.“ (http://www.radioservis-as.cz/archiv08/36_08/36_tema.htm)

6.2. Požadavky na knihy pro předškolní věk

U dítěte v předškolním věku se rozvíjí jeho slovní zásoba, dítě ještě není čtenářem v pravém slova smyslu, to znamená, že zatím naslouchá, prohlíží si obrázky, pojmenovává předměty a jevy a kniha pro něho představuje jednu ze svých hraček. Vztah ke knihám se vytváří postupně na základě ilustrací a teprve později textu.

Pro toto období je typický poslech říkanek, krátkých pohádek, které mají nabitý děj. Rodiče svým dětem zpívají ukolébavky, učí se spolu říkadla, různé verše a dětské hry. Všechny tyto činnosti jsou zaměřeny na posílení vztahu mezi rodičem a dítětem, zlepšení výslovnosti, výřečnosti, rozšíření slovní zásoby dítěte, zapojení a rozvoj představivosti, pozornosti atd.

Jako první volíme typ, kde nefiguruje text, ale jedná se spíše o obrázkovou knihu, kde je text pouze doprovodem. Ale i zde je velmi důležitý literární námět. Tyto knihy jsou určené k prohlížení a navozují didaktický a estetický záměr, slouží jako podklad pro vyprávění a přinášejí poučení (leporela). Pomocí těchto knih se dítě setkává s okolním světem, který zrovna není možné vnímat přímo.

Dalším typem knih jsou knížky stimulativního charakteru, kde je stále v převaze obraz, ale důležitou roli zde má text. Jedná se o publikace s didaktickými hrami a úkoly, poznávací publikace, malovánky, vystřihovánky a skládačky.

Třetím typem jsou knihy, ve kterých je obraz a text na stejné úrovni. Obraz zde koresponduje s textem, dokresluje a napomáhá vyprávět příběh. V těchto ilustrovaných knihách je text dominantní jak z hlediska obsahu, ale také významu. Obrázky tvoří pouze doplněk. Sem patří hlavně pohádky, různé příběhy a povídky nebo básně.

Dalším typem jsou knihy čistě textové, kde chybí obrázky nebo ilustrace. Knihy jsou určené hlavně k předčítání.

Chaloupka zmiňuje několik funkcí, které má četba pro dítě. Podle něho nelze četbu omezovat pouze na „výchovné působení“, ale dítě v ní hledá i prostý oddech, zábavu, rozptýlení, odpoutání od života, ale také nejrůznější příležitosti ke ztotožnění, podobně jako dospělý (Chaloupka, 1995).

6.3. Dětsí spisovatelé a ilustrátoři

Spisovatelé i ilustrátoři dětských knížek by se měli řídit základními požadavky na literaturu určenou pro dětské „čtenáře“. Vedle těchto požadavků je nutné, aby kniha byla napsaná poutavě a mladého „čtenáře“ či posluchače vtáhla do děje. Pro předškolní děti jsou stále velmi důležité obrázky, které tvoří velkou část dětských knih. I zde je potřeba, aby ilustrace dítě zaujala, byla srozumitelná, barevná a jasně strukturovaná. Často je důležitý i přebal knihy, který může dítě zaujmout jako první. Už podle vzhledu se dítě může rozhodnout, zda si knihou prolistuje nebo kolem ní projde bez povšimnutí.

Zhruba od konce 18. a první poloviny 19. století je česká literatura tvořena i písemnictvím pro děti a mládež. V historii dětské literatury je možné nalézt i období „bojů“ o specifičnost dětské literatury a její vytěsnění až na okraj. Problémem je také nízký společenský zájem o dětskou tvorbu. Téměř v žádných médiích se neobjevují reference o literatuře pro děti a mládež a periodika jsou věnována výhradně tvorbě pro dospělé.

Komise pro dětskou knihu SČKN a Česká sekce IBBY vytvořily projekt *Nejlepší knihy dětem* s cílem vydávat každoročně katalog doporučení nových českých knih pro děti a mládež. Katalog mohou využít k orientaci nejen knihkupci, knihovny a školy, ale také rodiče a širší veřejnost. Katalogem je také možné listovat společně s dětmi a ke každé knize, která dítě nebo rodiče zaujme říct, o čem kniha je. Tento projekt má i své internetové stránky (www.nejlepsiknihydetem.cz), kde je možné si katalog stáhnout nebo se o knihách dozvědět přímo na stránkách.

II. PRAKTICKÁ ČÁST

7. Výzkum

7.1. Cíle výzkumu

Cílem výzkumu pro tuto diplomovou práci bylo zmapovat čtenářství ve třech rodinách s dítětem předškolního věku. Z rozhovorů s rodičem jsem se chtěla něco dozvědět o pozici knih v jeho vlastním dětství, přístupu ke čtenářství a také čtenářském zázemí, které mu rodina poskytovala. Dále mě zajímal současný pohled respondenta na sebe jako čtenáře v dospělosti. Zda se nějakým způsobem změnil jeho přístup a zájem o knihy. Dále mé dotazy směřovaly na úlohu knih v současné rodině s vlastními dětmi. Jak rodina s knihami nakládá jako s výchovným a vzdělávacím prostředkem, jaký vztah mají ke knihám děti a jaké aktivity spojené s dětskou literaturou rodiče s dětmi vykonávají. Cílem tedy bylo zaměřit se na všechny tři oblasti a pokusit se nalézt oblasti, ve kterých je zřejmý přenos z dětství až do dospělosti.

7.2. Metodologie

Výzkum, z něhož vychází tato diplomová práce, byl realizován prostřednictvím pozorování a rozhovorů v rodinách. Rozhovor byl veden tazatelem metodou face-to-face pomocí polostandardizovaného rozhovoru. Osloven byl jeden z rodičů. Tím jsem získala informační podklad i o okolnostech, které rozvoj dětského čtenářství provází a ovlivňují v domácím prostředí.

Sběr dat jsem provedla v březnu 2014. Dotázány byly tři rodiny s dětmi předškolního a mladšího školního věku (tč. 1. třída základní školy). Rozhovor s rodičem trval přibližně 30 minut.

7.2.1. Rozhovor

Rozhovor byl rozdělen do 3 částí: Kniha a vlastní dětství rodiče, Současná situace v dospělosti a Situace v rodině s vlastním dítětem. Při rozhovoru jsem nejprve rodiči (matce) vysvětlila, čeho se budou otázky týkat a představila dané 3 oblasti.

Začala jsem oblastí mapující vlastní dětství respondenta a jeho vztahem ke knihám. Dala jsem maminkám možnost, aby mi k této oblasti sdělily vše, co je

napadlo. Případně jsem se rovnou doptávala na rozšiřující informace a poté ještě položila otázky, které jsem měla předem připravené. V této části jsem se chtěla zejména dozvědět, jaký vztah ke knihám respondent měl jako dítě, zda doma měl nějaké knihy, a jakým způsobem se s knihami v domácnosti pracovalo a kdo z členů rodiny byl v tomto směru nejaktivnější.

Plynule jsem přešla do oblasti současné situace. Postupovala jsem opět stejným způsobem – nejprve jsem nechala rodiče sdělit vše, co ho napadlo a poté jsem pokládala své otázky. V této části pro mě bylo důležité zjistit, jak se ke knihám staví respondent dnes jako dospělý čtenář. Otázky se zaměřovaly na zájem o knihy, oblíbené žánry a knihy, podíl času a množství přečtených knih, postup při výběru knížek, motivace vedoucí ke čtení, návštěvu knihovny a také zmínka o ostatních členech rodiny.

Poslední a nejrozsáhlejší část mapuje současnou situaci s vlastními dětmi. Rodič opět dostal prostor k vyjádření se k této oblasti a poté jsme přešli k otázkám. Tato část je z hlediska výzkumu této diplomové práce stěžejní, protože se zaměřuje na čtenářské zázemí, které dané rodiny poskytují svým dětem v předškolním a mladším školním věku. Otázky mapují nejen rozvíjející se vztah dítěte ke knihám, ale také činnosti, které rodiče s dětmi vykonávají, a které zároveň tento vztah ke knihám ovlivňují. Zajímala jsem se, zda rodiče se svými dětmi navštívili či navštěvují knihovnu, jakým způsobem doma s knihami pracují, co je při práci s knihou důležité, jak postupují rodiče při výběru knihy pro dítě, zda si dítě knihy vybírá samo a podle čeho, jaké jsou oblíbené knihy dětí, jak podporuje čtenářství Mateřská škola, kterou dítě navštěvuje, jakou pozici má v rodině televize, názor rodičů na televizi a na knihu, práci s dětskými časopisy a pracovními knížkami a otázky na rodiče, jak poznají, že jejich dítě činnost s knihami baví a jak to vnímají.

7.3. Výzkumný vzorek

Rodiny, které jsem si vybrala pro svůj výzkumný záměr této diplomové práce, se v mnoha bodech shodují.

Sociokulturní prostředí, ve kterém rodiny žijí je pro všechny stejné. Jedná se vesnici středočeského kraje s dobrou dopravní dostupností do nedalekého města. V místě jejich trvalého bydliště se nachází Mateřská a Základní škola, kterou děti v době mého výzkumu navštěvují (mladší děti MŠ a starší ZŠ). Základní škola nabízí

pro své žáky již od prvních tříd různé zájmové a volnočasové kroužky, na které děti respondentů také docházejí (starší chlapec rodiny H navštěvuje fotbalový a rybářský kroužek a starší chlapec rodiny N navštěvuje také fotbalový kroužek). Respondenti mají možnost využít služeb místní knihovny nebo navštívit větší knihovnu v nedalekém městě. Místní knihovna je vždy otevřena jeden den v týdnu, konkrétně v úterý od ranních až do odpoledních hodin. Knihovna je vybavena i koutkem s taburety pro posezení při výběru knih. Návštěvníci zde mají možnost připojit se i na internet. Městská knihovna má otevřeno každý den mimo středy.

Jedná se o úplné rodiny, kde ve společné domácnosti žijí matka, otec a dvě děti. V době mého výzkumu mladší dítě navštěvuje místní Mateřskou školu nebo je doma s matkou, která je na mateřské dovolené a starší dítě chodí do první třídy Základní školy.

Dá se soudit i na srovnatelný socioekonomický status. Všechny rodiny žijí ve vlastním rodinném domku. Děti mají společný pokoj, ve kterém mají uložené i své knihy. Rodiče mají většinou středoškolské vzdělání nebo jsou vyučeni v oboru.

7.4. Analýza a interpretace dat

Primárním cílem byl popis každé rodiny v obecnější rovině a následný detailnější popis každé rodiny ve třech hlavních oblastech a jednotlivých kategoriích. V dalším kroku jsem chtěla poukázat na jednotlivé rozdíly a shody v rodinách. Při zpracování dat jsem si všimla velmi podobných výsledků u všech rodin, proto jsem došla k následující formě zpracování. Jako první krok ponechám obecnější popis každé rodiny. Poté se zaměřím na detailnější popis všech rodin současně v jednotlivých kategoriích hlavních oblastí.

8. Obraz čtenářství v rodině

Nyní tedy obecně představím každou z rodin v mnou vybraných třech oblastech.

8.1. Rodina H

Respondentka vzpomíná na pozici knih ve svém dětství. Dle jejich odpovědí lze soudit, že vyrůstala v uspokojivém čtenářském zázemí. Nejčastěji jim četla jejich maminka, zejména večer před spaním a tatínek vyprávěl k obrázkům v encyklopediích. S knihou respondentka v rodině pracovala i jako s hračkou, kdy různá leporela využívala při hře jako ohrádky nebo silnice.

Knížky kupovali nejen rodiče, ale občas i prarodiče, zejména jako dárky k Vánocům nebo k narozeninám. V domácí knihovničce měli rozmanité knihy – obrázkové, pohádkové, příběhy, encyklopedie o zvířatech, ale i historické. V dětství navštěvovala se svou maminkou místní knihovnu. Jako děti měly knihovničku v dětském pokoji, kde si všechny své knížky ukládaly. Knihy, které si mohly půjčovat pouze s rodiči (encyklopedie ABC přírody) se nacházela v obývacím pokoji stejně jako knížky rodičů, které si bez dovolení také nemohly půjčovat.

Rodiče kupovali i dětské časopisy, se kterými však respondentka nikdy nepracovala. Časopis je pro ni jakýmsi druhem novin, která nemá ráda, a proto si je neoblíbila.

Respondentka se považuje už od dětství za velkého a vášnivého čtenáře a myslí si, že čte stále hodně i v současné době i přesto, že není tolik času. Pokud ji knížka zaujme, dokáže se zcela ponořit do děje a příběh prožít. Dle jejich slov v takové chvíli nevidí, neslyší. Vzpomíná na zamilované příběhy, které četla v dospívání a dodává, že tyto příběhy děvčata v pubertě dost ovlivní a ony poté čekají na příjezd prince na bílém koni. Její manžel sám příliš nečte, ale dětem předčítá častěji než dotazovaná.

Knihy svým dětem kupují a snaží se, aby si ke knihám děti našly svou cestu. Uvědomují si, že jsou knihy i v dnešním technicky vyspělém světě stále důležitým médiem, které dítě pozitivně ovlivňuje nejen v jeho dovednostech, ale působí i na jeho osobnost. Zdá se, že využívají všechny možné typy knih, které je vhodné v předškolním věku používat. Čas strávený u televize se snaží regulovat stejně jako sledované pořady a zároveň se snaží smysluplně vyplnit volný čas s dětmi i jinými

aktivitami, které rozvíjí nejen děti, ale také podporují vztah mezi rodičem a dítětem, např. dětské hry. Myslí si, že jejich děti mají ke knihám hezký vztah a doufá, že se bude zájem o knihy prohlubovat i nadále.

8.2. Rodina N

Čtenářské zázemí u dotazované maminky z rodiny N hodnotím také velmi pozitivně. Podle respondentky je její tatínek „knihomol“, který je ve čtení vždy podporoval. Knihy dostávali ve velkém množství hlavně na Vánoce. Než jim tatínek nějaké knihy daroval, nejprve je všechny přečetl. Respondentka z této rodiny se považuje také za vášnivého čtenáře, jako je její tatínek. Zmiňuje, že vždy četla vše kromě sci-fi. Knihy četla při každé příležitosti, například cestou do Prahy v autobuse.

Jako malá občas zašla s rodiči do místní knihovny, ale vzhledem k velkému množství knih v domácí knihovně ji nenavštěvovala příliš často. Doma jim nejčastěji četli rodiče před spaním ale i kdykoli během dne. S knížkami se v rodině pracovalo jako s hračkou, kdy je využívali při hře ale také jako zdroj informací například při přípravě referátů do školy. Knížky měla uložené v dětském pokoji.

Časopisy se v rodině kupovali, ale nikdy si je neoblíbila a pracovala s nimi pouze ve škole. V dospívání si kupovala odborné časopisy podle svého zájmu.

Stále se považuje za vášnivého čtenáře, který knihy rád vlastní, a proto si je často kupuje. Stěžuje si na nedostatek času vzhledem ke své pracovní vytíženosti a malým dětem. Při výběru knihy se občas nechá ovlivnit doporučením kamarádky a nejvíce si knihy vybírá na základě svých zájmů a preferencí pomocí anotace.

Chvilé, kdy čte, jsou pro ni odračováním a tato činnost ji velmi baví. Ráda se také z knih dozvídá něco nového. Svého manžela za čtenáře nepovažuje, ale zmiňuje, že ho přemluvila k přečtení jedné knihy, která ho natolik bavila, že si přečetl 4 další od stejného autora.

I v této rodině si rodiče uvědomují důležitost čtení a přítomnost knih v prostředí, ve kterém jejich děti vyrůstají. Knihy svým dětem také kupují a předčítají nejčastěji před spaním. Zaměřují se i na další činnosti spojené s knihami, jako je hraní divadla, povídání si o přečteném a hledání ponaučení, kladení kontrolních otázek nebo „čtení“ podle obrázků. Snaží se regulovat čas před televizí a nabízejí dětem i jiné aktivity k plnohodnotnému trávení volného času, jako je společné hraní her.

8.3. Rodina R

Zárodky čtenářství u respondentky ze třetí rodiny začal podporovat její dědeček. Zmiňuje, že jim v dětství četl nejvíce a také velmi často vyprávěl. Doma měli knihovnu, kde měli spoustu vlastních knih, navštěvovala s rodiči často místní knihovnu. Poměrně brzy ji její maminka naučila pracovat se Slovníkem cizích slov jako se zdrojem informací. Rodiče jim kupovali knihy i časopisy, kterým však nedávala přednost před knihami.

Jako malá holka ráda četla a čte velmi ráda i v dnešní době, kdy si však stěžuje na nedostatek času vzhledem ke svým povinnostem. Nicméně uvádí, že si nějaký čas na oblíbenou knihu vždy najde. Nejprve si vybírá všechny knihy od svého oblíbeného autora nebo dá na doporučení pracovníků v knihovně. Čtení je pro ni chvilkou relaxu, útěku od reality všedního dne a knihy využívá také k získání nových informací a rozšíření obzoru. Její partner věnuje čtení také poměrně hodně času, protože je nutné, aby získával nové informace v oboru, ve kterém je zaměstnaný.

Před narozením prvního dítěte si ráda pročetla knihy o mateřství, které ona sama ráda darovala svým těhotným kamarádkám, protože je považuje za hodnotný dárek.

Stále je častým návštěvníkem knihovny, kam sebou bere i svou dceru (starší dítě), která si dokáže knihy vybírat dle sebe. Knihy svým dětem zpočátku také hodně kupovali nebo je dostávali od příbuzných, po čase se rozhodli, že nové knihy kupovat nebudou, protože je možné si všechny půjčit v knihovně a nezabírají tolik místa doma.

Své děti podporují při formování vztahu ke knihám a věnují jim v této oblasti hodně času. Podle ní jsou knihy důležité nejen pro rozvoj dětské fantazie, myšlení, ale také získávání nových informací nebo rozšiřování si obzorů. Myslí si, že je v současné době z čeho vybírat, ale dle jejich slov je opravdu nutné vybírat. Se svými dětmi si o příbězích povídají, kladou jim kontrolní otázky k ději, malují obrázky k tématu nebo vyplňují pracovní knížky. Nezavrhují ani televizi, ale dodává, že je nutné regulovat nejen čas strávený před televizní obrazovkou ale také pořady, které děti v televizi sledují. Ve volném čase s dětmi hrají různé hry nebo s nimi tráví čas venku. Dle jejího názoru mají jejich děti ke knihám hezký vztah.

9. Všechny rodiny

V této kapitole se budu věnovat detailnímu popisu knihy v dětství rodičů, současnosti a dnešní situaci s vlastními dětmi u všech rodin zároveň.

9.1. *Knihy a dětství rodičů*

Není přesně známo, kdy přesně se zárodky dětského čtenářství objevují, ale zřejmé je, že se jde o zejména o dobu, kdy má na dítě největší vliv jeho rodina, konkrétně rodiče. Zde tedy ponechám stranou otázku po přesně vyhraničeném časovém období, ale budu se věnovat zejména rodinnému vlivu na formování čtenářství u dítěte.

Kdo četl nejčastěji v rodině	
Rodina H	předčítání večer před spaním maminka tatínek prohlížení a vyprávění u encyklopedií
Rodina N	nejčastěji předčítali rodiče před spaním a kdykoli během dne tatínek vášnivý čtenář
Rodina R	děda vyprávěl a četl ráno, když za ním přišli do postele

Vzhledem k tomu, že dítě v předškolním období ještě neumí číst, je odkázáno zejména na rodiče, kteří mu mohou příběh nebo pohádku z knížky zprostředkovat. Není důležité je samotné čtení jako takové, ale i hry s různými říkadly a básničkami nebo pouhé vyprávění, které se může týkat každodenních věcí, se kterými se dítě setkává nebo informací, které se nacházejí v knížkách.

Předčítání se nejčastěji věnují sami rodiče, někdy i prarodiče před uložením dítěte ke spánku. Nemusí jít nutně o spánek ve večerních hodinách, ale klidně i spánek po obědě, který je pro předškolní období stále je typický.

Data, která jsem získala z rozhovorů od mých respondentů, jasně ukazují na to, že v každé rodině se našla alespoň jedna blízká osoba, která se dětem věnovala v souvislosti s knihou a poskytla jim tak prvotní zkušenosti.

Práce s knihou v rodině	
Rodina H	předčítání, vyprávění, prohlížení a vysvětlování, jak věci fungují (zdroj informací), vypracování referátů pomocí knihy, kniha jako hračka (leporela - silnice, ohrady)
Rodina N	předčítání, prohlížení obrázků, později četli rodičům, kniha jako hračka (leporela - autodráhy, domečky), hledání informací do školy a vypracování referátů
Rodina R	předčítání, vyprávění, kniha jako zdroj informací (Slovník cizích slov), kniha jako hračka (leporela - domečky, silnice)

S knihou lze pracovat různými způsoby a záleží na každé rodině, jaká činnost je pro ni ta nejpříjemnější. Mnou dotazované rodiny se ve svých preferencích činností příliš neliší.

Čtení není pro dítě přirozenou a samozřejmou aktivitou a je nutné nejprve tuto potřebu u něho probudit a podpořit zájem o knížky. Nejprve rodič své dítě s knihou seznamuje tím, že si ji společně prohlíží, diskutují nad obrázky, vypráví za pomoci obrázků příběh a poté také čte příběh, který se v knize nachází. Děti si v předškolním věku potřebují stále ještě hrát a tak knihy často slouží i jako hračky při různých dětských hrách.

Jak je zřejmé z uvedené tabulky, práce s knihou v původních rodinách byla téměř totožná. Všechny rodiče svým dětem z knih předčítali a všechny děti využívaly knížky jako hračky – pomocí leporel stavěly silnice, ohrady, domečky nebo autodráhy.

Ve všech rodinách se s knihou pracovalo s jako zdrojem informací, i když v každé trochu odlišným způsobem. V rodině H využíval otec knihu jako podklad k vyprávění a vysvětlování toho, jak věci fungují či jak žijí různá zvířata. V období školní docházky respondentka sama knihy využívala k přípravě a vypracování různých referátů do školy, zejména sbírka encyklopedií mapující celou českou historii. Respondentka rodiny N využívala knihy také jako podklad při zpracování referátů. Rodina R pracovala s knihou jako se zdrojem informací trochu odlišným způsobem. Respondentka uvádí, že ji maminka naučila poměrně brzy pracovat se Slovníkem cizích slov. Pokud nevěděla, co nějaké slovo znamená, vyhledala si ho ve slovníku, což dle jejích slov zůstane v paměti mnohem lépe, než kdyby ji to maminka řekla sama. Také zmínila, že její maminka pracovala se svým otcem stejným způsobem, což značí přenos zkušenosti z dětství do dospělosti do výchovy

svých dětí. Vzhledem k tomu, že respondentka tuto zkušenost hodnotí pozitivně, je velmi pravděpodobné, že ji bude uplatňovat i se svými vlastními dětmi.

Typy knížek v rodině	
Rodina H	encyklopedie (zvířata, člověk, historické), pohádky, příběhy, obrázkové (leporela), později podle zájmu – zejména romány
Rodina N	všechny žánry - v dětství převládaly pohádkové, obrázkové (leporela), později podle zájmu - zamilované a skutečné příběhy, historické
Rodina R	pohádky, obrázkové (leporela), encyklopedie, Slovník cizích slov, později podle zájmu – romány

Všechny respondentky uvádí, že se v jejich původních rodinách nacházely různé typy knížek nejprve vzhledem k věku a později dle jejich vlastního zájmu.

V předškolním věku je důležité rozvíjet u dětí představivost a fantazii, emocionalitu a sociální dovednosti – k tomu je vhodné využít právě různé pohádky nebo příběhy s ponaučením. Různé znalosti a dovednosti podporují zase dětské encyklopedie. Důležité jsou také ilustrace k ději nebo celé obrázkové knihy jako jsou leporela.

V každé z rodin bylo tedy možné působit pomocí knih na všechny schopnosti, které popisují výše.

Oblíbené knihy	
Rodina H	Pohádky bratří Grimmů, encyklopedie ABC přírody, životopis Boženy Němcové
Rodina N	Bylo nebylo (B. Němcová), Honzíkova cesta, O letadélku káněti, Pusnky, Léto jako když vyšije
Rodina R	Děti z Bullerbynu

Tato kategorie je spíše pro zajímavost, jaké knihy si v dětství respondentky oblíbily a také propojenost se situací s vlastním dítětem, konkrétně tedy, zda má dítě ve své knihovničce knihy děděné po svém rodiči.

Knihovna	
Rodina H	do knihovny chodila, měla hodně knih i doma
Rodina N	jako malá chodila s rodiči, doma měla hodně knih, takže ji moc nenavštěvovala
Rodina R	nejprve chodila do knihovny s mamkou, později sama

V předškolním věku je možné navštívit se svým potomkem knihovnu a společně si ukázat, jak to v knihovně funguje. S rodičem dítě získá základní zkušenosti o provozu knihovny a má možnost poznat toto prostředí beze strachu s osobou, kterou dobře zná a má k ní důvěru.

Opět má každá respondentka zkušenost z dětství s návštěvou knihovny. Poprvé ji do knihovny přivedl jeden z jejích rodičů a později knihovnu navštěvovala i sama. Nicméně respondentka z rodiny N uvádí, že do knihovny téměř nechodila, protože měla dostatečné množství knih doma.

Nákup knih	
Rodina H	rodiče kupovali knihy hodně, občas prarodiče nejvíce knih k Vánocům, občas k narozeninám, svátku nebo jen tak
Rodina N	rodiče kupovali knihy hodně (otec je nejprve přečetl) nejvíce knih k Vánocům
Rodina R	rodiče kupovali knihy hodně, občas prarodiče často chodila do knihovny

Nákup knih patří mezi jeden z nejběžnějších způsobů nabývání knih. Nicméně v dětství je dítě odkázáno zejména na rodiče, zda mu knihu koupí. Většinou tak děti dostávají knihy jako dárek k Vánocům, narozeninám nebo svátku. Stejně jako v případě mnou sledovaných rodin. Podle Lenky Václavíkové Helšusové je kniha jako dárek jedním ze sdělení o hodnotě a významu četby (viz. 4.3.2 Získávání knih, s. 33).

Respondentka z rodiny R knihy v dětství také dostávala, nicméně zmiňuje, že pro získání knih využívala zejména návštěv knihovny.

Domácí knihovnička	
Rodina H	knížky uložené v dětském pokoji ve skřínce, některé encyklopedie uložené v obývacím pokoji v polici (půjčovat jen se svolením rodičů)
Rodina N	knížky uložené v dětském pokoji v policích
Rodina R	knížky uložené v dětském pokoji v policích

V každé rodině, která vlastní knihy, se nachází nějaké místo, kam se knížky ukládají. Někdy mohou být v domácnosti knihovny dvě – jedna se nachází většinou v dětském pokoji a může se jednat o skříňku nebo jen police a druhá je určená pro knihy rodičů a je umístěná například v obývacím pokoji. V druhém případě existuje knihovna jen jedna a uložené jsou v ní knihy nejen dětské, ale také rodičů.

Všechny tři respondentky uvádí, že své knihy měly uložené v „knihovně“ ve svém dětském pokoji, ať už se jednalo o skříňku nebo police a rodiče měli své knihy uložené na jiném místě. Knihy tvořily součást věcí a hraček, které neodmyslitelně patří dítěti. To má možnost libovolně si je brát a samo si v nich listovat nebo je využívat ke hře. Stávají se tak pro dítě samozřejmostí a zvyká si na jejich přítomnost.

Časopisy	
Rodina H	časopisy jí nebavily
Rodina N	Sluníčko, Ohníček - potřebovali do školy, v dospívání odborné časopisy o šití časopisy jí nikdy nebavily
Rodina R	Sluníčko, Ohníček, Čtyřlístek nikdy nedávala přednost časopisům před knihami

Časopisy obsahují mnoho doplňovaček, příběhů, obrázků, úkolů a her, které dítěti zároveň podávají různé informace srozumitelnou a zábavnou formou. Při práci s nimi se však předpokládá spolupráce s rodičem či učitelem. V cílových rodinách se sice časopisy dětem kupovali, ale rodiče s nimi nepracovali. Děti s nimi tak převážně pracovali zejména ve škole a je velmi pravděpodobné, že jejich koupě byla často podmíněna zejména povinností nosit časopis do školy.

Každá z respondentek také uvádí, že jim časopisy k srdci nepřiřostly a nikdy jim nedávaly přednost před knihami. Maminka z rodiny N dokonce uvádí, že ji nezajímaly ani v období puberty, kdy si ostatní holky rády kupovaly časopisy typu Bravo. Zajímalo by mě, zda by tomu tak bylo i v případě, že by s časopisy pracovali společně rodič s dítětem.

Zájem o knihy a čtení jako dítě	
Rodina H	jako malá trávila četbou hodně času
Rodina N	jako malá trávila četbou hodně času
Rodina R	jako malá trávila četbou hodně času

Opět v této kategorii není žádný rozdíl mezi maminkami z cílových rodin a všechny uvádí, že jako malé věnovaly četbě hodně času. Tomuto faktu zcela jistě napomohlo čtenářské zázemí, ve kterém každá z dotazovaných vyrůstala. V rodině šlo nejen o pozitivní rodičovský vzor (rodiče sami četli), ale také aktivní činnosti s dětmi (předčítání, prohlížení, vyprávění...). Na rozvoj čtenářství měla vliv i přítomnost knih v domácnosti a také seznámení a následné návštěvy v knihovně.

9.2.Současnost

Zájem o čtení	
Rodina H	považuje se za knihomola - čte hodně (když není tolik času, přečte si alespoň časopis); když ji kniha vtáhne do děje, čas si vždy najde
Rodina N	stále se snaží číst hodně, ale má 2 zaměstnání, je velmi unavená a po 2 až 3 stránkách usne
Rodina R	stále se snaží číst hodně, ale má málo času, když ji kniha zaujme, tak si čas najde a knihu čte při každé příležitosti, pokud ji kniha nezaujme, tak čas ani nehledá a knihu vrací nepřečtenou

Odpověď na otázku po zájmu o čtení v současnosti se shodovala přesně s mým očekáváním, tj. že jsou dotazované stále vášnivými čtenářkami nebo se o to alespoň

snaží i přes nedostatek času. Pokud si dítě vytvoří ke knihám pozitivní vztah v dětství, bude se jeho čtenářství stále prohlubovat a v dospělosti půjde o přirozenou součást jeho života. Také Václavíková Helšusová říká, že pokud dítě čtení baví, existuje mnohem větší naděje, že mu čtenářská aktivita vydrží až do dospělého věku. (viz. 3.5. Vztah ke čtení v dospělosti, s. 23)

Všechny se shodují také v tom, že jim na své čtení zbývá velmi málo času a nevěnují se mu tudíž tolik, jak by si představovaly. Zároveň se těší, až děti odrostou, že se opět ke čtení ve svém volném čase vrátí.

Maminka z rodiny H a R uvádí, že si nějaký čas většinou najdou, když je kniha opravdu zaujme a vtáhne je do děje. Pokud je nezajímavá, tak si čas ani nehledají. Třetí maminka dodává, že má dvě zaměstnání, tudíž je často velmi vyčerpaná a po přečtených 2 až 3 stránkách usíná.

Podíl času a množství	
Rodina H	cca 1 knížka za měsíc
Rodina N	žádná knížka za měsíc (u knih kvůli únavě usíná)
Rodina R	cca 3-4 knížky za měsíc

Tato kategorie velmi úzce souvisí s předcházející, kdy mě zajímalo, kolik zhruba maminky přečtou knih za měsíc. Respondentka z rodiny N i přes oblibu čtení jako svého koníčku nepřečte knihu žádnou vzhledem ke své pracovní vytíženosti.

V souvislosti s touto oblastí jsem maminkám položila ještě jednu otázku: „Myslíte si, že to, že čtete častěji než partner má souvislost s tím, že jste doma na mateřské dovolené?“ Zde se jednotlivé odpovědi mírně lišily. Maminky z rodiny H a R se ve svých odpovědích shodují, neboť předpokládají, že to má určitý vliv. Oproti tomu respondentka N si myslí, že to spolu vůbec nesouvisí. Zmiňuje, že ona se čtení věnovala hodně ještě před narozením prvního dítěte a četla hodně už jako malá holka, ale její manžel k tomu nikdy v rodině vedený nebyl, a proto nečte ani v dospělosti. Také si myslí, že jeho rodiče nevlastní téměř žádné knihy.

Postupy při čtení/výběr knihy	
Rodina H	doporučení - podívá se na anotaci, recenze či diskuze na internetu, v knihkupectví dle anotací někdy ji zaujme i obal knihy
Rodina N	doporučení kamarádek a známých, prohlíží si knihy v knihkupectví dle anotací
Rodina R	všechny knihy od oblíbeného autora, doporučení v knihovně, doporučení od kamarádek

Výběr knihy se řídí v první řadě zájmem čtenáře nebo touhou/potřebou zjistit si nějaké informace. Zde bych použila citaci z knihy *Čtete?* od Jiřího Trávnička: „*Čtení nás socializuje i individualizuje, determinuje i osvobozuje od determinací; dostává nás pod kulturní tlak a zároveň nás z tohoto tlaku vymaňuje; volba je vždy už nějak určena (nakladatelským plánem, skladbou knihovny, cenou knihy, cenzurou, doporučením přátel).*“ (Trávniček, 2007, s. 25) Přečtená kniha je tedy naší volbou, ale zároveň je nějak řízena.

Strategie výběru u dotazových se mírně liší, a přesto jsou si velmi podobné. Všechny si někdy vybrali knihu na základě doporučení. Když někdo doporučí knihu respondentce H, podívá se na knihu na internet – přečte si její anotaci či různé diskuze nebo si vyhledá recenze. Dále si knihy vybírá v knihkupectví zejména podle anotací, ale někdy ji při výběru ovlivní i přebal knihy. Respondentku N také ovlivňuje při výběru doporučení kamarádek a známých nebo se rozhoduje zcela podle svého zájmu a anotací knih. Respondentka R postupuje mírně odlišně. Neboť nejprve vyhledává a půjčuje si všechny knihy od svého oblíbeného autora a ve chvíli, kdy má vše přečtené, nechá si knihy doporučit v knihovně, kde ji zatím vždy dobře poradili. Nicméně občas využije i doporučení svých kamarádek.

Oblíbený žánr knih	
Rodina H	romány, napínavé příběhy, krimi, knihy o nadpřirozeném životě
Rodina N	historické romány, skutečné příběhy o ženách, motivační knihy
Rodina R	romány s krimi zápletkou, detektivky

Oblíbené knihy	
Rodina H	v pubertě dívčí romány od Lenky Lanczové, knížka od Rudolfa - Co jsme si povídali k ránu, knížka o zvěrolékaři od Jamese Herriota
Rodina N	Zázraky se dějí (Mary Kay) knihy Roberta Kiyosakiho - Bohatý táta, chudý táta
Rodina R	knihy od Joy Fieldingové a Patricie Scanlanové, knihy od Cooka z lékařského prostředí nejoblíbenější kniha Saturnin, občas Harlekýnky (časově nenáročné čtení, při kterém vypne)

Tyto dvě kategorie slouží spíše jako zajímavost.

Motiv čtení	
Rodina H	chvilka klidu, odpočinek, čas pouze pro ní, zábava, napětí, jak příběh dopadne
Rodina N	čtení ji baví, odreaguje se
Rodina R	relax, chvilka klidu, útek od reality všedního dne, snaha rozšířit si obzory

Chvilce při čtení každému z nás přináší zcela jiný prožitek. Někdo je ke čtení motivován díky příjemným pocitům spojených s knihou, někdo vezme knihu do ruky, protože se musí nebo chce dozvědět něco nového a někdo je ke čtení jako takovému zcela donucen, například někteří žáci základní školy při čtení povinné četby.

Mnou dotazované maminky byly ke čtení vedené už od dětství a už jako malé dívky četly velmi rády různé druhy literatury. Tuto pozitivní zkušenost si přenesly až do svého dospělého věku a chvíle strávené četbou hodnotí velmi pozitivně i dnes. Všechny se shodují, že se jedná o chvíle klidu, kdy si odpočinou, odreagují se od každodenních starostí a díky knize relaxují. Čtení jim přináší radost a baví je.

Knihovna	
Rodina H	v místní knihovně má přečtené všechny knihy, které ji zajímaly, knihy ji půjčovala maminka ze své práce, kde pracovala jako knihovnice, doma má spousty vlastních knih
Rodina N	do knihovny nechodí, raději si knihy kupuje a vlastní je
Rodina R	městskou knihovnu navštěvuje velmi často

Tato kategorie, která mapuje návštěvnost knihovny, se shoduje se stejnou kategorií v období dětství respondentek.

Maminka H uváděla, že knihovnu jako malá navštěvovala a zároveň měla hodně knih doma. Je zřejmé, že se tato zkušenost opět přenáší i do dospělosti. Dle jejich slov má v místní knihovně přečtené všechny knihy, které ji zajímaly, což značí návštěvnost knihovny i v dospělosti. Dále tomu nasvědčuje i půjčování knih její maminkou ze školní knihovny z nedalekého města. Zároveň se zmiňuje, že i dnes ráda vlastní knihy a kupuje si je. Stále tedy využívá možnosti knihu si půjčit v knihovně nebo si ji pořídit domů.

Maminka N v části mapující její dětství uvedla, že zpočátku knihovnu navštěvovala s rodiči, ale vzhledem k velkému množství knih, které měla ve své domácí knihovničce, návštěv knihovny příliš nevyužívala. V současnosti do knihovny nechodí a knihy si nepůjčuje, protože je ráda vlastní, a tudíž si je kupuje. Zmiňuje se také, že si knihy v současnosti nekupuje tak často, jako tomu bylo dříve, což určitě umocnil i fakt, že je velmi zaneprázdněná a nemá dostatek času, který by mohla četbě věnovat.

Maminka R v dětství také knihy dostávala, ale i přesto s rodiči (zejména s maminkou) navštěvovala často knihovnu. V současnosti si knihy příliš nekupuje, protože říká, že si všechny knížky, co by si chtěla přečíst, může půjčit právě v knihovně. Když si jde půjčit knihy pro sebe, bere s sebou svou dceru, která si zde také knížky půjčuje. Zároveň se zmiňuje, že velmi uvítala novinku u městské knihovny, kterou využívá. Jedná se o okýnko, kam se knihy vrací a nemusí tedy zacházet přímo do knihovny a neztratí vrácením tolik času.

Čtečka elektronických knih	
Rodina H	čtečku určitě nechce, dává přednost tištěné formě knih
Rodina N	čtečku nevlastní, dává přednost tištěné formě knih ve čtečce vidí výhody pro studenty
Rodina R	čtečku vlastní manžel, hodnotí ji pozitivně z hlediska úspory místa a kvality podsvícení displeje, ale nevyužívá ji

V současné době jsou čtečky elektronických knih na svém vzestupu. Nicméně i přesto naše populace dělí na dvě pomyslné části, tj. příznivci a odpůrci. Za příznivce považují ty jedince, kteří si čtečku koupí a využívají ji při čtení svých knih a za odpůrce ty lidi, kteří o čtečce neuvažují, nechtějí si ji koupit a celkově vnímají více nevýhod nežli výhod.

V odpovědích se respondentky opět shodují v tom, že ji k četbě nevyužívají. Maminka z rodiny H a N čtečku nevlastní a o její koupi určitě neuvažují. Dávají přednost tištěné formě knih, vyhovuje jim její hmatatelnost, typická vůně, možnost listovat v ní či možnost vlastnit ji. Maminka N ještě dodává, že je čtečka určitě výhodná pro studentky, kteří musejí přečíst velké množství a často velmi obsáhlých knih.

Ve třetí rodině R je situace mírně odlišná, neboť se čtečka elektronických knih v domácnosti nachází, ale využívá ji ke čtení pouze manžel. Nicméně respondentka čtečku hodnotí pozitivně z hlediska úspory místa i kvality podsvícení displeje, ale pro své potřeby jí nevyužívá.

Ostatní členové rodiny	
Rodina H	manžel ve svém volném čase nikdy nečte, ale dětem předčítá často
Rodina N	manžel nečte, přemluvila ho k přečtení knihy R. Kiyosakiho "Bohtay táta, chudý táta" - kniha se mu zalíbila a přečetl další 4 od stejného autora
Rodina R	manžel vlastní čtečku, ve které má mnoho knih, ale nedostatek času, číst musí hodně knihy do zaměstnání; když si najde čas, raději přečte něco dětem

V této kategorii se začínají objevovat první zřetelnější rozdíly mezi rodinami. Jak jsem již popisovala zpočátku této kapitoly, konkrétně u kategorie „Zájem o

čtení“. Všechny maminky se považují za vášnivé čtenářky i přes nedostatek času, ale své partnery vnímají spíše jako nečtenáře.

Tatínek z rodiny H nikdy ve svém volném čase nečte a v domácí knihovně bychom nenalezly téměř žádné jeho knihy. Nicméně i přes tuto skutečnost, maminka uvádí, že často předčítá svým dětem a to zejména večer před spaním. Respondentka ještě uvádí, že její maminka je také vášnivá čtenářka a ve svém volném čase přečte mnoho knih. Její tatínek doma má knihy a časopisy dle svých zájmů (rybářství a myslivectví), ve kterých občas listuje a čte konkrétně to, co ho zajímá.

Respondentka z rodiny N popisuje svého manžela jako nečtenáře, který k četbě nebyl doma nikdy vedený, a v jeho původní rodině bychom pravděpodobně nenalezli žádné knihy. Zároveň uvádí, že ho přemluvila k přečtení knihy, která ji velmi zaujala. Manžel si ji přečetl a zaujala ho natolik, že si přečetl ještě další 4 knihy od stejného autora. Zda předčítá svým dětem, respondentka nezmiňuje. Svě rodiče považuje také za vášnivé čtenáře, zejména však svého tatínka.

O tatínkovi z rodiny R jeho manželka říká, že má četbu v oblibě. Vlastní čtečku elektronických knih, kde má hodně knih, které by si chtěl přečíst, bohužel kvůli nedostatku času a nutnosti číst do svého zaměstnání, čte velmi málo. Když si najde ve svém čase chvíli volna, rád ji věnuje svým dětem a něco přečte jim. Svě rodiče vnímá také jako čtenáře, kteří ji vedli ke čtenářství.

Vzhledem k tomu, že tatínkové se čtení příliš často nevěnují, hodnotí velmi pozitivně, že se svým dětem věnují v souvislosti s knihami a vytvářejí pro ně společně se svými partnerkami dostatečné čtenářské zázemí.

9.3. Situace s vlastním dítětem

Knihovna	
Rodina H	v knihovně s dětmi zatím nebyla, protože mají doma spoustu vlastních knih
Rodina N	v knihovně s dětmi nebyla, protože mají doma spoustu vlastních knih
Rodina R	do knihovny s dcerou chodí často

U této kategorie bych opět poznamenala provázanost mezi všemi vývojovými oblastmi (situací v dětství, v současnosti a situace s vlastním dítětem).

Vzhledem k tomu, že návštěva knihovny není samozřejmou aktivitou v životě dětí, je nutné, aby dítě do knihovny někdo přivedl a s tímto prostředím ho seznámil.

Většinou mají rodiny dostatek knih doma ve své domácí knihovničce. Pokud tedy knihovnu nenavštíví s dítětem v předškolním období, určitě je vhodné věnovat čas návštěvě po nástupu školní docházky. Ve školním období se rozšiřují zájmy a obzory dítěte natolik, že se může, doposud dostačující výběr knih v domácnosti, zdát omezující. Pokud se dítě s knihovnou seznámí a naučíme ho, jakým způsobem si knihy může vybírat a půjčovat domů, je možné, že knihovnu bude navštěvovat i bez svých rodičů.

Do knihovny s dětmi chodí pouze maminka R. Zbylé dvě maminky uvádí, že mají hodně vlastních knih v domácnosti, a proto své děti do knihovny nevzaly. Respondentka N si knihy v knihovně nepůjčuje ani sama pro sebe. Respondentka H je zvyklá nejen knihy kupovat ale i půjčovat v knihovně. Nad mou otázkou se pozastavuje a říká, že je tam určitě vezme, že ji to vzhledem k dostatku knih doma nenapadlo.

Respondentka R vidí v půjčování knih v knihovně velkou výhodu v případě, že děti daná kniha nebaví. V takové chvíli je ráda, že je kniha pouze zapůjčená a nejedná se o zbytečnou investici.

Domácí knihovna	
Rodina H	skříň v dětském pokoji
Rodina N	skříň v dětském pokoji – dětské knihy, knihy rodičů
Rodina R	police v dětském pokoji – knížky děděné po matce, nové knížky

Fyzická přítomnost knih v domácnosti vypovídá o čtenářském zázemí v rodině. Je tedy vhodné, když se v domácnosti nachází nějaké místo, kam se knihy ukládají. Dítě nabývá pocit, že knihy náležejí k němu a tudíž mají v jeho světě i své místo. Tuto myšlenku podporuje i Otakar Chaloupka svým tvrzením, že přítomnost knížek v rodině umožňuje dítěti pochopit, že knihy existují a patří k jeho nejbližšímu okolí a jsou součástí jeho vlastního světa (viz. 4.3.1.1. Knihovnička dítěte, s. 31).

V každé ze sledovaných rodin se takové místo nachází, ať už se jedná pouze o police nebo skříň, ve které jsou uloženy nejen dětské knihy, ale také knihy rodičů.

Již od malička se dítě učí, že i jeho hračky mají své místo a musí se uklízet. Po čase se naučí, že i s knihami je to stejné. Pomaličku začíná přebírat zodpovědnost za své vlastní věci a učí se udržovat pořádek. Podle Chaloupky mohou rodiče zodpovědnost a samostatnost dítěte podporovat zejména tím, že na něho v přiměřené míře přenesou zodpovědnost a vyžadují od něho vlastní rozhodování (viz. 4.3.1 Péče o knihy, s. 31). Díky rodičům se s knihami učí zacházet a zjišťuje jejich hodnotu. Maminky mi sdělují, že se nikdy nestalo, že by jejich děti knihy poničily úmyslně. Většinou se jednalo pouze o nechtěné poničení v důsledku neobratného či zbrklého zacházení. Zde bych opět připomněla maminku R, která svým dětem vyprávěla u děděných knížek, že si v nich četla jako malá také a stále jsou knihy v pořádku. Dítě má možnost vidět, že v případě správného zacházení, jsou knihy velmi trvalým majetkem.

Všechny rodiny uvádí, že ve svém dětství měli své knihy také uložené v domácí knihovničce. Zkušenost z dětství se přenáší i do situace s vlastními dětmi. Tato skutečnost může být potvrzena ještě tvrzení Otakara Chaloupky, že existence domácí knihovny dospělých je přímo závislá na tom, zda měli dříve knihovničku jako děti (viz. 4.3.1. Péče o knihy, s. 31).

Výběr knihy dítětem	
Rodina H	vybírají hlavně podle obrázků, starší syn se občas zeptá, o čem kniha je doma si často volí knížky, které znají a jsou jejich oblíbené
Rodina N	děti vybírají hlavně podle obrázků, nicméně takové knihy nekupují, protože postrádají smysluplný příběh
Rodina R	vybírají podle obrázků v knize nebo obalu, starší dcera se občas zeptá, o čem kniha je; chtějí knihu, kterou viděli u kamarádů, ve školce...

Knihu pro své dítě nejčastěji vybírá rodič, nicméně je možné nechat dítě samotné vybrat nebo se alespoň přiklonit k přání dítěte. Děti ze sledovaných rodin ještě neumí číst (mladší děti) nebo jsou teprve začínajícími čtenáři (starší děti), proto jsou pro ně stále důležité ilustrace nejen uvnitř, ale také na obalu knihy. Na tom se shodují všechny maminky.

Opět bych chtěla poukázat na drobný rozdíl mezi rodinami. Maminka N většinou své děti nenechává knihy vybírat, protože si je vybírají pouze na základě obrázků a dle maminky postrádají takové knížky smysluplný příběh, a proto je kupovat nechce.

V rodině H se starší syn občas ptá po obsahu knížky. Ze školy nosí katalogy s přehledem dostupných knížek, ze kterého maminka občas objedná ty knihy, které si on sám vybere. Když si mají děti zvolit, z jaké knížky se bude například číst večer, často volí ty, které už znají a jsou jejich oblíbené.

Respondentka z rodiny R svým dětem vysvětlila, že se knihy kupovat už nebudou, protože jich mají doma hodně, ale mají možnost si jakoukoli půjčit v knihovně. Její děti se nejprve také zajímají o ilustrace, starší dcera se někdy zeptá na obsah knížky nebo požadují knížky, které viděli u svých kamarádů nebo ve školce/škole.

Pro dítě je možnost sám si knihu vybrat důležitým momentem, který si mnohdy rodiče ani neuvědomují. Rodič na něho přenáší určitou zodpovědnost, kdy si dítě musí uvědomit, co od knihy požaduje a zároveň být trošku samostatné. Pokud se mu volba nepovede a knížka ho nebude bavit, získá z toho ponaučení pro příště. Otakar Chaloupka vidí také ve čtenářství až mimořádný prostor pro samostatnost a vlastní rozhodování (viz. 4.3.1. Péče o knihy, s. 31)

Oblíbené knihy	
Rodina H	sbírka knížek o zvířatech na farmě, dětské kuchařky
Rodina N	Příběh hraček, encyklopedie Lidské tělo, Pejsek a kočička, Kvak a Žbluňk, Medvídek Pú
Rodina R	Knihy džunglí, Edice dětských knížek od Readers Digest

Oblíbené knížky jsou ty, které si dítě často vybírá ke společným činnostem s rodičem nebo jimi listuje i samo. Dítě si většinou pamatuje všechny hrdiny z příběhu a doplňuje svého rodiče při čtení. Podle Havlíkové je tato opakovaná volba knihy způsobená zejména nárůstem schopnosti zapamatování mluveného slova a dítě tímto svou paměť projevuje (viz. 6.1.3. Příběhy o zvířátkách, s. 47).

Knihy předávané rodiči z vlastního dětství	
Rodina H	encyklopedie ABC přírody, některé pohádkové knížky (např. Pohádky Bratří Grimmů)
Rodina N	některé pohádkové knížky
Rodina R	většina knížek, které mají děti v knihovničce (vyprávěla dětem, že si z nich četla, když byla malá jako oni - výchovná hodnota, kdy děti vidí, že to vydrželo tak dlouho)

Někteří rodiče si přejí, aby jejich dítě četlo ty samé knihy, které měli rádi v dětství oni sami. Otázkou však je, nakolik jsou tyto knihy ještě aktuální a vhodné pro současné děti. Vztah ke každé knížce a její hodnotu si určuje každý subjektivně sám. Důležitý by mělo být zejména to, co dítě při čtení knížky prožívá.

Rodiče si přinesly z původních rodin do těch současných také nějaké knihy, ke kterým mají určitý vztah a chtějí tak zároveň předat své příjemné zážitky, které mají spojené s touto literaturou. Pokud jsou i pro dítě zdrojem zábavy a potěšení, je vhodné je také použít. Například u dětí z rodiny N patří mezi oblíbené knížky příběh dvou žabáků „Kvak a Žbluňk“ nebo „Pejsek a kočička“, které se četly už v době, kdy byla jejich maminka stejně stará jako oni.

Maminka z rodiny R se zároveň snaží svým dětem předat i výchovný rozměr této skutečnosti – vyprávěla jim, že si z nich četla, když byla malá jako oni a stále je kniha v pořádku.

Výběr knihy rodičem	
Rodina H	důležité jsou obrázky, velikost písma obrázkové knihy, naučné např. o zvířatech, pohádkové knížky, interaktivní knihy
Rodina N	dříve pravidelně chodily knihy z dětského knižního klubu Medvídka Pú v současnosti si knihy před nákupem prohlíží, kousek přečte - požaduje smysluplný příběh
Rodina R	volí knihy, které četla sama jako malá, Disneyovky (obrázek a kratičký text k tomu), děti volí často knížky samy podle obrázků a maminka to doladí dle obsahu

Při výběru knihy pro dítě by se mělo vycházet zejména z jeho věku a také jeho dosavadních rozumových schopností. V každém věkovém období jsou vhodné různé typy knížek, protože každá se zaměřuje a rozvíjí jinou oblast,

Zpočátku kupovali rodiče svým dětem leporela a jednoduché obrázkové knížky, které jsou nejvhodnější pro seznámení s knihami vůbec. V současné chvíli jsou i mladší děti schopné vnímat příběhy a do výběru se začínají promítat i jejich přání a zájmy.

Když vybírají knihy pro své děti respondentky H a R, promítá se do jejich volby také přání a zájmy dětí. Rozdílem mezi těmito rodinami je ten, že maminka R knihy nekupuje, ale půjčují si je společně s dcerou v knihovně a maminka H knihy kupuje.

Pro všechny maminky a jejich děti je důležitá ilustrace v knížkách. V rodině H se k požadavkům přidává ještě velikost písma. Kupují se zejména obrázkové knihy, naučné například o zvířatech, pohádkové knížky a dětmi velmi oblíbené interaktivní knihy. V rodině R maminka nechá děti vybírat knihy podle obrázků a poté knihu dovybere na základě jejího obsahu. Vyhovují jí knížky od Disney, kde se nachází obrázek a kratičkový text k tomu. Ráda také volí knížky, které četla sama ve svém dětství. Maminka z rodiny N si nechávala dříve posílat knihy z dětského knižního klubu Medvídka Pú a dnes si musí knihu před koupí prohlédnout a kousek i přečíst, zda má příběh nějaký smysl.

Praktiky (kdo a kdy čte dětem)	
Rodina H	večer před spaním rodiče předčítají, dědeček prohlíží a vypráví pomocí encyklopedie; děti samotné listují a prohlížíjí v knihách, starší syn čte sám
Rodina N	večer před spaním rodiče předčítají, společně si prohlížíjí knihy a obrázky v nich
Rodina R	večer před spaním rodiče předčítají starší dcera čte svému mladšímu sourozenci

V době, kdy už dítě umí číst, je stále vhodné vyprávět a číst svému dítěti. I přesto, že už zná písmenka a je schopné přečíst si příběh samo, rádo si poslechne pohádku z úst svých rodičů, což mu umožňuje snáze daný příběh vnímat a pochopit, než když čte samo, protože pro něho není proces čtení zcela zautomatizovaný.

Ve všech rodinách rodiče svým dětem čtou různé příběhy nebo pohádky. Čtení všichni využívají zejména ve večerních hodinách před uložením ke spánku. Například maminka H má pocit, že je předčítání dokáže uklidnit a někdy i uspat. Během dne nebo v odpoledních hodinách tráví čas společným prohlížením knížek nebo vyprávěním. V rodině H a R si čtou starší děti samy a Kačenka z rodiny R dokonce čte svému mladšímu sourozenci.

Jak také ve svých odpovědích rodiče zmiňují, děti si často vybírají ke čtení knížky, které už dobře znají. Poznávají v nich svého oblíbeného hrdinu, předvídají pokračování příběhu nebo mohou číst samy podle obrázků. Děti se tak mohou zapojit, komentovat obrázky, doplňovat rodiče nebo třeba pokračovat samy ve vyprávění.

Dle Matouška se společné činnosti rodiny častým opakováním ritualizují (viz. 4.3. Čtenářské zázemí v rodině, s. 29). V případech mnou sledovaných rodin dochází také ritualizování činností, zejména předčítání rodičů večer před spaním. Děti jsou na tuto činnost zvyklé a mnohdy ji i samy vyžadují.

Práce s knihou (otázky, vyhledávání, výběr s dětmi)	
Rodina H	kontrolní otázky, otázky po detailech z obsahu, vyplňování pracovních knížek, interaktivní knihy (vyhledávání konkrétní věci v obrázku), děti si volí knihu k předčítání samy, někdy rodiče
Rodina N	kontrolní otázky, povídání o příběhu především pokud z toho plyne nějaké ponaučení, mladší dcera občas vypráví podle obrázků
Rodina R	kontrolní otázky, malování obrázku podle obsahu knížky, společné povídání o příběhu z knížky, děti si volí knihu k předčítání samy

S knihou lze pracovat různými způsoby a každá rodina volí svůj postup podle času, oblíbenosti, zájmu dětí, věku dětí nebo aktuálního naladění dítěte.

Jak bylo zmíněno u předchozí kategorie, rodiče svým dětem zejména předčítají večer před spankem. Pro všechny rodiny je typické, že při práci s knihou využívají kontrolních otázek, o kterých se budu zmiňovat více u kategorie níže (Podle čeho rodič pozná, že to dítě zajímá, vnímá).

Rodiče si se svými dětmi povídají o příbězích, které přečetli. Což má podle Václavíkové Helšusové jednoznačně nejsilnější vliv na rozvoj čtení u dětí (viz. 4.3.

Čtenářské zázemí v rodině, s. 29). Vliv to má i na rozvoj řeči a komunikace u dítěte. Tím, že si rodiče se svým dítětem povídají o příběhu nebo obrázcích v knížce se zlepšuje i narativita dítěte. Zároveň se rodiči poodhaluje vnitřní svět dítěte a je možné se snáze zorientovat v dětských zájmech a preferencích.

Starší syn H svým rodičům vypráví, o čem si v knížce přečetl a také často čte sám svému mladšímu bratrovi. Rodiče už si v současné době neprohlíží s dětmi knížky tak často, ale pracují společně s interaktivními a pracovními knížkami (vedle předčítání). Knížku, ze které se bude ten den číst, si často volí samotné děti, někdy ji vybere rodič.

V rodině N často „čte podle obrázků“ mladší dcera a starší syn někdy vypráví svým rodičům, o čem si přečetl. Rodiče si s dětmi povídají o příběhu zejména tehdy, když z něho plyne nějaké ponaučení.

Mladší syn z rodiny R dostal k narozeninám knihu o Mauglím, jejíž součástí bylo i CD, které celá rodina poslouchá v autě, když někam jedou. Zároveň se syn velmi často dožaduje, aby mu z knihy maminka četla. Knihy k četbě si večer většinou vybírají také děti samy.

Podle čeho rodič pozná, že to dítě zajímá, vnímá	
Rodina H	pomocí kontrolních otázek, otázky po detailech, zájem o ilustraci k určité části příběhu, komentáře k obrázkům, samy volí knihu jako náplň volného času, požadují předčítání
Rodina N	pomocí kontrolních otázek, společné povídání o příběhu, hrají si na pohádkové hrdiny; chtějí ukázat, kde je určitá část napsaná, požadují předčítání
Rodina R	pomocí kontrolních otázek, společné povídání o příběhu (dítě podá svůj názor a pochopení obsahu), požadují předčítání

Všechny respondentky se shodly v tom, že jejich děti vnímají to, co jim rodiče čtou, a že je to baví. O to více mě však zajímalo, jakým způsobem rodiče zjistí, že tomu opravdu tak je.

Jak jsem okrajově popsala u předchozí kategorie, všechny rodiče využívají kontrolních otázek při práci s knihou. Tyto otázky jim slouží ke kontrole, zda dítě opravdu vnímá děj literárního díla, a zda je schopné se v příběhu vyznat. Vzhledem

k večerní době četby není vždy možné dětem tyto otázky pokládat, protože jsou mnohdy unavené a během čtení usnou.

Rodiče H se dětí ptají na různé detaily v příběhu, a pokud děti nevědí, maminka přečte odstavec ještě jednou, aby daný detail našly. Děti to baví a předhání se, kdo to uslyší a najde jako první. Podle maminky příběh více vnímá starší syn. Mladší se často naklání a kouká do knihy, komentuje obrázky a chce otáčet stránky, což dle mého také značí určitý zájem alespoň o knihu jako takovou. Maminka je o jejich zájmu o knihy přesvědčená i díky zaujetí ilustracemi, požadavkům na předčítání či samostatné volbě „četby“ jako náplň svého volného času.

Maminka z rodiny N hodnotí zájem dětí o knihy také pozitivně nejen díky odpovědím na kontrolní otázky, ale i tím, že si o daném příběhu společně povídají nebo děti samotné požadují večerní předčítání. Často se na rodiče obrací s prosbou, aby jim ukázali, kde přesně je konkrétní část napsaná. Děti si také hrají na pohádkové hrdiny, o kterých slyšely v pohádkách.

U třetí rodiny nejsou značné rozdíly oproti dvěma předchozím. Využívají tedy také společné povídání o příbězích, kdy nejprve dítě podá svůj názor a pohled na obsah příběhu a případně to rodič uvede na správnou míru. I zde děti vyžadují přečítání od svých rodičů.

Ve všech rodinách si knihy ve většině případů zvolí samotné děti a často volí knížky s příběhem, který už dobře znají. Protože poznávají hlavní hrdiny a příběh slyší po několikáté, je pro ně mnohem snadnější odpovídat na kontrolní otázky nebo se zaměřit na jiné detaily. Jejich pozornost a správné odpovědi jsou rodiči hodnoceny kladně a dítě tak zažívá úspěch, což dále ovlivňuje jeho sebevědomí a posiluje nejen vztah mezi rodičem a dítětem, ale také vztah ke knihám. Pokud by dítě nebylo úspěšné, tato situace by mu byla nepříjemná a činnost by opakovat nechtělo.

Co je podstatné při práci s knihou	
Rodina H	zaujmout dítě - udržení pozornosti pomocí kontrolních otázek, vedení ke správnému zacházení s knihami (neničit, nečmárat) a jejich uklizení
Rodina N	věnovat dětem pozornost, naučit je pracovat s knihou, naučit s knihami zacházet a neničit je
Rodina R	nechat výběr zčásti na dítěti, věnovat se dětem, snažit se jim ukázat to dobré, co lze z četby získat

Zde se odpovědi rodičů opět scházejí v tom, že je podstatné zejména se dítěti věnovat. Nějakým způsobem ho knihou zaujmout a snažit se jeho pozornost udržet různými způsoby, např. kontrolními otázkami. Podstatné je také naučit je s knihou správně pracovat, aby z četby získaly, co nejvíce dobrého (potěšení, radost, informace, zážitky...) a naučit s knihami zacházet tak, aby nedocházelo k jejich poničení. Pro maminku R je ještě důležité ponechat možnost výběru na dítěti, protože i to se významnou mírou podílí na oblibě četby.

Ostatní činnosti s dětmi spojené s knihou	
Rodina H	učí se kreslit pomocí knížky, vaření dle dětské kuchařky, poslech příběhů a pohádek na cd; hraní her (pexeso, člověče nezlob se atd.), vyplňování pracovních knížek, interaktivní knihy
Rodina N	poslech příběhů a pohádek na cd, hraní her, hraní divadla, výroba knížek, využití knihy jako hračky
Rodina R	výroba knížek, poslech příběhů a pohádek na cd, využití knihy jako hračky (silnice, domečky); hraní her (pexeso, člověče nezlob se atd.), vyplňování pracovních knížek

Předčítání však není jedinou činností, kterou mohou rodiče své děti ve volném čase zabavit. V dnešní době jich knihy nabízejí opravdu velké množství a kreativité rodičů se meze nekladou.

Starší syn z rodiny H si rád kreslí, proto mu rodiče koupili knížku, která děti učí jednoduchým způsobem (v několika krocích) nakreslit zvířátka, dopravní prostředky, postavy, rostliny či domečky. Chlapci si také velmi oblíbili dětské kuchařky, ze kterých svým rodičům občas připraví nějaké snadné pochutiny. Maminka upozorňuje na interaktivní knížky, které si děti také zamilovaly. Se starším synem vyplňovali v předškolním období a ještě i dnes vyplňují v pracovních knížkách. Děti si hrají na postavy z knížek, např. Kvak a Žbluňk. Své vlastní knížky si děti zatím nevyráběly, starší syn si občas vyrobí pouze žákovskou knížku, do které si píše samé jedničky. Mimo činnosti s knihou hrají různé dětské hry, například pexeso nebo člověče nezlob se.

Děti z rodiny N si občas vyrábí své vlastní knížky. Vezmou si papíry, které slepí nebo sešijí sešíváčkou a namalují tam obrázky. Jedná se o jakousi obrázkovou knížku, protože neobsahuje žádné psaní. Většinou je to samostatná činnost a pomoc vyžadují maximálně při manipulaci se sešíváčkou. Děti se nechávají motivovat hlavními hrdiny z příběhů a pohádek a hrají divadlo. Převléknou se za své oblíbené postavy (princezny, rytíř, Karkulka a vlk...) a při hře velmi improvizují, nedrží se čteného příběhu. Rodiče se svými dětmi hrají také různé hry (pexeso, člověče nezlob se).

Ve třetí rodině se navíc objevuje malování obrázků na základě příběhu z knížky. Starší dcera si občas vezme sama papír a maluje mamince obrázek toho, co ji třeba zaujalo nebo ji tím zaukoluje maminka, když ji potřebuje něčím zabavit. Děti si také vyrábí svou vlastní knížku. Sešijí dohromady pár papírů a na přední stranu nakreslí nějaký obrázek. Hrají si na své oblíbené hrdiny z knížek. Ne vždy děti vyžadují ve volném čase knížku, a proto rodiče volí pexeso nebo jinou dětem oblíbenou hru.

Všechny rodiny využívají namluvených pohádek na cd, které svým dětem pouštějí zejména, když nestíhají předčítat. Knižky jsou rodinami, konkrétně dětmi využívány jako hračky. Jedná se zejména o leporela, ze kterých si staví různé domečky, ohrádky nebo silnice.

Důležité je, zda jsou všechny tyto činnosti pro děti zábavnou činností, pokud ano, je rodič na nejlepší cestě vytvořit u dítěte dobré základy pro získání pozitivního vztahu ke knize. Dle Chaloupky je pro úspěšné působení „četby“ důležité to, jak je mu prezentována. Pokud z vyprávění nebo předčítání udělají zábavnou činnost, snáze dochází k vytvoření pozitivního vztahu ke knize (viz. 3.4. Význam knihy pro děti, s. 22).

Důležitost četby	
Rodina H	knihy obohacují, zlepšují dětskou fantazii a soustředěnost, vidí správný tvar napsaného slova (fixace v paměti), získání nových informací
Rodina N	dovednost čtení je potřebná po celý život, ve škole se ke čtení vedou lépe děti, které mají zkušenost s knihami z rodiny, rozvoj fantazie
Rodina R	rozvoj myšlení, vštěpování nových informací, rozšiřování obzorů, stimulace dětské představivosti

Rodičům jsem položila také otázku, proč si myslí, že je četba pro děti důležitá? Velmi pozitivním zjištěním pro mě u těchto odpovědí je to, že si všichni rodiče uvědomují, jak pozitivně na jejich děti četba působí.

Rodiče se shodují, že knihy děti celkově obohacují, rozvíjí se a zlepšuje se jejich fantazie a představivost, zvyšuje se soustředěnost, získávají nové informace a rozšiřují si tak obzory a rozvíjí se myšlení. Maminka H upozorňuje na důležitý aspekt četby, tj. fixace správného tvaru napsaného slova v paměti. Podle maminky N se ke čtení vedou mnohem lépe děti, které už mají nějaké zkušenosti s knihami ze své rodiny. Tuto myšlenku potvrzuje i Matějček, který říká, že v rodinách, kde se čte, jsou děti lépe připraveny na čtení ve škole (viz. 4.3. Čtenářské zázemí v rodině, s. 29). A maminka R si uvědomuje, že není zcela důležité, co svým dětem čtou, ale velmi důležitý je zejména čas, který dětem věnují a posiluje se vztah mezi rodičem a dítětem.

Televize	
Rodina H	televize puštěná v průběhu dne, i když ji nikdo nesleduje, čas strávený před televizí/u tabletu regulují, společně televizi sledují pouze o víkendu, pokud je vhodný program
Rodina N	televize puštěná v průběhu dne, i když ji nikdo nesleduje, čas strávený před televizí regulují, občas všichni společně sledují nějakou pohádku, volný čas se snaží s dětmi trávit i jinými činnostmi
Rodina R	televize není puštěná v průběhu dne, čas strávený před televizí/u tabletu regulují, společně strávený čas se snaží vyplňovat jinými aktivitami (pexeso, knihy, člověče nezlob se...)

Televize se v současné době stává velkým diskutovaným tématem nejen mezi rodiči ale také mezi odborníky. Televize na děti může působit pozitivně i negativně, záleží na zejména na rodičích, jakou zkušenost dítě získá.

Všechny rodiny regulují u svých dětí čas strávený před televizí nebo tabletu/počítače. Rodiče tedy vybírají televizní pořady, které mohou děti sledovat a společně televizi sledují pouze v určité dny a do určité hodiny, většinou se jedná o pořad vhodný pro děti vysílaný během víkendu. Přes týden se děti na televizi ve večerních hodinách nedívají a rodiče se snaží tento volný čas vyplnit jinými

činnostmi, například hraním her, aktivitami s knihou nebo společným povídáním. Rodina H a N mívají televizi pouštěnou i v průběhu dne, i když ji nikdo nesleduje.

Televize x kniha	
Rodina H	televize - zabavení dítěte kniha - klid a relaxace, upevnování vztahu mezi dítětem a rodičem
Rodina N	televize - více a rychlejší informace a nejen o společenském životě, odborné pořady X kniha - podpora fantazie, získání informací
Rodina R	televize - důležité regulovat čas strávený u ní, existují výborné programy a pohádky pro děti X kniha - více rozšiřují představivost dítěte

Jak jsem zmiňovala výše, televize má jistě své pozitivní i negativní stránky. Mezi pozitiva bych uvedla zejména přímé zprostředkování informací, které jsou aktuálně mimo realitu dítěte. Zřejmým negativem může být její názornost, což může negativně ovlivňovat dětskou fantazii a představivost, neboť před televizí dětská představivost upadá v pasivitu. Zeptala jsem se tedy rodičů, co je podle nich dobré na televizi a na knihách.

Rodiče si uvědomují potřebu regulace nejen času před televizí ale také sledované pořady, jinak by jejich děti pohltila. Maminka H uvádí pozitivní stránku televize to, že děti zabaví na poměrně dlouhou dobu, kterou může využít pro splnění svých povinností. Pozitiv u knihy vidí mnohem více. Čas strávený s knihou je dle jejich slov více o pohodě a relaxaci. Při čtení se zabývá pouze příběhem samotným a nevnímá další věci kolem, jako při sledování televize. Jako důležitý rozdíl mezi televizí a knihou zmiňuje vztah rodiče a dítěte. Televizi sleduje každý sám za sebe, ale s knihou jsou všichni vzájemně propojení.

Maminka N vidí jako plus televize rychlejší a větší přísun informací nejen o společenském životě a také možnost sledovat odborné pořady, z kterých se člověk něco dozví. Kniha podle ní více podporuje fantazii a je také možné z odborných knížek získat velké množství informací.

Maminka R proti televizi nic nemá, pokud jsou rodiče schopni správné regulace. Myslí si, že je v televizi možné najít velké množství výborných programů s pořady pro děti, které také mohou pozitivně stimulovat vědomosti dítěte. U knihy se také přiklání k vyšší možnosti stimulace dětské představivosti.

Školka a další prostředí	
Rodina H	učitelka předčítá, pouští audioknihy, děti hrají na PC, pouštění pohádek a filmů na DVD
Rodina N	maminka si stěžuje, že jim ve školce moc nečtou, ale pouští DVD, byla by ráda, alespoň za puštění mluveného slova
Rodina R	učitelka někdy předčítá, pouštění pohádek na DVD

V předškolním období většina dětí navštěvuje Mateřskou školu, která se samozřejmě také podílí na vývoji čtenářství, neboť v ní tráví dítě velkou část svého času. Knížky by se tedy měly stát přirozenou součástí hraček ve školce. Dle Gebhartové je kniha vhodnou pomůckou, protože dětem ozřejmuje jejich životní zkušenosti, naplňuje spektrum nových pojmů a vede je ke čtenářství (viz. 3.2. Mateřská škola, s. 18). Učitelka by měla děti s knihami seznamovat a představovat. Předškolní děti by zde také měly mít možnost pochopit princip čtení. Učitelka zde hraje také významnou roli, neboť se jedná o první autoritu mimo rodinu, se kterou se dítě setkává.

Děti sledovaných rodin vzhledem ke stejnému trvalému bydlišti navštěvují stejnou Mateřskou školu a i přesto má každá maminka trošičku jiný pohled a názor na práci paní učitelky s dětmi.

Maminka z rodiny H říká, že velmi záleží na učitelce. Dokud syn chodil do první třídy, tak jim tam učitelka předčítala nebo pouštěla audioknihy. Ve třídě pro předškoláčky jim učitelka nečetla a spíše jim pouštěla pohádky na DVD nebo hráli hry na počítači.

Maminka z rodiny N si na paní učitelku stěžuje, že jim ve školce téměř nečtou, že se dříve před spaním četlo, dnes se jim naopak pustí pohádka na DVD. Byla by ráda, kdyby dětem učitelka pouštěla alespoň mluvené slovo, které by nahradilo předčítání učitelky.

Mladší syn mamince R říkal, že jim paní učitelka někdy čte a někdy jim zase pustí pohádku.

Vlastní samostatné čtení dětí (návčik, nápodoba)	
Rodina H	zpočátku listování knihou, mladší syn "čte" podle obrázků (vymýšlí si příběh), usuzují o obsahu dle ilustrací, starší syn období zájmu o písmenka v knize
Rodina N	listování knihou, mladší dcera "čte" podle obrázků (vymýšlí si příběh), starší syn (umí číst) požaduje velká písmenka
Rodina R	listování knihou, usuzují o obsahu dle ilustrací, občas se zajímají, kde je jaká věta napsaná, starší dcera zájem o písmenka a touha naučit se psát své jméno

I přesto, že děti v předškolním věku většinou ještě neznají písmenka a neumí číst, může se rodina zaměřit na rozvoj čtenářských dovedností. Děti v tomto věku dokážou dobře předvídat z obrázku, o čem příběh bude, stejně jako to dělá dospělý, když si vybírá knížku. Je vhodné, aby rodič podporoval jakoukoli samostatnou činnost dítěte spojenou s knihou, protože tím se posiluje celkový zájem.

V každé rodině si občas děti vezmou knihu sami a listují v ní. Mladší syn rodiny H si v knihách prohlíží často sám nebo ji přinese a požaduje, aby si rodiče prohlíželi a povídali společně s ním. Starší syn už od malička vyhledával přítomnost svého dědečka, u kterého dokázal vydržet klidně i hodinu, protože mu dědeček vyprávěl poutavé příběhy. Spíše tedy volil knihy, u kterých mu mohl děda něco vysvětlit, tj. encyklopedie. Od té doby, co se naučil číst, bere si knížku a čte si i sám, aniž by mu to museli rodiče říkat. Než šel do školy, měl období, kdy se ptal na různá písmenka. Mladší syn sáhne po knize častěji, zejména pokud vidí svého staršího bratra s knížkou v ruce, takže i zde mezi sourozenci platí pozitivní nápodoba. Někdy v knihách sám „čte“. O písmenka se zatím nezajímá.

Mladší dcera v rodině N si bere knížky a prohlíží si v ní sama velmi často. Syn si sám prohlížel nebo chodil za rodiči spíše, když byl menší, ale dnes téměř ne. Oba chodí, že chtějí číst večer před spaním. Dcera se zatím o písmenka v knize nezajímá a syn od doby, co umí číst, požaduje zejména, aby knížka obsahovala velký text. Oba se zajímají, kde přesně je určitá část napsaná. Syn rodičům někdy vypráví, co se z knížky dozvěděl a dcera říká velmi často, že bude mamince číst podle obrázků a vymýšlí si k nim svůj vlastní příběh.

Děti z rodiny R si také často listují a prohlížejí knížky samy. Když jim chce maminka přečíst novou knížku, kterou ještě neznají, někdy se ptají na její obsah. O písmenka se v knize nezajímají. Starší dcera měla období před nástupem do školy, že

se začala ptát „Co je tohle za písmenko?“ a zajímalo jí, jak napíše své jméno. Někdy chtějí ukázat, kde přesně je napsaná věta, kterou maminka zrovna přečetla.

Časopisy	
Rodina H	Sluníčko - využití ve škole rybářský časopis, který mu kupuje děda
Rodina N	Sluníčko - využití ve škole
Rodina R	Sluníčko, Mateřídouška, nárazově Méd'a Pusík využití zejména ve školce a škole, zabavení děti u lékaře

Na českém trhu existuje v současné době velké množství dětských časopisů a při výběru záleží na preferencích rodiče a dítěte. Jejich obsah by měl vycházet z Rámcového vzdělávacího programu pro předškolní vzdělávání. Pomáhají tedy při rozvíjení a tréninku znalostí a dovedností zábavnou formou pomocí různých her, doplňovaček, křížovek, příběhů atd.

Rodiny sice časopisy svým dětem kupují, nicméně s nimi doma téměř nepracují. Děti mají nosit časopis do školky nebo školy, kde je k práci využívají. Maminka H zmiňuje, že synovi kupuje Sluníčko, se kterým pracují ve škole, ale myslí si, že ho to moc nechytlo a ani si ho neprohlíží. Jediný časopis, který ho baví je rybářský, který mu kupuje jeho děda. Tím listuje a občas si přečte něco, co ho zaujme nebo požádá maminku o přečtení. V rodině N se také kupuje Sluníčko, které nosí syn do školy. Dle slov maminky, děti časopisy ani nevyžadují. Maminka R kupuje Sluníčko dceři do školy a také Mateřídoušku, která obsahuje dle maminky hodně nápadů a občas s ní pracují i doma. Nárazově koupí například časopis Méd'a Pusík, aby se děti zabavily v čekárně u doktora.

Myslím si, že si rodiče často ani neuvědomují, co všechno časopisy obsahují a mohly by z nich čerpat inspiraci na činnosti prováděné společně s dětmi. Rodičům jsem položila otázku, zda s dětmi někdy čtou „obrázkové příběhy“ (text s drobnými obrázky namísto slov). Děti tento způsob čtení velmi baví, ale rodiče odpovídali, že doma takové knížky nemají. Tyto příběhy jsou většinou součástí právě časopisů, což rodiče nevědí.

Pracovní knížky	
Rodina H	využívali v předškolním období i dnes po nástupu povinné školní docházky, úkoly vyplňují na přeskáčku podle zájmu, úspěchy/neúspěchy hodnotí známkami jako ve škole + poznámka
Rodina N	párkrát je koupili - syna to nebavilo, vyplňuje pouze matematiku a češtinu zakoupenou ve škole (rodiče pouze kontrolují)
Rodina R	využívali v předškolním období i dnes po nástupu povinné školní docházky, úkoly vyplňují na přeskáčku podle zájmu, povzbuzení, pochvala při správném samostatném vyplňování

Všechny rodiny znají pracovní knížky určené zejména pro předškoláky a mají s nimi zkušenosti. Pracovní knížky nebo také cvičebnice obsahují různé úkoly zaměřené na různé dovednosti (kreslení, psaní, počítání, poznávání barev...). Děti to většinou baví, protože jsou tyto knihy sestavené zábavnou formou.

Rodina H a R tyto knihy využívali zejména v předškolním období se staršími dětmi a využívají je ještě dnes i po nástupu povinné školní docházky. V předškolním období jsou vhodné zejména jako příprava na školní povinnosti a učí se dovednostem, které by mělo dítě ve škole ovládat. V období školní docházky mohou sloužit jako cvičebnice, kdy si dítě procvičuje to, co už se ve škole naučilo. Maminka z rodiny N je synovi také koupila, ale syna to nebavilo. V současnosti využívají pouze pracovní sešity z matematiky a českého jazyka, které zakoupili ve škole. Syn v nich vyplňuje sám a rodiče pouze kontrolují správnost.

Rodiče H zpočátku pracovali společně se synem, kdy hlavně vysvětlovali zadání úkolu. Úkoly nejprve vyplňovali postupně, jak jdou za sebou, to ale syna nebavilo, neboť některé stránky byly plné těžkých úkolů a jiné naopak příliš snadných. Úkoly tedy vyplňují na přeskáčku a různě je kombinují. Od doby, co umí syn číst, si někdy vezme pracovní knížku sám, ale stejně se ptá rodičů, co je zadáním úkolu. Maminka mu hotové úkoly známkuje jako ve škole. Občas připiše i komentář typu: „Dneska byl Honzík nepozorný! Chválím, super práce.“

Rodiče R také nejprve pracovali společně s dcerou, aby pochopila, co má dělat a kam to má psát. Později dívka pracovala s cvičebnicemi sama a rodiče pouze kontrolovali správnost, případně si vysvětlovali, proč tomu tak je či není. Úkoly také vyplňují na přeskáčku podle chuti a toho, co se dceři zalíbilo. Při počáteční společné práci dceru povzbuzovali a oceňovali její snahu, aby byla k práci motivovaná a

bavilo jí to. Při samostatném vyplňování dceru pochválili, když to měla správně a v případě chyby, jí poskytli vysvětlení a snažili se jí dovést k novému správnému výsledku.

10. Závěr

Při analýze dat napříč oblastmi a kategoriemi vidíme, některé zajímavé výsledky:

Zkušenosti, ale i výchovné hodnoty, postupy a strategie rodičů jsou si velmi blízké. Všechny maminky pocházejí z rodin, kde jim rodiče vytvořili dostatečné čtenářské zázemí. Nejprve je potřeba u dítěte probudit jeho zájem o knihy a četbu, protože se nejedná o samozřejmou a přirozenou aktivitu v jeho životě. V původních rodinách nejprve pracovali s dětskými obrázkovými knížkami (leporelo), které jsou nejvhodnější k probuzení zájmu. Obrázky jsou velké, srozumitelné a barevné a pro děti velmi zajímavé. Pomocí těchto knížek poznávají svět kolem sebe a dle Havlíkové mají ještě tu vlastnost, že dítě učí vnímat skutečnou věc z hlediska jejich podstatných znaků (viz. 6.1.1. Obrázkové knížky, s. 45). Zároveň je velmi důležitý akt společného prohlížení či vyprávění nad obrázky, protože dítě prožívá příjemné okamžiky s rodičem a zároveň i s knihou. Tyto prvotní příjemné zkušenosti startují u dítěte zájem o knihy vůbec. Dle Mertina je čtení dovednost, která se rozvíjí kontinuálně od nejtělejšího věku dítěte (viz. 3.1. Předčtenářské období, s. 17). Z tohoto důvodu je zde výrazně zvýšená role rodičů. Následně rodiče svým dětem předčítali, společně si vyprávěli, prohlíželi a také knihy používali při dětské hře. Později je naučili pracovat s knihami jako se zdrojem informací například při psaní referátů do školy nebo při vyhledávání slov, se kterými se dítě zatím nesetkalo.

Není překvapením, že si všechny respondentky ke knihám a četbě vytvořily pozitivní vztah a považovaly se už v dětství za čtenářky.

Z výsledků je možné pozorovat, že se pozitivní zkušenosti a oblíbenost čtení přenáší z dětství až do dospělosti dotazovaných maminek. Respondentky se totiž označují za vášnivé čtenářky i v dospělosti i přes nedostatek času, který vzhledem ke svým povinnostem mají. Zároveň bych tento poznatek chtěla podložit i tvrzením Lenky Václavíkové Helšusové, podle které máme mnohem větší naději, že čtenářská aktivita vydrží až do dospělosti, pokud dítě vypovídá, že ho četba baví. (viz. 3.5. Vztah ke čtení v dospělosti, s. 23)

Je vidět, že funguje stále dobře udržování tradice a předávání postupů mezi generacemi, ale i uvnitř jedné generace, která náleží ke stejné sociokulturní skupině, zde i regionální skupině lidí. Udržení tradice napříč všemi oblastmi bych ukázala na příkladu s knihovnou zejména u respondentky R. Do knihovny ji v dětství

poprvé přivedli rodiče, poté ji navštěvovala jako dítě i sama a knihy si z knihovny půjčuje i v současné době. Knihovna má podle ní spoustu výhod, a proto se snaží vést k půjčování knih i své vlastní děti (zejména starší dceru), které bere často sebou. Na udržení tradice a předávání postupů u jedné generace dané sociokulturní skupiny bych poukázala činnostmi spojenými s knihami, které rodiče se svými dětmi často vykonávají. Jedná se zejména o předčítání, vyprávění si o přečteném, společné prohlížení a listování knihami nebo práce s kontrolními otázkami.

Zážitky z dětství spojené se čtenářstvím jsou značně zvědomované a fungují i jako posilující síla, která podporuje (interpretuje a racionalizuje) rodičovské postupy. Můžeme to doložit na mnoha elementech jako je předčítání, knihovnička, povídání o knihách, práce s knihou, ale i snaha zpřístupni afektivní složku, např. sledovat zájem a radost dětí nebo nabízet oblíbené knihy vlastního dětství.

Čtenářkami jsou vesměs matky, muži – otcové jsou viděni spíše jako slabí aktivní čtenáři, ale současně jako plnohodnotní (někdy i více než matka) v situacích čtení s dětmi a určitých postupů práce s knihou. Je možné, že některé aktivity jsou i genderově rozděleny. Respondentky popisují, že se jejich partneři svým dětem věnují. Někteří předčítají knihy dokonce častěji než dotazovaná maminka. Nejde pouze o čas strávený četbou, ale společně s dětmi hrají hry jako je pexeso nebo člověče nezlob se nebo se zapojují do aktivit, které následují po četbě, jako je vyprávění, povídání o příběhu, kladení dětem kontrolních otázek apod. Maminka R také uvádí, že se partner dětem věnuje zejména, kdy si potřebuje odpočinout a chce se věnovat své četbě. Rodiče společně řeší postupy práce s dětmi, opět uvedu příklad s maminkou R. Se svým manželem řešila, zda je vhodné číst dětem delší příběh na pokračování nebo stále volit raději kratší pohádku. Tyto muže tedy vidím sice jako slabé aktivní čtenáře, nicméně silně podporující čtenářské zázemí v rodině.

Mezi rodinami se objevují i rozdíly, které jsou ale tak drobné, že jsou vlastně nepodstatné, významné jsou však v oblasti vnitřního života rodiny a rodinných rituálů. Jedná se například o návštěvu knihovny. Všechny respondentky jako malé do knihovny chodily, v dospělosti ji pravidelně navštěvuje maminka R, Maminka H využívá jak půjčování ale také si knihy ráda kupuje a Maminka N si knihy pouze kupuje a knihovnu vůbec nevyužívá. Tyto strategie se promítají i do situace s vlastními dětmi. Maminka R knihy dětem už téměř nekupuje a raději využívá společnou návštěvu knihovny. Maminka H svým dětem kupuje velké množství knih

a zároveň se nebrání vzít své děti na první návštěvu do knihovny. Maminka N o návštěvě knihovny s dětmi ani neuvažuje, protože si myslí, že její děti mají velké množství knih ve své domácí knihovničce.

Další rozdíl, na který bych chtěla upozornit, je výběr knihy dítětem. Respondentka H se při výběru řídí i přáním dítěte a často dětem kupuje knihy, které si vyberou samy. Trošičku odlišné je to u maminky R, která sice nechá své dítě vybrat knihu také dle svých preferencí, ale nekupuje je, protože je dle jejich slov možné si ji vypůjčit v knihovně. Děti respondentky R mají také své požadavky na knihy, ale takové knihy jim nekupuje, protože nemají smysluplný příběh. Možností pro tuto maminku by možná bylo, začít s dětmi chodit do knihovny, kde si budou moci půjčit knihu i podle svého zájmu a pro maminku to nebude nevhodná investice.

Čtenářství jako pozitivní společenská hodnota dovoluje rodičům si vlastní výchovné postupy uvědomit a užít si je jako hodnotné a smysluplné. Knihy dle rodičů na děti působí zejména pozitivně ve smyslu rozvoje a zlepšení fantazie, myšlení, vštěpování nových informací a rozšiřování obzorů, ale také příjemné prožitky z činností s knihou a času, který dětem rodiče věnují. Proto se na činnosti s knihami ve svém volném čase zaměřují a snaží se děti v „četbě“ podporovat.

Dětské zkušenosti respondentek nám neumožňují říci úplně přesně, v čem se liší tradice od současnosti. **Nicméně nové momenty jsou současně začleněny do rodičovských postupů, např. zacházení s televizí, počítačem a čas dětí, které jsou jim vymezeny.** Rodiče mají na televizi zdravý náhled. Uvědomují si nejen klady ale také zápory moderních technologií pro své děti. Proto regulují čas strávený u televize/s počítačem a také rozhodují o vhodnosti pořadů a programů, kterým se děti věnují. Tyto technologie tedy dokáží využít ve svůj prospěch (zabavení dítěte v době zaneprázdnění) a nenahlíží na ně zcela negativně, jako je v dnešní době časté. Děti tedy získávají takovou zkušenost, jakou mu poskytují jeho rodiče.

Zajímavý je také postoj k dětským časopisům. Respondentky ve svých původních rodinách s nimi téměř nepracovali i přesto, že je rodiče kupovali. Jako děti je využívaly zejména při práci ve škole a respondentky sdělují, že si k nim nevytvořily vztah. Totožnou situaci můžeme pozorovat i v oblasti s vlastními dětmi. Časopisy svým dětem kupují (do školky/školy), ale doma s nimi nepracují. Zde předpokládám ovlivnění zkušeností ze svého dětství. Maminky si je nikdy neoblíbily a možná proto s nimi nepracují ani dnes se svým dítětem.

Zmínit bych se zde chtěla také o práci s audioknihami v rodinách. Rodiče uvádí, že nevlastní přímo audioknihy, ale mají namluvené příběhy a pohádky, které svým dětem pouští, když nemají čas, aby dětem přečetli nějakou knihu sami. Audioknihy rozvíjí dětskou představivost dítěte stejně jako knihy. Dítě je při poslechu aktivní tím, že se soustředí na příběh a díky své fantazii si představuje svět knižních hrdinů.

Čtenářství, přestože je individuální tichou činností (ponejvíce), tak je současně sdílené a předávané nejen od rodičů k dětem, ale i díky dalším institucím jako je knihovna, kamarádi apod.

Výsledky mého výzkumného šetření mě velmi pozitivně překvapily. Neustále se setkávám s názory, že čtenářství a zájem o knihy upadá a výrazný podíl na tom mají moderní technologie (televize, počítače, internet). Z dat získaných z rozhovorů s rodiči je zřejmé, že právě tyto rodiny si význam knih a čtenářství uvědomují. Můžeme se domnívat, že je to spojené i s pozitivními zkušenostmi z dětství respondentek a příjemnými zážitky, které mají maminky spojené nejen s knihou, ale také z okamžiků strávených společně s rodiči. Při zpracování své teoretické práce jsem měla možnost nalézt mnoho projektů, které se na dětské čtenářství zaměřují a podporují ho. Mezi ty velmi známé patří například projekt Celé Česko čte dětem nebo Noc s Andersenem. Také současné výzkumy mapující čtenářství v České republice zcela nepotvrzují, že je v dnešní populaci dětí více nečtenářů než čtenářů. Například Lenka Václavíková Helšusová uvádí, že 52% dětí čte pravidelně a 29% dětí nečte. Ostatní děti označuje za příležitostné čtenáře, jejichž dlouhodobou perspektivou je s vyšší pravděpodobností nečtenářství než čtenářství (Václavíková, Helšusová, 2003a, s. 8). A Jiří Trávníček ve své knize Čteme? dokonce uvádí, že 83% obyvatel České republiky přečte za rok alespoň jednu knihu (Trávníček, 2007, s. 52). Zdá se tedy, že se mezi námi stále nachází velké množství čtenářů a je tedy vhodné dále pokračovat v podporování zejména dětského čtenářství v rodině - jak jsem již zmiňovala, rodina zde má nejdůležitější vliv na dítě.

Během přípravy práce jsem se dozvěděla spoustu nových informací, o kterých jsem neměla sama ani tušení. Seznámila jsem se s různými projekty na podporu a rozvoj čtenářství v dětském věku. Zajímavá pro mě byla i některá fakta týkající se dětských časopisů, které jsem si neuvědomovala, např. že se při jejich tvorbě vychází z Rámcového vzdělávacího programu pro předškolní vzdělávání. Proto mi přijde škoda, že je sledované rodiny příliš nevyužívají. Velmi příjemně mě překvapily i mé výsledky z rozhovorů s rodinami. Já osobně považuji četbu za velmi důležitou, a

proto jsem ráda, že všechny rodiny svým dětem vytvořily velmi podporující čtenářské zázemí, díky kterému z těchto dětí velmi pravděpodobně vyrostou aktivní čtenáři.

Při zpracování dat mého výzkumného šetření se mi otevřely nové oblasti, které by určitě bylo velmi zajímavé také prozkoumat. V mém případě jsem se dotazovala pouze maminek, veškeré informace jsou tedy ovlivněné pouze jejich pohledem. Proto bych zvolila rozhovor i s tatínky dané rodiny, kteří by mohli mít na celou problematiku jiný názor nebo naopak úplně stejný jako jejich partnerky. To by dalo výzkumu nový a zajímavý rozměr.

Můj zájem by se také zcela určitě zaměřil na děti z rodin. Při formování čtenářství je velmi důležitý i pohled a názor dětí. Pokud z nich chceme mít čtenáře, měli bychom se snažit plnit jejich přání ohledně četby a knih. Protože jen ve vzájemném dialogu se může podařit děti ke knihám navracet.

Svémi dotazy bych také v rodinách prozkoumala oblast podpory dětského čtenářství ze strany různých institucí nebo neziskových organizací. Zda o tom mají rodiče alespoň ponětí nebo se aktivně takových akcí účastní a jak je hodnotí.

Dále by mě ještě zajímalo, zda je něco, co by rodiče v souvislosti s dětským čtenářstvím přivítali. Například nějaké rodičovské kluby se zaměřením na dětské čtenářství, čtenářské kroužky pro děti, informační letáky, schůzky s učitelem z mateřské školy, který by knihy doporučoval nebo nabízel nápady na nové a zábavné aktivity s dětmi aj.

Závěrem bych chtěla připomenout, že by četba měla být v první řadě příjemnou a zábavnou činností. To, co můžeme pro děti udělat, je pomoci jim objevit radost z četby a nenásilně je podporovat v jejich čtenářském nadšení.

11. Seznam použité literatury

- BIDDULPH, Steve. *Proč jsou šťastné děti šťastné*. Praha: Portál, 2012, 144 s. ISBN 978-80-7367-864-7.
- GEBHARTOVÁ, Vladimíra. *Literatura pro děti*. 2. vydání. Praha: SPN, 1989. 287 s. ISBN 14-283-89.
- GEBHARTOVÁ, Vladimíra. *Jak a co číst dětem v MŠ*. Praha: Portál, 2011, 160 s. ISBN 978-80-7367-854-8.
- HAVLÍK, Radomír a Jaroslav KOŤA. *Sociologie výchovy a školy*. 2. vydání. Praha: Portál, 2007, 176 s. ISBN 978-80-7367-327-7.
- HAVLÍNOVÁ, Miluše. *Knížka pro rodiče o knížkách pro děti*. 2. rozšířené vydání. Praha: Albatros, 1987, 111 s.
- HOFBAUER, Břetislav. *Děti, mládež a volný čas*. 1. vydání. Praha: Portál, 2004, 176 s. ISBN 80-7178-927-5.
- HOSKOVCOVÁ, Simona. *Psychická odolnost předškolního dítěte*. 1. vydání. Praha: Grada, 2006, 160 s. ISBN 80-247-1424-8.
- CHALOUPKA, Otakar. *Rozvoj dětského čtenářství*. 1. vydání. Praha: Albatros, 1982, 572 s.
- CHALOUPKA, Otakar. *Rodina a počátky dětského čtenářství*. 1. vydání. Praha: Victoria Publishing, 1995, 193 s. ISBN 80-85865-40-8.
- KOLLARIKOVÁ, Zuzana a Branislav PUPALA. *Předškolní a primární pedagogika*. Praha: Portál, 2010, 456 s. ISBN 978-80-7367-828-9.
- LANGMEIER, Josef a Dana KREJČÍŘOVÁ. *Vývojová psychologie*. 2. aktualizované vydání. Praha: Grada, 2006, 368 s. ISBN 978-80-247-1284-0.
- MATĚJČEK, Zdeněk. *Prvních 6 let ve vývoji a výchově dítěte*. 1. vydání. Praha: Grada, 2005, 184 s. ISBN 80-247-0870-1.
- MATĚJČEK, Zdeněk. *Co, kdy a jak ve výchově dětí*. 4. vydání. Praha: Portál, 2007, 143 s. ISBN 978-80-7367-325-3.

- MATOUŠEK, Oldřich. *Rodina jako instituce a vztahová síť*. Praha: Sociologické nakladatelství, 1997, 144 s. ISBN 80-85850-24-9.
- MERTIN, Václav a Ilona GILLERNOVÁ. *Psychologie pro učitelky mateřské školy*. 2. vydání. Praha: Portál, 2003, 232 s. ISBN 80-7178-799-X.
- MOCNÁ, Dagmar a Josef PETERKA. *Encyklopedie literárních žánrů*. 1. vydání. Paseka, 2004, 704 s. ISBN 80-7185-669-X.
- NAKONEČNÝ, Milan. *Psychologie čtenáře*. Díl 1. Praha: Ústřední dům armády, 1965, 72 s.
- PRŮCHA, Jan a KOL. *Pedagogický slovník*. 6. rozšířené a aktualizované vydání. Praha: Portál, 2009, 395 s. ISBN 978-80-7367-647-6.
- SMETÁČEK, Vladimír. *Vybrané kapitoly z psychologie čtení a čtenáře*. 1. vydání. Praha: Krajský pedagogický ústav, 1973. 100 s.
- ŠULOVÁ, Lenka a Chantal ZAUCHE-GAUDRON. *Předškolní dítě a jeho svět*. Praha: Karolinum, 2003, 471 s. ISBN
- TRÁVNÍČEK, Jiří. *Čteme? Obyvatelé České republiky a jejich vztah ke knize*. Brno: Host, 2007, 208 s. ISBN 978-80-7294-270-1.
- TRÁVNÍČEK, Jiří. *Čtenáři a internauti. Obyvatelé České republiky a jejich vztah ke čtení*. 1. vydání. Brno: Host, 2010, 192 s. ISBN 978-80-7294-515-3.
- VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie*. 2. vydání. Praha: Karolinum, 2012, 536 s. ISBN 978-80-246-2153-1.
- VÁŠOVÁ, Lidmila. *Úvod do bibliopedagogiky*. Praha: Institut sociálních vztahů, 1995. 189 s.
- *Program výchovné práce pro jesle a mateřské školy*. 3. vydání. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1981, 224 s.

Elektronické zdroje

- *Celé Česko čte dětem* [online]. © Celeceskoctedetem [cit. 2014-12-03]. Dostupné z: <<http://www.celeceskoctedetem.cz>>.
- *Časopis Pastelka* [online]. [cit. 2014-12-03]. Dostupné z: <<http://www.pastelka.com>>.
- MERTIN, Václav. *Jak naučit děti číst knížky s příběhem*. [online]. [cit. 2014-12-03]. Dostupné z: <<http://www.rodina.cz/clanek4031.htm>>.
- *Rosteme s knihou* [online]. Rosteme s knihou © 2007 [cit. 2014-12-03]. Dostupný z: <<http://www.rostemesknihou.cz/>>.
- SOŠKOVÁ, Andrea. Audiobooks aneb Knížky do ucha. Týdeník Rozhlas [online]. 2008, 38 [cit. 2014-12-03]. Dostupný z: <http://www.radioservis-as.cz/archiv08/36_08/36_tema.htm/>. ISSN 1213-2098.
- VÁCLAVÍKOVÁ HELŠUSOVÁ, Lenka a Ivan GABAL: *Jak čtou české děti? : Analýza výsledků sociologického výzkumu* [online]. Praha : Gabal analysis & consulting, květen 2003a [cit. 2014-12-03]. Dostupné z: <<http://www.adam.cz/dokumenty/2006/jak-ctou-ceske-deti.pdf>>.
- VÁCLAVÍKOVÁ HELŠUSOVÁ, Lenka: *České děti a čtení. Moderní vyučování* [online]. 2003b, č. 4 [cit. 2014-12-03]. Dostupné z: <http://www.gac.cz/userfiles/File/media/archiv_zprav/GAC_cske_deti_a_cteni_Moder_vyuc.pdf?langSEO=documents&parentSEO=media&midSEO=archiv_zprav&submidSEO=GAC_cske_deti_a_cteni_Moder_vyuc.pdf>.